

Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

Oikeusministeriö

VALTIONEUVOSTON JULKAISUJA 2022:67

vn.fi

VALTIONEUVOSTO
STATSRÅDET

Valtioneuvoston julkaisu 2022:67

Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

Valtioneuvosto Helsinki 2022

Julkaisujen jakelu

Distribution av publikationer

**Valtioneuvoston
julkaisuarkisto Valto**

Publikations-
arkivet Valto

julkaisut.valtioneuvosto.fi

Julkaisumyynti

Beställningar av publikationer

**Valtioneuvoston
verkkokirjakauppa**

Statsrådets
nätbokhandel

vnjulkaisumyynti.fi

Valtioneuvosto
Oikeusministeriö
CC BY-SA 4.0

ISBN pdf: 978-952-383-938-0
ISSN pdf: 2490-0966

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2022

Valtioneuvoston selonteko oikeudenhoidosta

Valtioneuvoston julkaisu 2022:67

Julkaisija Valtioneuvosto

Yhteisötekijä Oikeusministeriö

Kieli suomi **Sivumäärä** 80

Tiivistelmä Tämä oikeudenhoidon selonteko antaa kokonaisvaltaisen ja tiiviin kuvan suomalaisen oikeudenhoidon nykytilasta, toimintaedellytyksistä ja kehityssuunnista. Laajasta oikeudenhoidon kokonaisuudesta selonteko keskittyy tuomioistuinlaitoksen, Syyttäjälaitoksen, Ulosottolaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen, oikeusapu- ja edunvalvontapiirien, Oikeusrekisterikeskuksen, kuluttajariitalautakunnan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimintaan.

Kansainvälisten vertailujen mukaan suomalainen oikeusvaltio on vankalla pohjalla. Oikeudenhoidon määrärahojen riittämättömyys ja toimijoiden toimintaedellytykset ovat kuitenkin olleet merkittäviä huolia jo kauan, ja kuluvan vaalikauden merkittävistä määrärahalisäyksistä huolimatta oikeudenhoidon tilanne on epätydyttävä. Keskeisiä oikeusturvaongelmia ovat muun muassa oikeusprosessien pituus ja oikeudenkäyntien kalleus. Samalla henkilöstö on ylikuormitettua.

Selonteossa esitetään keskipitkän aikavälin tavoitteet oikeudenhoidon kohtuulliselle laadulle sekä toimenpide-ehdotuksia oikeudenhoidon resurssien varmistamiseksi, sisäisten rakenteiden ja prosessien tehostamiseksi sekä oikeuspalvelujen saatavuuden ja asiakaspalvelujen parantamiseksi. Oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaaminen ja oikeudenhoidon tavoitteisiin pääseminen edellyttää pysyvää lisärahoitusta keskimäärin 90 miljoonaa euroa vuodessa.

Asiasanat oikeusvaltio, oikeusturva, oikeuslaitos, selonteot

ISBN PDF 978-952-383-938-0

ISSN PDF 2490-0966

Asianumero VN/26564/2021

Hankenumero OM063:00/2021

Julkaisun osoite <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-938-0>

Statsrådets redogörelse för rättsvården

Statsrådets publikationer 2022:67

Utgivare Statsrådet

Utarbetad av Justitieministeriet

Språk finska **Sidantal** 80

Referat I denna redogörelse för rättsvården ges en sammanhållen helhetsbild av den finländska rättsvårdens nuläge, verksamhetsförutsättningar och utvecklingsriktningar. Inom den omfattande helhet rättsvården utgör fokuserar redogörelsen på domstolsverkets, Åklagarmyndighetens, Utmätningverkets, Brottsförklaringsmyndighetens, rättshjälps- och intressebevakningsdistriktens, Rättsregistercentralens, konsumenttvistenämndens samt diskriminerings- och jämställdhetsnämndens verksamhet.

Enligt internationella jämförelser står den finländska rättsstaten på stadig grund. Otillräckliga anslag för rättsvården och verksamhetsförutsättningar för aktörerna har dock redan länge ingett betydande oro, och trots betydande anslagsökningar under innevarande mandatperiod är läget inom rättsvården inte tillfredsställande. Viktiga rättssäkerhetsproblem är bland annat långvariga rättsprocesser och dyra rättegångar. Samtidigt är personalen överbelastad.

I denna redogörelse föreslås målsättningar på medellång sikt för en skälig kvalitet på rättsvården samt åtgärder för att säkerställa rättsvårdens resurser, effektivisera interna strukturer och processer samt förbättra tillgången till juridiska tjänster och kundservicen. För att trygga rättsvårdens verksamhetsförutsättningar och uppnå målen för rättsvården krävs en permanent tilläggsfinansiering i medeltal 90 miljoner euro per år.

Nyckelord rättsstaten, rättssäkerhet, rättsväsendet, redogörelser

ISBN PDF 978-952-383-938-0

ISSN PDF 2490-0966

Ärendenr. VN/26564/2021

Projektnr. OM063:00/2021

URN-adress <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-938-0>

Government report on administration of justice

Publications of the Finnish Government 2022:67

Publisher Finnish government

Group author Ministry of the Justice

Language Finnish **Pages** 80

Abstract This Government Report on the Administration of Justice provides a comprehensive and concise overview of the current state of the administration of justice in Finland and its operating conditions and development trends. The field of administration of justice is broad. This Report focuses on the activities of the court system, the National Prosecution Authority, the National Enforcement Authority, the Prison and Probation Service, the public legal aid and guardianship districts, the Legal Register Centre, the Consumer Disputes Board and the Non-Discrimination and Equality Board.

International comparisons show that the rule of law has a solid foundation in Finland. However, the insufficiency of budget appropriations allocated for the administration of justice and the operating conditions of actors in the field have given rise to significant concerns already for a longer time and, despite significant increases in appropriations during the current parliamentary term, the situation remains unsatisfactory. Key problems regarding legal protection include the excessive length of legal proceedings and the high cost of trials. At the same time, the personnel are overburdened.

The Government Report sets medium-term objectives for achieving reasonable quality in the administration of justice. It also presents proposals for measures to ensure sufficient resources for the administration of justice, to improve the internal structures and processes, and to improve the availability of legal services and customer service. Securing appropriate operating conditions for the administration of justice and achieving the objectives set for the administration of justice require a total of approximately EUR 90 million in permanent annual additional funding.

Keywords rule of law, legal protection, judicial system, reports

ISBN PDF 978-952-383-938-0

ISSN PDF 2490-0966

Reference no. VN/26564/2021

Project no. OM063:00/2021

URN address <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-938-0>

Sisältö

Johdanto.....	8
1 Oikeusvaltio Suomi.....	11
2 Toimintaympäristön muutokset	13
3 Oikeudenhoidon tavoitteet ja toimintaedellytykset.....	17
4 Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely	31
5 Rangaistukset ja rangaistusten täytäntöönpano	35
6 Siviiliasioiden käsittely	39
7 Hallinto-oikeudelliset asiat ja niiden käsittely	42
8 Erityistuomioistuinasiat	44
9 Sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot.....	45
10 Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen	48
11 Velvoitteiden täytäntöönpano ulosotossa	50
12 Yleinen edunvalvonta.....	53
13 Ylivelkaantumisen ehkäiseminen.....	55
14 Oikeusrekisterit ja tietojenvaihto	57
Liite 1 Toimenpide-ehdotukset	58
Liite 2 Toimijaesittelyt.....	62
Tuomioistuinlaitos	62

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit.....	64
Ulosottolaitos	66
Syyttäjälaitos.....	68
Rikosseuraamuslaitos.....	69
Oikeusrekisterikeskus	71
Kuluttajariitalautakunta.....	73
Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta.....	74
Liite 3 Oikeuslaitoksen toimipaikkaverkosto	75
Liite 4 Oikeuslaitoksen keskeisiä tilastotietoja	76
Lähteet.....	80

Johdanto

Tämä oikeudenhoidon selonteko antaa päätöksentekijöille kokonaisvaltaisen ja tiiviin kuvan suomalaisen oikeudenhoidon nykytilasta, toimintaedellytyksistä ja kehityssuunnista. Laajasta oikeudenhoidon kokonaisuudesta selonteko keskittyy oikeusministeriön hallinnonalan toimijoista tuomioistuinlaitoksen, Syyttäjälaitoksen, Ulosottolaitoksen, Rikosseuraamuslaitoksen, oikeusapu- ja edunvalvontapiirien, Oikeusrekisterikeskuksen, kuluttajariitalautakunnan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan toimintaan. Näillä oikeusministeriön hallinnonalan toimijoilla toimintaympäristön muutostekijät sekä toimintaan ja sen resursseihin liittyvät haasteet vaativat erityistä huomiota.

Selonteon valmistelun käynnistämisestä päätettiin hallituksen iltakoulussa 13.10.2021. Oikeudenhoidon määrärahojen riittämättömyys ja toimijoiden toimintaedellytykset ovat olleet merkittäviä huolia jo kauan, ja pääministeri Sanna Marinin hallituskaudella oikeudenhoidon turvaamiseen on useita kertoja osoitettu lisämäärärahoja (pysyvinä määrärahalisäyksinä yli 80 milj. euroa). Oikeudenhoidon ketjumainen, toimijoiden väliset riippuvuussuhteet huomioiva kehittäminen vaatii kuitenkin kokonaisvaltaista määrärahojen, tuottavuuden ja toimintatapojen tarkastelua.

Selonteon lähtökohtana on oikeudenhoidon tila vaalikauden 2019–2023 lopulla. Kuluva vaalikauden merkittävistä määrärahalisäyksistä huolimatta tilanne on kansalaisten ja yritysten oikeusturvaodotusten kannalta epätydyttävä. Oikeusprosessien kestot ovat liian pitkiä, ja oikeudenkäyntien kalleus ja kuluriski voivat estää oikeuksiin pääsyn käytännössä. Samanaikaisesti tilanne on oikeudenhoidon henkilöstön kannalta kestävä: henkilöresurssit ovat riittämättömiä ja työkuormat tämän johdosta selvästi ylisuuria. Tilannetta vaikeuttaa se, että sähköiset työvälineet eivät vielä ole tuottaneet niiltä odotettua tehokkuuden ja tuottavuuden lisäystä.

Suomessa ei ole määritelty oikeudenhoidon ja sen yksittäisten prosessien tavoitteellisia käsittelyaikoja, mutta nykyisiä käsittelyaikoja on toistuvasti pidetty liian pitkinä. Selonteossa esitetään oikeushallinnon sisäisesti muodostetut keskipitkän aikavälin tavoitteet asioiden kohtuullisista keskimääräisistä käsittelyajoista ja eräistä muista oi-

keudenhoidon tavoitteista. Selonteossa todetut resurssitarpeet on laskettu näiden tavoitteiden perusteella. Tavoitteena on nyt vallitsevaa jonkin verran parempi tilanne, jossa oikeudenhoidolle asetetut vaatimukset ja oikeudenhoidon resurssit ovat tasapainossa, ja jossa resursointi turvaa sekä arjen oikeusvaltion toiminnan että oikeudenhoidon ammattilaisten mahdollisuuden mielekkääseen ja motivoivaan työelämään.

Selonteon tavoitteet eivät kuitenkaan ole pitkällä aikavälillä riittävän kunnianhimoisia, vaan oikeushallinnon ohjauksessa ja sen toimijoiden johtamisessa on lainkäytön laadusta tinkimättä tavoiteltava osin selvästikin nopeampia asioiden käsittely- ja läpimeinoaikoja. Tässä selonteossa käsittelyaikataavoitteet ja muut esitetyt tavoitteet kuvaavat siis suomalaisen arjen oikeusvaltion nykyistä tilannetta ja nykytilanteen asteittaista parantamista, mutta tavoitteita tulee arvioida jatkossa uudelleen.

Esitetyjä tavoitteita arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että poliisilla tutkimatta olevien rikosasioiden suuri määrä voi johtaa merkittävään asiamäärien kasvuun koko rikosketjussa. Samoin on otettava huomioon se, että yhtenä oikeusvaltion ongelmana on kynnys viedä riita-asioita tuomioistuimiin erityisesti kustannusriskin vuoksi. Selonteossa tavoitteeksi asetetut ehdotukset oikeusavun tulorajojen nostamiseksi ja oikeudenkäyntien kuluriskin alentamiseksi saattavat johtaa asiamäärien kasvuun myös siviilioikeudellisissa asioissa. Lainsäädännön muutokset ja hallinnon uudistukset voivat lisätä muutoksenhakua hallinto-oikeuksiin merkittävästikin. Esimerkiksi vihreän siirtymän edistäminen ja maahantulon lisääntyminen voivat lisätä hallinto-oikeuksien asiamääriä.

Oikeushallinnon ajankohtainen ja ensisijainen haaste on henkilöstöresurssien riittävyys. Vuoteen 2030 yltävässä tarkastelussa oikeudenhoito edellyttää lähes 1 200 henkilötyövuoden lisäystä. Henkilöstöresurssien lisääminen ei kuitenkaan yksin riitä. Työnteon tapoja ja työntekoa tukevia tietojärjestelmiä sekä eri prosesseja ja niiden sääntelyä on kehitettävä pitkäjänteisesti. Asioiden käsittelyä keventämällä ja nopeuttamalla kansalaiset pääsevät paremmin oikeuksiinsa. Samalla oikeudenkäyntikustannusten kasvu voidaan pysäyttää ja jatkossa kustannuksia voidaan myös tavoitteellisesti alentaa.

Samanaikaisesti oikeushallinnon tehtävien täyttämässä ja palvelussuhteiden jatkuvuudessa nähdään suuria haasteita. Hallinnonalan työvoiman saatavuudessa haasteina ovat kasvukeskusten ulkopuolisten toimipisteiden heikko vetovoima sekä yksityisen sektorin samanaikaiset rekrytointitarpeet.

Arjen oikeusvaltion turvaaminen edellyttää nykyistä suurempaa määrää erityisesti juristikoulutuksen saaneita hakijoita ja vankeusrangaistusten täytäntöönpanoalan koulutusmäärien lisäämistä ja koulutusmahdollisuuksien monipuolistamista toimialan tarpeita vastaaviksi. Näitä koskevat kysymykset jäävät tämän selonteon ulkopuolelle,

mutta mahdollisia ratkaisuja tulisi hakea tutkinto- ja aloituspaikkamäärien lisäksi esimerkiksi muunto- ja täydennyskoulutuksesta niille henkilöille, jotka ovat tutkintonsa osana suorittaneet merkittävästi oikeudellisia opintoja. Tällainen koulutuskanava olisi merkittävästi nopeampi kuin pelkkä perustutkintojen määrän kasvattaminen. Lisäksi tulee arvioida nykyinen tuomioistuinharjoittelu ja pyrkiä kehittämään siitä tavoitteellisesti tuomioistuinten ja oikeushallinnon tehtäviin johtava lakimiesuran vaihe. Oikeushallinnon avustavan henkilöstön osalta tulee arvioida mahdollisuudet parantaa tehtävien kiinnostavuutta myös virkaehtosopimusteitse.

Selonteko on valmisteltu oikeusministeriön johdolla. Oikeusministeriö asetti selonteon valmistelemiseksi hallinnonalan, ministeriön ja järjestöjen edustajista koostuvan ohjausryhmän ja koordinaatioryhmän. Valmistelun tukena toimi lisäksi teemakohtaisia asiantuntijakokoonpanoja. Muille keskeisille sidosryhmille järjestettiin valmistelun aikana kaksi laajapohjaista kuulemis- ja keskustelutilaisuutta. Lisäksi selonteon taustaksi toteutettiin erillisselvitys rikollisuuden monimuotoistumisesta ja kansainväliset rajat ylittävistä rikosasioista sekä arviointi oikeusministeriön hallinnonalan ICT-menoista.

Selonteon ensimmäinen luku käsittelee suomalaisen oikeusvaltion tilannetta kansainvälisten tutkimusten ja arvioiden perusteella. Toinen luku koskee oikeudenhoidon toimintaympäristössä tapahtuneita muutoksia. Kolmas luku sisältää selonteon olennaimman osuuden oikeudenhoidon tavoitteista sekä toimijoiden toimintaedellytyksistä ja resurssitarpeista. Luvuissa 4–14 kuvataan tarkemmin oikeudenhoidon toiminnan ja prosessien nykytilaa sekä niissä viimeisen vuosikymmenen aikana tapahtuneita muutoksia. Selonteon liitteenä on toimenpide-ehdotukset oikeudenhoidon haasteisiin vastaamiseksi ja esittely oikeudenhoidon toimijoista.

Selonteossa ei ole Ahvenanmaata koskevaa erillistarkastelua, sillä oikeuslaitosta koskevat kysymykset ovat lähtökohtaisesti samoja koko valtakunnassa. Selonteossa esiin nostetut kielellisiä oikeuksia ja kielellisten palvelujen turvaamista koskevat kysymykset ovat kuitenkin erittäin keskeisiä myös Ahvenamaalla.

1 Oikeusvaltio Suomi

- **Kansainvälisten vertailututkimusten mukaan suomalainen oikeusvaltio on vankalla pohjalla.**
- **Suomen keskeisiä ongelmakohtia ovat oikeusprosessien pituus ja oikeudenkäyntien kalleus.**

Suomen perustuslaki takaa jokaiselle oikeusturvan keskeiset elementit sekä velvoittaa julkisen vallan turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisen. Oikeusvaltion tilan arvioinnissa käytettäviä kansainvälisiä kriteereitä ovat muun muassa viranomaisen toiminnan laillisuusvaatimus ja toimivallan väärinkäytön kieltäminen, oikeusvarmuus eli oikeusjärjestyksen, tuomioistuinratkaisujen ja lainsäädännön ennakoitavuus, perus- ja ihmisoikeuksien kunnioittaminen, oikeuslaitoksen riippumattomuus ja puolueettomuus, viranomaistoiminnan avoimuus ja julkisuus sekä oikeussuojan saatavuus, pääsy oikeuksiin ja oikeuden toteutuminen ilman tarpeetonta viivytystä.

Kansainvälisten vertailututkimusten perusteella Suomen oikeusvaltiotilanne on hyvä. Suomi saa muiden Pohjoismaiden tavoin myönteisiä arvioita niin oikeusjärjestelmän riippumattomuudesta, sananvapaudesta, korruption torjunnasta kuin kansalaisten luottamuksesta demokraattisia instituutioita kohtaan. Euroopan komissio on julkaissut vuodesta 2020 lähtien vuosittaisen EU:n oikeusvaltiokertomuksen. Vuoden 2022 kertomuksen¹ mukaan Suomen oikeuslaitosta pidetään hyvin riippumattomana, sillä kansalaisista 88 % ja yrityksistä 87 % pitää riippumattomuutta melko tai erittäin hyvänä. Vuonna 2021 vuosittaisessa *World Justice Project* -järjestön julkaisemassa oikeusvaltion tilaselvityksessä² Suomi sijoittui kolmanneksi Tanskan ja Norjan jälkeen.

Suomen ongelmakohtiksi on tunnistettu erityisesti oikeusprosessien pituus, oikeudenkäyntien kalleus ja rikostutkinnan heikko tehokkuus. Esimerkiksi edellä mainitussa oikeusvaltion tilaselvityksessä Suomi sai matalimmat pisteensä rikostutkintojen tehokkuudesta, siviilioikeudellisten oikeudenkäyntien kestosta ja kalleudesta sekä oikeuksiin pääsystä. Rikosasioiden tutkinta- ja käsittelyajat ovatkin jatkuvasti kasvaneet prosessin kaikissa vaiheissa eri viranomaisissa. Rikosvastuun toteutumisen haasteina ovat käsittelyaikojen keston lisäksi avoimena olevien tapauksien suuri määrä, omaisuusrikosten heikko selvittämisaste sekä esitutkinnan lopettamispäätösten lisääntyminen lievemmissä rikoksissa. Käräjäoikeuksissa pääkäsittelyratkaisuun asti päätyneiden

¹ Euroopan komissio 2022, [Oikeusvaltiokertomus 2022. Oikeusvaltiotilanne Suomessa](#).

² World Justice Project 2021, [WJP, Rule of Law Index. Finland](#), myös Raitio & Rosas & Pohjankoski 2022, [Oikeusvaltiollisuus Euroopan unionissa ja Suomessa](#), s.138-140.

riita-asioiden kestot ovat vastaavasti jatkuvasti pidentyneet ja keskimääräinen käsittelyaika on yli puolitoista vuotta. Samalla erityisesti pääkäsittelyyn edenneissä riita-asioiden oikeudenkäyntikulut ovat kasvaneet.³ Korkea oikeudenkäyntikuluriski voi vaikuttaa siihen, ettei asioita rohjeta viedä tuomioistuimen käsiteltäväksi. Oikeusavun tarkoituksena on turvata ihmisille tosiasiallinen ja yhdenvertainen mahdollisuus päästä oikeuksiinsa, mutta oikeusavun tulorajojen mataluuden vuoksi oikeusapua voi nykyään käytännössä saada vain pieni osa kotitalouksista.

Myös Suomen saamat suositukset kansainvälisten ihmisoikeussopimusten täytäntöönpanoa koskevissa määräaikaisraporteissa ovat oikeudenhoidon osalta kiinnittäneet huomiota haasteisiin esimerkiksi rikosten tehokkaassa tutkinnassa ja syyttämisessä. Muita määräaikaisraporteissa esille nostettuja kehittämiskohteita ovat olleet muun muassa rikoksen uhrin oikeussuojakeinot ja oikeusapu sekä eri ryhmien oikeuksien toteutumiseen liittyvät kysymykset, kuten ruotsinkielisten kielelliset oikeudet tuomioistuimissa, turvapaikanhakijoiden oikeusapu, naisiin kohdistuva väkivalta sekä lasten kuulemiskäytänteet ja lapsen edun periaatteen toteutuminen hallinto- ja oikeusprosesseissa. Euroopan ihmisoikeussopimuksen noudattamista valvovan Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen osalta kehityssuuntana on ollut Suomea koskevien valitusten ja langettavien tuomioiden vähäinen määrä. Toisaalta esimerkiksi oikeudenkäynnin viivästyksiin liittyvää oikeussuojajärjestelmää on Suomessa kehitetty.

³ Kts. esim. Sarasoja & Carling 2020, [Oikeudenkäyntikulut pääkäsittelyssä ratkaistuissa riita-asioissa 2019](#), myös Eduskunta, [Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa](#).

2 Toimintaympäristön muutokset

- **Luottamus oikeusvaltioon on keskeistä yhteiskunnan yhtenäisyyden, demokraattisen toimintakulttuurin, yhteiskuntarauhan ja kansantalouden kannalta.**
- **Yhteiskunnalliset muutokset ja oikeusongelmien monimutkaistuminen heijastuvat oikeudenhoidon viranomaisille käsiteltäviksi tulevien asioiden määrään ja laatuun.**
- **Ongelmana on resurssipuutteen vuoksi henkilöstön liiallinen kuormitus.**
- **Muuttuva toimintaympäristö vaatii riittävän resursoinnin lisäksi jatkuvaa sääntelyn kehittämistä ja laadukasta lainvalmistelua.**

Kansainvälistyminen, teknologian kehittyminen, väestönkehitys, yhteiskunnan eriarvoistuminen ja muut yhteiskunnalliset ilmiöt⁴ vaikuttavat oikeudenhoidon viranomaisien hoitamien asioiden määrään ja laatuun. Oikeusongelmat ovat monimutkaistuneet ja oikeudellisen asiantuntemuksen tarve on lisääntynyt. Viimeaikaiset toimintaympäristön muutokset pandemiasta Euroopassa käytävään sotaan ja inflaatiokehitykseen ovat sekä tuoneet yhteiskuntaan aivan uusia oikeudenhoitoa kuormittavia haasteita että syventäneet jo olemassa olevia ongelmia.

Oikeusvaltiokehitys ja luottamus. Viimeaikaiset kansainvälisen turvallisuustilanteen muutokset korostavat entisestään oikeuslaitoksen asemaa oikeusvaltioperiaatteiden takaajana. Oikeusprosessin eri vaiheiden on toimittava saumattomasti ja kyettävä huolehtimaan kansalaisten oikeusturvasta kaikissa tilanteissa. EU:n oikeusvaltiomekanismeja on viime aikoina vahvistettu, mutta toisaalta niitä myös kyseenalaistetaan aiempaa suuremmin. Suomalaistakin oikeusvaltiota on tarpeen aktiivisesti kehittää. Jos oikeusvaltio ei onnistu vastaamaan kansalaisten odotuksiin, riskinä on yhteiskunnan yhtenäisyyden, demokraattisen toimintakulttuurin ja yhteiskuntarauhan heikkeneminen. Oikeusvaltio toimii hyvin silloin, kun kansalaiset luottavat oikeuksiensa toteutumiseen sekä siihen, että hallinto noudattaa lakia ja toteuttaa oikeuksia yhdenvertaisesti. Kansalaisten tulee voida luottaa mahdollisuuksiinsa ajaa asiaansa riippumattomassa tuomioistuimessa ja saada tuomio täytäntöön pantavaksi kohtuullisessa ajassa.

Sujuvat oikeusprosessit ja oikeusvarmuus ovat myös perusinfrastruktuuria yritysten investoinneille ja kilpailukyvyille. Toimivan oikeudenhoidon synnyttämä luottamus ja

⁴ Kts. tarkemmin Oikeusministeriö 2022, [Oikeudenkäytön kehitystyöryhmä s.45-56](#).

vakaus turvaavat sopimuksiin perustuvan yhteiskunnan toiminnan, edistävät markkinoiden toimivuutta sekä Suomeen tehtäviä ulkomaisia sijoituksia ja investointeja. Toisaalta liian pitkä oikeusprosessi esimerkiksi ympäristölupa-asian käsittelyssä voi vähentää investointihalukkuutta ja jopa estää vihreän siirtymän toteutumista. Tuomioistuinten riippumattomuus sekä luottamus oikeuslaitoksen toimintaan ovat vahvuustekijöitä, joiden varaan Suomen oikeusvaltion tulisi jatkossakin rakentua. Vahva oikeusvaltioprofiili on kansainvälinen menestys- ja kilpailukykytekijä.

Kansainvälistyminen. Kansainvälistyminen näkyy kaikkien oikeudenhoidon viranomaisten toiminnassa. Asiakkaista aiempaa suurempi osa on ulkomaalaistaustaisia, ja esimerkiksi käänös- ja tulkkauspalveluiden käyttö on lisääntynyt. Asioiden hoitamisessa kansainvälinen viranomaisyhteistyö on lisääntynyt huomattavasti. Oikeudenhoidossa sovellettavan ylikansallisen normiston määrä on kasvanut, ja oikeudellisessa harkinnassa tulee ottaa entistä laajemmin huomioon esimerkiksi EU-lainsäädäntö ja EU-tuomioistuinten ratkaisukäytäntö. Monikielisyyden lisäksi kulttuurien moninaistuminen tuo tarvetta tehdä suomalaista oikeudenhoitoa ymmärrettäväksi eri kulttuuritaustoista tuleville ihmisille ja vahvistaa luottamusta viranomaistoimintaan. Kielteisenä ilmiönä kansainvälistymiseen liittyy järjestäytyneen rikollisuuden ja siihen kytkeytyvien huumausaine- ja verkkorikollisuuden sekä ihmiskaupan leviäminen. Täytäntöönpanossa joudutaan yhä useammin pureutumaan erilaisiin kansainvälisiin varallisuusjärjestelyihin, joiden tavoitteena on varallisuuden peittäminen ja siirtäminen velkojien ulottumattomiin.

Rikollisuuden monimuotoistuminen. Suomalaisten arkielämä on keskimäärin edelleen erittäin turvallista. Kansainväliset ilmiöt ja konfliktit näkyvät kuitenkin myös Suomessa ja voivat pahimmillaan tuottaa epävakautta. Kansainvälisiä uhkia sisäiselle turvallisuudelle on yhä enemmän. Rikollisuuskehityksessä korostuu kokonaan tai osin tietoverkossa toteutetun ja rajat ylittävän rikollisuuden kasvaminen, koveneminen ja monimuotoistuminen. Toisaalta myös väkivallan, ampuma-aseiden sekä huumausainoiden lisääntyminen näkyy poliisin tehtäväkentässä ja myöhemmin rikosprosessissa. Yhä nuorempia henkilöitä on osallisina vakavassa väkivaltarikollisuudessa ja huumerikollisuudessa. Järjestäytyneiden rikollisryhmien ja niiden jäsenten määrä on Suomessa lisääntynyt. Nämä kehityskulut ovat muuttaneet tuomioistuinten jutturakenteita ja oikeuslaitoksen asiakaskuntaa. Esimerkiksi vankiloissa järjestäytyneeseen rikollisuuteen kiinnittyneiden vankien määrän lisääntyminen on kasvattanut tarvetta toimenpiteille rikollisryhmien toimintamahdollisuuksien rajoittamiseksi vankiloissa ja muun vankiyhteisön turvallisuuden takaamiseksi.

Teknologian kehittyminen. Teknologian ja digitalisaation hyödyntäminen ja teknologiariippuvaisuus eri toiminnoissa ovat keskeisessä roolissa muuttuvassa työympäristössä. Teknologian kehittämisessä on mahdollisuuksia, joita uudistuvan oikeuslaitok-

sen tulee kyetä hyödyntämään. Sähköinen asiointi viranomaisissa on lisääntynyt merkittävästi. Etätyöskentely, tuomioistuinten etäistunnot, etäpalveluna käytävät keskustelut ja asioiden hoitaminen etänä ovat nykyään arkipäivää. Oikeudenhoidon toimijoiden tietojärjestelmiä on uudistettu vanhojen järjestelmien korvaamiseksi ja kehittämiseksi. Toiminnan muutokset ja järjestelmien kehittäminen jatkuvat edelleen. Uutena kehityskohteena on kyberturvallisuus ja sen vaatimukset toiminnan jatkuvuuden turvaamiseksi. Oikeuslaitoksessa digisiirtymä on ollut hidasta ja oikeudenhoidon toimintaa, taloutta ja henkilöstöä kuormittavaa.

Väestönkehitys ja työvoima. Suomen väestönkehityshaasteet liittyvät ikääntymiseen, työikäisen väestön määrän vähenemiseen ja syntyvyyden nopeaan alenemiseen. Suomessa väestö on keskittynyt kaupunkeihin ja niiden lähiseuduille. Tällä hetkellä kaupunkialueilla asuu yli 70 % väestöstä. Vastaavasti oikeudenhoidossa suurimmat asiamäärät ja ruuhkakertymät kohdentuvat väestökeskittymissä toimiville viranomaisille. Väestönkehitys näkyy oikeudenhoidossa myös siinä, että ikääntyneet ovat nykyään selvästi useammin rikosten uhreja. Ikääntymiskehitys lisää tulevaisuudessa myös hallinto-oikeuksissa sosiaaliasioiden määriä. Työmarkkinoilla on suurin lisätarve korkeasti koulutetusta työvoimasta, ja yhä useammassa ammattiryhmässä on pulaa osaajista. Oikeudenhoidossakin on alueellisia ja tehtäväkohtaisia haasteita saada riittävästi ja osaavaa työvoimaa. Lisäksi on erityisiä haasteita saada henkilöstöä, joka voi tarjota palveluita ruotsiksi. Tämä kehitys vaarantaa osaltaan kielellisten oikeuksien toteutumista kansalaisten oikeusturvapalveluissa. Oikeudenhoidossa on pystyttävä vastaamaan Suomen väestöpohjan monimuotoistumiseen ja tarjottava palveluita yhdenvertaisesti eri väestöryhmiin kuuluville. Esimerkiksi Oikeusrekisterikeskuksessa on jo ollut pidempään haasteena saada ammattitaitoista IT-henkilöstöä ja Rikosseuraamuslaitoksessa vastaavasti alalle koulutettua valvontahenkilöstöä. Viime aikoina on enenevässä määrin tunnustettu rekrytointihaasteita myös juristeista.

Aikaisempina vuosina oikeudenhoidossa on toteutettu julkisen sektorin tuottavuusohjelmaan sisältyviä henkilöstövähennyksiä. Kuitenkin työmäärissä ja niiden vaatavuudessa tapahtuneet muutokset ovat vaatineet henkilöstöltä aiempaa laajempaa osaamista ja enemmän työaikaa. Ongelmaksi on muodostunut oikeuslaitoksen henkilöstön liiallinen kuormitus. Nykyisen hallituskauden aikana oikeudenhoidon määrärahoja on lisätty ja henkilöstöä palkattu aiempaa enemmän. Samalla haasteita ovat aiheuttaneet jatkuvan rekrytoinnin ja perehdytyksen vaatimat resurssit. Siltä osin kuin kysymys on määräaikaaisista lisäresursseista, rekrytointi ja perehdytys on käytännössä jatkuvaa ja sitoo myös kokeneen henkilöstön työpanosta.

Velkaantuminen. Suomalaisten velkaantuminen on ollut pitkään kasvussa. Velkaantumisongelman syvenemisestä ja ylivelkaantumisriskin kasvusta kertovat muun muassa kotitalouksien historiallisen korkea velkaantumisaste sekä maksuhäiriöisten hen-

kilöiden, ulosottovelallisten ja käräjäoikeuksien summaaristen velkomusasioiden määrät. Velkaantumiskehitykseen vaikuttavat monet yhteiskunnalliset tekijät kuten työttömyys ja sosiaaliturvan taso sekä luottotarjonta ja pitkään jatkunut matala korkotaso. Luotto- ja kulutusyhteiskunnan toimivuus edellyttää oikeudenhoidolta yhtäältä toimivia velkomus- ja täytäntöönpanoprosesseja sekä toisaalta määrätietoisia velkaantumista ehkäiseviä ja sen haittoja torjuvia toimia. Talous- ja velkaneuvonnan, ulosoton ennakoidun talousneuvonnan ja erilaisten poikkihallinnollisten tukitoimien tarve on kasvanut. Talusosaamisen vahvistaminen on tärkeä ylivelkaantumisen torjunnan keino.

Globaali talous. Kansainvälisen toimintaympäristön muutoksessa vakaus ja ennustettavuus ovat suomalaisen oikeusvaltion merkittävimmät vahvuudet. Viimeaikaiset toimintaympäristön muutokset kuten koronaviruspandemia sekä Venäjän hyökkäyssota Ukrainaan ja siitä seuranneet EU-pakotteet ovat näkyneet myös oikeudenhoidon toimintakentässä. Toiminnallisten vaikutusten lisäksi kansainvälisen toimintaympäristön muutoksilla on taloudellisia vaikutuksia. Tuotantokustannukset nousevat esimerkiksi energian hinnan ja raaka-aineiden kallistumisen vuoksi. Inflaatiokehitys vaikuttaa myös oikeudenhoidon toimijoiden tilanteeseen esimerkiksi toimitilamenojen kasvuna.

3 Oikeudenhoidon tavoitteet ja toimintaedellytykset

- **Toimiva oikeusvaltio ja sen toimintaedellytyksistä huolehtiminen on keskeistä koko yhteiskunnalle.**
- **Oikeudenhoidon toiminnan rahoitusvaje on ollut esillä kauan, ja oikeudenhoidon henkilöstön määrä on vähentynyt selvästi 2000-luvulla.**
- **Organisaatiorakenteita, sähköisiä palveluita ja menettelytapoja on kehitetty pitkäjänteisesti, mutta näyttää selvältä, että nykyisillä resursseilla käsittelyajat kasvavat edelleen.**
- **Oikeudenhoidon ketjumaisuus ja toimijoiden väliset riippuvuussuhteet edellyttävät oikeasuhtaisia lisämäärärahoja koko ketjulle samalla, kun ketjun toimivuutta parannetaan systemaattisesti tuottavammaksi.**
- **Oikeushallinnon henkilöstön tulisi olla lähtökohtaisesti vakinaista.**
- **Oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kohtuullisiin oikeudenhoidon tavoitteisiin pääsemiseksi lisähenkilötyövuosien tarve on yhteensä noin 1 200 htv:ta vuoteen 2030 mennessä. Tämä edellyttää yhteensä keskimäärin 90 milj. euron vuosittaista määrärahalisäystä oikeudenhoitoon.**

Rahoitusvaje. Oikeudenhoidon toimijoiden määrärahojen taso on ollut kireä koko 2000-luvun ajan. Kehys- ja budjettikierroksilla on valtion virka- ja työehtosopimuksen palkkaustarkistusten lisäksi voitu saada talousarviorahoitus vain osaan vuokrameinoista, ja useiden toteutettujen uudistushankkeiden rahoitustarve on otettu valtion talousarviossa huomioon vain osittain. Määrärahavajetta on osin kyetty paikkaamaan kertaluonteisilla, ruuhkan purkuun kohdennetuilla määrärahoilla. Määrärahatilanteesta johtuen muun muassa digitalisaatioon ja toimitiloihin liittyviä kehittämishankkeita on jouduttu lykkäämään. Henkilöstön palkkaaminen määräaikaaisesti on lisännyt hallinnollisen työn määrää ja vaikuttanut osaltaan työn tehokkuuden vähenemiseen.

Eduskunnan lakivaliokunta on useiden vuosien ajan painottanut oikeusministeriön hallinnonalan toimijoiden olennaista merkitystä oikeusvaltion turvaamisessa ja korostanut, että kyse on valtion ydintehtävistä, joiden tehokkaalla ja luotettavalla toiminnalla

on keskeinen merkitys yhteiskunnan vakauden ja turvallisuuden kannalta.⁵ Niin ikään valiokunta on korostanut, että oikeusvaltio ja sen toimivuus eivät ole itsestäänselvyksiä, vaan niistä tulee pitää jatkuvasti huolta, muun muassa turvaamalla asianmukainen ja riittävä rahoitus.⁶ Valtiovarainvaliokunta on pitänyt välttämättömänä, että oikeudenhoidon toimintaedellytykset ja oikeudenhoidon koko toimintaketjun toimintavarmuus turvataan kestäväällä tavalla.⁷ Niin rikosoikeudenhoidon ketju kuin hallintolinjan ketju edellyttävät tasapainoista ja riittävää resursointia ketjun viranomaisille. Pistemäisellä, ketjun tietyn osan rahoituksella kokonaisvaikuttavuutta ei synny ja ketjuun voi jopa syntyä prosesseja hidastavia pullonkauloja.

Matti Näsin rikosasioiden tilannekuvaselvityksessä⁸ korostetaan, että rikosprosessissa kullakin toimijalla tulisi olla perustoimintaansa riittävä resursointi ja sen tulisi olla tasaisesti kohdennettu eri toimijoille. Selvityksessä toteutetuissa tuomareiden ja syyttäjien haastatteluissa nousi esiin, että yhden toimijan resurssimuutosten koettiin vaikuttavan rikosketjun muihin toimijoihin usein niin, että juttuvirtojen epätasaisuus johti juttujen kasaantumiseen ketjun seuraavassa vaiheessa, mikä kertaantui taas myöhemmin. Lisäksi haastatteluissa nousi esiin, että resurssien osalta on vaikeaa toimia koordinoitusti, sillä rikosketjun eri toimijoiden rahoitus tulee eri lähteistä (eri ministeriöistä) ja mahdollisten lisäresurssien osalta usein myös hieman eri ajankohtina. Näin ollen rikosketjun kokonaisuuden osalta eri toimijoiden eli poliisin, syyttäjän ja tuomioistuinten ”yhteispelin” kehittämisessä olisi parannettavaa.

Oikeusasiamiehen kanslian erityisenä tarkastusteemana vuosina 2020 ja 2021 on ollut viranomaisten riittävä resursointi perusoikeuksien turvaamiseksi.⁹ Resursointiin liittyvät ongelmat ovat saattaneet johtaa esimerkiksi siihen, että viranomainen ei ole kyennyt käsittelemään asiaa laissa säädetyn määräajan puitteissa tai järjestelmäkehitys on vaikeutunut huomattavasti. Resurssiongelmat ovat vaikuttaneet suoraan viranomaisessa asioivan henkilön perusoikeuksien toteutumatta jäämiseen esimerkiksi pitkien käsittelyaikojen muodossa. Samalla resurssihaasteet kuormittavat henkilöstöä kohtuuttomasti.

Laillisuusvalvontakäytännössä on perinteisesti katsottu, ettei viranomainen voi esimerkiksi ruuhkautuneen työtilanteen, resurssipulan tai töiden organisointiin liittyvien ongelmien vuoksi jättää hoitamatta laissa säädettyjä velvoitteitaan. Hyväksyttävänä

⁵ Ks. mm. LaVL 14/2022 vp, LaVL 8/2020 vp, LaVL 3/2020 vp, LaVL 5/2019 vp.

⁶ LaVL 22/2018 vp.

⁷ VaVM 12/2021 vp.

⁸ Näsi 2022, [Rikosasioiden tilannekuva ja muutostekijät viranomaisten tilastojen ja haastatteluun valossa](#).

⁹ Kts. esim. Eduskunnan oikeusasiamies 2021 ja 2022, [Kertomus vuodelta 2020, s.176-180, Kertomus vuodelta 2021, s.149-154](#).

syynä asioiden viipymiselle ei yleensä ole pidetty resurssien vähäisyyttä, vaan on todettu, että viranomaisen tulee tehokkaalla työnjohdolla, työnteon organisoinnilla ja toimintatapojen kehittämällä sekä muilla käytettävissään olevilla työkulkua parantavilla keinoilla vaikuttaa käsittelyaikojen pitämiseen kohtuullisena. Viime vuosina on kuitenkin havaittu, että mainitut keinot eivät välttämättä aina riitä, vaan kysymys voi olla viranomaisten toiminnalle laissa asetettujen vaatimusten ja viranomaisten käyttöön osoitettujen resurssien epäsuhdasta. Laillisuusvalvonnan näkökulmasta on olennaista, että viranomaiselle annetut resurssit vastaavat lainsäätäjän viranomaisten toiminnalle asettamaa tilausta. Mikäli riittäviä resursseja ei ole, lain noudattaminen saattaa käytännössä olla mahdotonta.

Selonteon valmistelun yhteydessä toteutettiin kansainvälisiä vertailuja oikeudenhoiton resursoinnista muissa Pohjoismaissa ja EU-valtioissa. Vertailuissa havaittiin, että tilastojen saatavuus on heikkoa ja asioiden tilastointitavat saattavat vaihdella eri maissa. Kun myös oikeudenhoidon järjestämistavat vaihtelevat huomattavasti, katsottiin kansainvälisten vertailujen esittäminen epävarmuustekijöiden vuoksi epätarkoituksenmukaiseksi.

Määrärahat. Viime vuosina valtion talousarviossa oikeusministeriön pääluokan määrärahat ovat olleet yhteensä noin miljardi euroa. Vuoden 2011 varsinaisessa talousarviossa pääluokan määräraha oli 836 milj. euroa eli 1,7 % talousarvion kokonaismäärärahasta. Vuoden 2022 varsinaisessa talousarviossa pääluokan määräraha on 1,04 mrd. euroa eli 1,5 % talousarvion kokonaismäärärahasta. Oikeudenhoidon määrärahataso on heikentynyt suhteessa valtion talousarvion kokonaistasoon, vaikka oikeudenhoidon toimijoiden tehtävät eivät ole vähentyneet. Oikeusministeriön pääluokan menokehys on kasvanut vuodesta 2011 vuoteen 2021 noin 20 prosentilla, mutta kasvu on ollut maltillisempaa kuin valtion kehysmenojen kasvu kokonaisuudessaan. Kymmenessä vuodessa valtion menokehys on kasvanut lähes 13 mrd. euroa ollen vuonna 2021 noin 34 % suurempi kuin vuonna 2011. Poliisin menot sisäministeriön pääluokassa ovat kehittyneet vastaavalla tarkastelujaksolla (2011–2021) samansuuntaisesti oikeusministeriön menokehysten kanssa kasvaen noin 19 %. Toimiva ja sujuva oikeudenhoito vaatii myös rikosketjun alkupään eli poliisin esitutkinnan tehokkuutta ja oikeasuhtaista resursointia.

Vuonna 2021 oikeudenhoidon menoista valtaosa, noin 72 % kohdentui palkkakuluihin. ICT-menoihin kohdentui noin 10 %, toimitilamenoihin noin 10 %, Palkeiden¹⁰ maksuihin ja matkustamiseen kumpaakin lähes 1 prosentti sekä muihin menoihin noin 7 %. Toimijakohtaisesti kulurakenteissa oli hieman eroja, esimerkiksi Syyttäjälaitoksen palkkamenot olivat keskimäärin 80 %, kun Rikosseuraamuslaitoksessa ne olivat 60 %.

¹⁰ Valtion talous- ja henkilöstöhallinnon palvelukeskus.

Jäykkä kulurakenne ei mahdollista nopeita sopeuttamistoimia toiminnan siitä kärsimättä.

Vuosien 2011–2021 tarkastelujaksolla oikeudenhoidon toimijoiden keskimääräisessä toiminnan kulurakenteessa ei ollut suurta vaihtelua lukuun ottamatta ICT-menojen huomattavaa kasvua tarkastelujakson lopussa. ICT-menot olivat vuonna 2011 keskimäärin 5 % ja vuoteen 2021 ne olivat kaksinkertaistuneet 10 prosenttiin. ICT-menojen kasvusta puolet pohjautuu Valtorin¹¹ laskuttamien menojen kasvuun (työasemat, sovellusratkaisut) ja puolet oikeudenhoidon keskeisten tietojärjestelmien hankintaan ja kehittämiseen. Oikeushallinto oli kymmenen vuotta sitten teknologisesta kehityksestä huomattavan jäljessä ja tilanteen välttämätön korjaaminen näkyy ICT-menojen kasvuna. Selonteossa tarkasteltavina olevien toimintasektoreiden osalta ICT-menot ovat kasvaneet yli 50 milj. eurolla eli 39 milj. eurosta noin 91 milj. euroon vuosina 2014–2020.

Oikeudenhoidon menojen ja tulojen tasapaino. Selonteossa käsiteltävien oikeudenhoidon toimijoiden toimintamenot olivat vuonna 2021 yhteensä 795 milj. euroa. Suhteessa valtion talousarvion loppusummaan tämä on 1,3 %. Toimijoiden vuosittaiset valtiolle tilitettävät tulokertymät ovat yhteensä noin 700 milj. euroa. Oikeudenhoidon toimijoiden tulojen merkitys valtiontaloudessa on merkittävä suhteutettuna oikeudenhoidon menotasoon. Oikeudenhoidon toimijoiden resurssien turvaaminen on välttämätön keino taata myös valtion fiskaaliset hyödyt.

Oikeudenhoidon toimijoiden asiakasmaksutulot valtion vuoden 2022 talousarviossa muodostuvat tuomioistuinten maksutuloista 45 milj. euroa, ulosottomaksutuloista 82 milj. euroa, yleisen edunvalvonnan maksutuloista 30 milj. euroa ja muista tuloista 3 milj. euroa. Näitä asiakasmaksutuloja ei ole sidottu viranomaisten menojen maksamiseen. Lisäksi Oikeusrekisterikeskus perii vuosittain eri viranomaisten määräämiä sakkoja ja seuraamusmaksuja yhteensä 120 milj. euroa ja Ulosottolaitos perii maksamattomia valtion veroja ja maksuja sekä muun muassa rikoshyötyä jäljittämällä tulouttaa näistä valtiolle yhteensä yli 400 milj. euroa vuosittain.

Henkilötyövuodet (htv). Valtion tuottavuusohjelmaan perustuvia htv-leikkauksia toteutettiin myös oikeusministeriön hallinnonalalla vuodesta 2007 lähtien. Kun vuonna 2006 oikeudenhoidon toimijoiden kokonaishenkilötyövuosien määrä oli noin 9 100 htv:ta, niin vuonna 2018 määrä oli noin 8 000 htv:ta. Määrän vähentymistä selittää myös rakennemuutokset. Kiinteistöjen kirjaamisasiat siirrettiin vuonna 2010 käräjäoikeuksista maanmittauslaitokselle (-200 htv) ja vankiterveydenhuolto siirrettiin vuonna 2016 Rikosseuraamuslaitoksesta Terveiden ja hyvinvoinnin laitokselle

¹¹ Valtion tieto- ja viestintätekniikkakeskus.

(-180 htv). Toisaalta lähes joka vuosi on tullut voimaan uutta lainsäädäntöä ja tehtävälisäyksiä eri oikeudenhoidon toimijoille. Nykyisellä hallituskaudella vuosina 2019–2021 kokonaishenkilötyövuodet ovat hieman kasvaneet. Osittain kyseessä on määräaikainen rahoitus koronapandemiasta aiheutuneiden ruuhkien purkamiseen.

Taulukko 1. Oikeudenhoidon toimijoiden henkilötyövuodet vuosina 2006, 2010, 2014, 2018 ja 2021 sekä muutos vuodesta 2006 vuoteen 2021.

Toimiala	2006	2010	2014	2018	2021	Muutos 2006–2021
Tuomioistuinlaitos	3 495	3 250	3 150	3 236	3 376	-119
Rikosseuraamuslaitos	3 133	2 961	2 734	2 498	2 561	-572
Ulosottolaitos	1 391	1 311	1 271	1 118	1 087	-304
Syyttäjälaitos	546	536	537	551	557	11
Julkinen oikeusapu	458	430	393	417	389	-69
Oikeusrekisterikeskus	50	50	115	151	163	113
Kuluttajariitalautakunta	30	33	32	37	35	5
YHTEENSÄ	9 103	8 571	8 232	8 008	8 196	-907

Lisäksi yleinen edunvalvonta (592 htv vuonna 2021) valtiollistettiin vuonna 2009 ja talous- ja velkaneuvonta (190 htv) vuonna 2019. Yleisen edunvalvonnan palveluita tuottavat edunvalvontatoimistot sekä talous- ja velkaneuvonnan palveluita oikeusaputoimistot. Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta (4 htv) aloitti vuonna 2015 oikeusministeriön yhteydessä. Oikeusrekisterikeskukseen siirtyi vuonna 2014 osa Oikeushallinnon tietotekniikkakeskuksen henkilöstöstä. Tuomioistuinvirasto (64 htv) perustettiin vuonna 2020.

Organisaatorakenteet. Syyttäjälaitoksesta muodostettiin vuonna 2019 yksi valtakunnallinen virasto. Myös Ulosottolaitos aloitti toimintansa yhden viraston mallissa vuonna 2020. Tuomioistuinvirasto, joka huolehtii riippumattomien tuomioistuinten keskushallintotehtävistä, perustettiin vuonna 2020. Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistuksen ensimmäinen vaihe tuli voimaan syksyllä 2022. Hallinnonalan organisaatorakenteiden kehittämistä on toteutettu pitkäjänteisesti. Kun eri oikeudenhoidon toimijoita oli virastomuotoisina vuosituhannen alussa yhteensä yli 400, niin nykyään virastoja on alle 50. Lisäksi oikeusministeriö on ehdottanut, että edelleen ministeriön yhteydessä toimivista oikeusapu- ja edunvalvontapiireistä muodostettaisiin yksi valtakunnallinen virasto ja hallinnonalan erityisviranomaiset koottaisiin hallinnollisesti yhteen. Muutosten myötä ministeriö voisi keskittyä valtioneuvostotehtäviin ja hallinnonalan toimijoiden roolit ja vastuut kirkastuisivat.

Toimitilat. Toimipaikkojen määrän vähentyessä oikeusministeriön hallinnonalan toimitiloja on huomattavasti vähennetty ja toimitilojen käyttöä tiivistetty. Tästä huolimatta hallinnonalalla on edelleen yhteensä noin 540 vuokrasopimusta useiden eri vuokranantajien kanssa. Toimitilojen vuosittaiset vuokramenot ovat yhteensä noin 100 milj. euroa ja muut toimitiloihin liittyvät menot noin 10 milj. euroa.

Oikeusministeriön hallinnonalan vuokratusta alasta lähes 70 % on käyttösidonnaista tilaa (mm. tuomioistuinten istuntosalikokonaisuudet ja vankilat) ja vain noin 30 % toimistotilaa. Nämä erityistilat merkitsevät toimitilarakentamisessa, peruskorjauksissa ja perusparannuksissa huomattavia kustannuseriä, joiden vuokravaikutukset kuormittavat toimintaa normaalia toimistotilarakentamista enemmän. Rikosseuraamuslaitoksen vankilatiloista noin 55 % arvioidaan olevan peruskorjauksen tarpeessa seuraavan kymmenen vuoden aikana. Muista hallinnonalan toimitiloista noin 25 % arvioidaan olevan peruskorjauksen tarpeessa. Toimitilojen laatutason nykyaikaistaminen muun muassa turvallisuuden, asiakaspalvelun ja ilmaston osalta nostaa toimitilavuokria. Vaikka tilankäyttöä enenevästi tiivistetään, vuokramenot voivat silti nousta.

Kuluvalla hallituskaudella ei ole tehty oikeuslaitoksen toimipaikkaverkostoa koskevia muutoksia. Tulevia kehitystarpeita koskeva, syksyllä 2022 valmistuva, Rikosseuraamuslaitoksen vankilaverkostoselvitys osoittaa, että nykyinen laaja ja pienehköjä yksiköitä sisältävä vankilaverkosto ei jatkossa vastaa Rikosseuraamuslaitoksen toiminnallisia tarpeita. Vanhat tilaratkaisut ovat valvonnan näkökulmasta työvoimaa sitovia ja edellyttävät kalliita ja epätarkoituksenmukaisia teknisiä valvontajärjestelmiä. Tilat ovat suurelta osin teknisen elinkaarensa loppupäässä, eikä niistä korjaamalla saada uuden toiminnan vaatimukset täyttäviä tiloja. Vankilaverkostoselvitys osoittaa, että sijoittamalla kooltaan tarkoituksenmukaiset vankilat maantieteellisesti oikeisiin paikkoihin voidaan parantaa rangaistusten täytäntöönpanon ja palvelutuotannon vaikuttavuutta, tehokkuutta ja turvallisuutta sekä saavuttaa pitkällä tähtäimellä merkittäviä yhteiskunnallisia säästöjä ja hyötyjä.

Valtion yhteisessä palvelu- ja toimitilaverkkouudistuksessa tavoitteena on koota käyntiasiointia julkisen hallinnon yhteisiin asiakaspalvelupisteisiin ja näin myös tiivistää valtionhallinnon toimitilaverkkoa. Oikeusministeriön hallinnonalan osalta valmistelu koskee oikeusapu- ja edunvalvontapiirejä, Ulosottolaitosta ja Rikosseuraamuslaitoksen yhdyskuntaseuraamustoimistoja. Uudistukseen suhtaudutaan myönteisesti edellyttäen, että toimijoiden erityispiirteet otetaan huomioon ja rahoitus järjestyy tasapainoisella tavalla.

Digitalisaatio. Oikeusrekisterikeskus (ORK) vastaa nykyään suurelta osin oikeudenhoidon yhtenäisen teknologian keskitetystä kehittämisestä ja toimii hallinnonalan edustajana Valtorin palveluiden yhteensovittamisessa. Viime vuosina oikeudenhoidossa on otettu käyttöön runsaasti uutta teknologiaa. Henkilöstön käytössä olevat

sähköiset työvälineet ja toimisto-ohjelmistot on uusittu valtionhallinnon yhteisen konseptin mukaisiksi. Samalla monia oikeudenhoidon tietojärjestelmiä on uudistettu. Digisiirtymä on ollut välttämätön mutta hidas ja toimintaa, taloutta ja henkilöstöä kuormittava. On myös tunnustettava, ettei järjestelmien toteuttamisessa ole onnistuttu parhaalla mahdollisella tavalla.

Teknologia- ja toimintatapauudistusten myötä osa asioista etenee prosesseissa sähköisesti, mutta manuaalisia työvaiheita on jäljellä vielä paljon. Materiaalia siirretään toimijoiden välillä sähköisten rajapintojen kautta mutta edelleen myös paperilla, sähköpostiliitteinä ja verkkolevyjen kautta. Asioita myös käsitellään edelleen paljon paperilla tai paperisia asiakirjoja skannataan sähköiseen muotoon. Sähköistä tiedonvaihtoa hidastaa se, että tietojärjestelmät eivät ole keskenään yhteensopivia. Järjestelmissä käytetty terminologia, tietomallit ja koodistot eroavat toisistaan. Lisäksi tiedonsiirtoa tukeva, rakenteisena tallennettavan tiedon määrä on järjestelmissä yhä vähäinen. Tilanteen parantamiseksi ORK on aloittanut järjestelmäarkkitehtuurin tiukemman ohjauksen ja yhtenäistämisen sekä käynnistänyt hallinnonalan tietoarkkitehtuurin kehitysohjelman. Järjestelmien yhteensopivuus on tärkeää myös hallinnonalan rajat ylittävässä toiminnassa ja tietojärjestelmäkehityksessä esimerkiksi poliisin ja Syyttäjälaitoksen välillä.

Digisiirtymän tärkeyttä tukee oikeushallinnon työn tietointensiivisyys ja prosesseihin liittyvä tiedonvaihto eri toimijoiden välillä. Järjestelmien tulee mahdollistaa tiedon sähköinen käsittely, etenemisen seurattavuus, elinkaaren hallinta, turvallinen säilyttäminen sekä luotettava ja mahdollisimman automatisoitu tilastointi ja raportointi. Järjestelmät eivät yksinomaan palvele oikeudenhoidon toimijoita vaan niihin liittyy yhteys myös muiden hallinnonalojen toimijoihin kuten poliisiin ja muihin esitutkintaviranomaisiin.

Oikeudenhoidon käsiteltävät asiat ovat moniulotteisia ja laaja-alaista juridista harkintaa edellyttäviä. Kaikkia työvaiheita ei ole mahdollista automatisoida. Kuitenkin osa prosessiketjuista on sähköistetty, digitaaliset toimintatavat ovat lisääntyneet ja käsiteltävän paperin määrä on vähentynyt merkittävästi. Digitalisaation, sähköistettävien toimintojen ja automaation lisäämistä on jatkettava sekä tutkittava automaattisen päätöksenteon mahdollisuuksia. Digitalisaation tulisi olla osa oikeudenhoidon ketjua, jossa tietovirrat ovat sujuvia.

Oikeudenhoidon sisäisten, operatiivisten tietojärjestelmien¹² lisäksi hallinnonalalla on kehitetty erilaisia sähköisiä asiointipalveluita kansalaisille, viranomaisille ja muille sidosryhmille. Palvelujen löydettävyyttä, käytettävyyttä ja saavutettavuutta tulee kehittää toiminnan sujuvoittamiseksi ja kielellisten palvelujen saatavuuden varmistamiseksi. Asiointikokemus ja palvelumuotoilu ovat jo osin huomioitu palveluiden kehityksessä, mutta monilta osin asiointipalvelut ovat vielä viranomaislähtöisiä ja haastavia käyttää sidosryhmien ja asiakkaiden näkökulmasta. Asiakastarpeiden kartoittamiseen sekä palveluiden käytettävyyteen ja asiakkaalle tarjottavaan tukeen on tarve panostaa tulevaisuudessa. Teknologiaan kohdistuvasta kehitystyöstä huolimatta yhdenvertaiset oikeudet ja oikeuspalvelut on turvattava jatkossakin myös niille ihmisille, jotka eivät asioi internetissä tai käytä sähköisiä palveluja.

Oikeudenhoidon pitkiä, organisaatorajat läpileikkaavia prosesseja kehittämällä voidaan saavuttaa tulevaisuudessa merkittäviä hyötyjä. Tavoitteena on edetä nykyisestä pistemäisestä kehittämisestä pitkien arvoketjujen kehittämiseen sekä prosessien yhteentoimivuuden ja sujuvuuden parantamiseen. Pitkälle automatisoitavia toimintoja on tunnistettu muun muassa asiakaspalveluissa sekä täytäntöönpano- ja perintäprosesseissa. Prosessien kehittäminen sisältää myös hallinnonalan keskeisten tietojärjestelmien jatkokehityksen sekä toisiinsa liittyvien järjestelmien integroinnin sektoreiden sisällä ja poikkihallinnollisesti (esimerkiksi poliisin VITJA-järjestelmä). Tekoälyyn liittyvä potentiaali oikeushallinnon toiminnan kehittämisessä on mittava. Erityisesti usein toistuvien ja määrämuotoisten tehtävien automatisointi vapauttaisi oikeushallinnon henkilöstöä tehtäviin, joilla tuotetaan enemmän lisäarvoa yhteiskunnalle. Yhteisen sovel-lusalueen hyödyntäminen poistaisi tulevilta hankkeilta useita työvaiheita lähes kokonaan, kun kehittäminen voitaisiin perustaa jo olemassa olevaan ratkaisuun. Pilvipalvelujen avulla voitaisiin tehostaa myös jo olemassa olevien palvelujen kehitystyötä jatkossa edellyttäen, että pilviratkaisut ovat myös oikeudellisesti kestäviä.

Nykyisellään usein fyysisen, puhelimitse tai sähköpostitse tapahtuvan palvelun ohjaaminen sähköisiin asiointikanaviin tulee tehostamaan asiakaspalveluprosesseja sekä säästämään manuaalista työtä ja tarvetta henkilökohtaiselle palvelulle.

Henkilöstö. Oikeudenhoidossa virastojen henkilöstö naisvaltaistuu ja samalla edessä on lähivuosina merkittävä eläköitymisaalto. Sairauspoissaoloissa on hallinnonalalla osittain huolestuttavia trendejä. Kaikissa virastoissa sairauspoissaolojen määrää ei

¹² Syyttäjälaitoksen ja yleisten tuomioistuinten AIPA-järjestelmä, Hallinto- ja erityistuo-mioistuinten HAIPA-järjestelmä, Oikeusrekisterikeskuksen Rajsa-järjestelmä, Ulosotto-laitoksen Uljas-järjestelmä, Rikosseuraamuslaitoksen Roti-järjestelmä, Yleisen edun-valvonnan Edvard-järjestelmä, Oikeusavun Romeo-järjestelmä, Talous- ja velkaneu-vonnan Venla-järjestelmä sekä kuluttajariitalautakunnan Krista-järjestelmä. Lisäksi oi-keudenhoidon prosesseihin liittyvät erilaiset asiointikanavat ja Oikeusrekisterikeskuk-sen ylläpitämät rekisterit.

ole saatu laskuun ja pitkäaikaiset poissaolot ja mielenterveyteen liittyvät poissaolosyyt ovat osin lisääntyneet. Työtyytyväisyys on kuitenkin yleisesti hyvällä tasolla ja työpaikkaa suositellaan edelleen. Palkkausta ei pidetä työn vaativuuteen nähden riittävänä. Iso osa hallinnonalan henkilöstöstä on työajattomia, joten heidän työajankäytöstään ja riittävästä lepoajoista ei ole saatavilla luotettavaa dataa.

Oikeudenhoidon henkilöstön osaamisen kehittäminen ja koulutus on monilta osin hyvin organisoitua ja laadukasta. Useisiin tehtäviin vaaditaan viraston omaa perus- ja jatkokoulutusta. Virastot ovat kehittäneet koulutustoimintaansa, ja osin myös digiloikan myötä yleistyneet etäkoulutukset ovat mahdollistaneet aiempaa useammille koulutuksiin osallistumisen. Etäkoulutukset alentavat osallistumisen kustannuksia ja vähentävät matkustamiseen kuluvaan aikaa. Toisaalta resurssipulasta johtuen yhä useampi kokee, ettei aikaa kouluttautumiseen ole riittävästi. Hallinnonalan virastot tekevät koulutustoiminnassa myös yhteistyötä.

Oikeudenhoidon virastoissa on merkittäviä rekrytointihaasteita. Tilanne on kuitenkin vaihteleva ja selittäviä tekijöitä on useita. Esimerkiksi paikkakunta, tehtävänkuva, palkkaus, työnantajan tunnettuus, paikkakunnan koulutustarjonta ja toimialan työmarkkinatilanne vaikuttavat rekrytointiin. Myös suuri määräaikaisen henkilöstön määrä tuo haasteita ja lisää henkilöstön vaihtuvuutta sekä vaikuttaa henkilöstön sitoutumiseen työnantajaan. Lyhyitä määräaikaisuuksia on myös vaikea saada täytettyä, mikä lisää olemassa olevan henkilöstön työpainetta. Osin rekrytointihaasteet selittyvät myös työmarkkinoiden yleisellä tilanteella sekä yhteiskunnallisella kehityksellä. Työmarkkinoiden tilannetta ja tulevia koulutusmääriä arvioitaessa voidaan kuitenkin olettaa, että potentiaalia uusiksi virkahenkilöiksi on tarjolla, mutta kysyntä ja tarjonta eivät näytä aina oikeudenhoidon tehtävien näkökulmasta katsottuna kohtaavan.

Taloudellisten resurssien riittämättömyydestä ja osin henkilöstön suuresta vaihtuvuudesta johtuen oikeudenhoidossa on henkilöstövajausta. Henkilöstön vaihtuvuus sitoo muutoinkin vähäisiä henkilöstövoimavaroja jatkuvaan rekrytointiin ja uuden henkilöstön perehdyttämiseen. Oikeudenhoidon virastot ovat jo ryhtyneet toimenpiteisiin toiminnan ja henkilöstön osaamisen kehittämiseksi, henkilöstön sitouttamiseksi sekä rekrytointihaasteiden ratkaisemiseksi.

Kielellisten oikeuksien toteutuminen. Yksi koko oikeudenhoidon resursseja koskeva erityiskysymys on kielellisten oikeuksien toteutuminen kansalaisten oikeusturva-palveluissa ja eri ryhmien tarpeiden huomioiminen. Oikeushallinnon ruotsinkielisen palvelun saatavuus ei ole riittävällä tasolla kaksikielisillä alueilla. Kaksikielisillä alueilla tulee turvata tuomioistuinyksiköiden jatkuvuus, ruotsinkielisten palvelujen saatavuus ja oikeushallinnon muiden viranomaisten riittävä läsnäolo. Lisäksi on huolehdittava, että näillä alueilla henkilöstöä rekrytoitaessa annetaan riittävä painoarvo ruotsinkielisen palvelun edellyttämälle kielitaidolle. Kielellisiin oikeuksiin liittyvät haasteet ovat

kuitenkin osin oikeushallinnon vaikutusmahdollisuuksien ulkopuolella. Kaksikielisen juristi- ja muun henkilöstön rekrytoinnissa törmätään jatkuvasti tutkintonsa ruotsin kielellä suorittaneiden vähäiseen määrään suhteessa työmarkkinoiden kysyntään. Haasteena on ylipäättään ruotsinkielentaidon heikkeneminen juristien ja muun henkilöstön keskuudessa. Tuore kansalliskielistrategia nostaa esiin myös uudenlaisia mahdollisuuksia esimerkiksi määritellä henkilöstön kelpoisuusvaatimuksia.

Tavoitteet. Oikeudenhoidon merkittävin ongelma ovat liian pitkät käsittelyajat. Myös Rikosseuraamuslaitoksessa on resurssipuutteiden vuoksi vaikeuksia saavuttaa riittävää toiminnan ja turvallisuuden tasoa vankeusrangaistusten täytäntöönpanossa. Taulukossa 2 on kuvattu oikeudenhoidon toimijoiden toiminnan tunnusluvuihin kohtuullista tavoitetilaa eli sitä, minkälaisiin keskimääräisiin käsittely- ja jonotusaikoihin ja muihin tuloksiin toiminnan tuloksellisuustoimenpiteitä kehittämällä ja resursseja lisäämällä olisi mahdollisuus päästä. Tuloksellisuustoimenpiteet liittyvät teknologian kehittämiseen erityisesti sähköisessä viranomaisyhteistyössä sekä asiakaspalvelussa. Tuottavuutta voidaan myös tavoitella palvelutasoon tehtävillä muutoksilla ja digitaalisaation avulla.

Oikeudenhoidon toiminnan tuottavuutta on tarkasteltu laskennallisesti ratkaistujen asioiden ja henkilöstömäärän välisellä suhteella sekä toiminnan taloudellisuudella (kustannukset suhteessa käsiteltyihin asioihin). Kokonaiskuva syntyy, kun tähän lisätään esimerkiksi käsittelyaikoihin keskittyvä toiminnan tarkastelu. Vuosien 2016–2021 aineistosta käy ilmi, että keskimäärin yksittäinen henkilö ratkaisee yhä vähemmän asioita eli tuottavuus on heikentynyt. Samalla myös taloudellisuus on heikentynyt, koska yksi ratkaistu asia maksaa enemmän vuonna 2021 kuin se maksoi vuonna 2016. Laskennallisesti tarkasteltuna tuottavuus on yleisesti heikentynyt ja käsittelyajat ovat pidentyneet, vaikka näin ei ole käynyt kaikkien toimijoiden kohdalla. Onkin huomattava, että tuottavuuden ei tulisi heikentyä, jotta asetettuihin tavoitteisiin päästään ja niissä pysytään selonteossa esitetyllä määrärahamitoituksella. Toimia tuottavuuden parantamiseksi ehdotetaan toimenpide-ehdotuksissa selonteon liitteessä 2.

Taulukossa 2 esitetään oikeushallinnon sisäisesti muodostettu kooste asioiden kohtuullisista keskimääräisistä käsittelyajoista ja muista olennaisista tavoitteista oikeudenhoidon toiminnalle. Jäljempänä taulukossa 3 todetut resurssitarpeet on laskettu näiden tavoitteiden perusteella, jotta oikeudenhoidolle asetetut vaatimukset ja oikeudenhoidon resurssit olisivat tasapainossa. Resursoinnin tulisi turvata sekä arjen oikeusvaltion toiminta että oikeudenhoidon ammattilaisten mahdollisuus mielekkääseen ja motivoivaan työelämään.

Selonteon tavoitteet eivät kuitenkaan ole pitkällä aikavälillä riittävän kunnianhimoisia vaan oikeushallinnon ohjauksessa ja sen toimijoiden johtamisessa on tavoiteltava osin selvästikin nopeampia asioiden käsittely- ja läpimenoaikoja. Tässä selonteossa

käsittelyaikatavoitteet kuvaavat siksi suomalaisen arjen oikeusvaltion nykyistä tilannetta ja nykytilanteen parantamista, mutta tavoitteita tulee jatkossa arvioida uudelleen.

Taulukko 2. Oikeudenhoidon toiminnan tunnusluvut v. 2011, nykyään sekä tavoitetilassa.

Toimiala	Tavoitteen kuvaus	V. 2011	Nykytila	Tavoitetila
Tuomioistuimet	Keskimääräinen käsittelyaika			
	Rikosasiat, kaikki (käo)	3,5 kk	5,8 kk	4 kk
	Rikosasiat, kirjalliset (käo)	1,7 kk	2,7 kk	2 kk
	Rikosasiat, pääkäsittely (käo)	3,9 kk	6,8 kk	5 kk
	Laajat riita-asiat (käo)	8,4 kk	9,7 kk	7 kk
	Summaariset riita-asiat (käo)	2,4 kk	2,6 kk	2 kk
	Hovioikeus ¹³	6,3 kk	6,4 kk	5 kk
	Hallinto-oikeus	7,8 kk	9,6 kk	7 kk
	Työtuomioistuin	5,6 kk	14,3 kk	6 kk
	Markkinaoikeus	8,3 kk	7,9 kk	6 kk
	Vakuutusosasto	11,5 kk	12,2 kk	7 kk
	KKO, valituslupa hylätty	5,0 kk	4,0 kk	4 kk
	KKO, asiaratkaisu	18,6 kk	15,3 kk	15 kk
	KHO, valituslupa hylätty	9,6 kk	6-7 kk	5 kk
	KHO, asiaratkaisu	13,7 kk	11,8 kk	11 kk
Syyttäjälaitos	Keskimääräinen käsittelyaika			
	Kaikki asiat	1,9 kk	2,5 kk	1,8 kk
	Yksinkertaiset asiat	1,6 kk	1,9 kk	1,5 kk
	Keskivaikeat asiat	2,8 kk	4,2 kk	2,7 kk
	Vaativat asiat	4,1 kk	5,5 kk	3,9 kk

¹³ Hovioikeuksissa keskimääräinen käsittelyaika pääkäsittelyssä käsiteltävissä asioissa (26 % valituksista) on vuonna 2021 ollut 13,0 kuukautta ja kirjallisesti käsiteltävissä asioissa 4,2 kuukautta.

Toimiala	Tavoitteen kuvaus	V. 2011	Nykytila	Tavoitetila
Julkinen oikeusapu	Asiamäärän kasvu			4 500
	Jonotusaika	13,1 pv	13,6 pv	8 pv
Ulosottolaitos	Keskimääräinen käsittelyaika	-	9,1 kk	alle 7,6 kk
	Perintätulos ¹⁴	0,94 mrd. e	1,2 mrd. e	1,2 mrd. e
	, mistä valtiolle tilittävät	0,45 mrd. e	0,43 mrd.e	0,43 mrd. e
	Ulosottomaksutulot	68,7 milj. e	83,7 milj. e	84 milj. e
Rikosseuraamuslaitos	Vangin kuntouttava toiminta	16 h/vko	21 h/vko	35 h/vko
	Yhdyskuntaseuraamuksissa toimintaan osallistuneet	-	7 %	15 %
	Sellin ulkopuolinen aika	-	-	8 h/päivä
	Erillään pidettävän vangin toiminta-aika	-	-	2 h/päivä
	Laitosturvallisuusindeksi ¹⁵	-	118	95
Yleinen edunvalvonta	Päämiesmäärän kasvu per vuosi			1 000
	Päämiesmäärä per htv	58	66	67
Talous- ja velkaneuvonta	Asiamäärän kasvu			7 000
Kuluttajariitalautakunta	Keskimääräinen käsittelyaika	8 kk	14 kk	6 kk
Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta	Keskimääräinen käsittelyaika	-		
Oikeusrekisterikeskus	Täytäntöönpannut saatavat per htv	23 635 kpl	17 184 kpl	25 000 kpl
	Täytäntöönpanokustannukset per htv	3,90 euroa	7,11 euroa	4,00 euroa
	Luovutetut rekisteritiedot per htv	48 645 kpl	48 948 kpl	50 000 kpl
	Luovutetut rekisteritiedot, kustannukset per htv	1,86 euroa	1,90 euroa	1,80 euroa

Keskimääräinen käsittelyaikatavoite ei ole minkään yksittäisen jutun käsittelyä ohjaava tavoite-aika, vaan se kuvaa toimijan tai asiaryhmän kaikkien asioiden keskimääräistä tilannetta.

¹⁴ Perintätulosta vähentävät toteutuessaan suunnitellut ulosottoaaren muutokset suojaosuuden nostosta ja vapaakuukausien lisäämisestä.

¹⁵ Laitosturvallisuusindeksi koostuu vankiloiden säilytysvarmuutta, väkivalta- ja voimankäyttötilanteita sekä päihteiden käyttöä kuvaavista osioista. Mitä matalampi luku, sen parempi turvallisuus.

Toimintaedellytykset. Oikeudenhoidon toimintaedellytysten turvaamiseksi ja kohtuullisiin oikeudenhoidon tavoitteisiin pääsemiseksi tarvitaan yhteensä noin 1 200 htv:ta vuoteen 2030 mennessä. Tämä edellyttää oikeudenhoidon perusrahoituksen pysyvää lisäämistä keskimäärin 90 milj. eurolla vuodessa. Esitetyssä rahoitustarpeessa on otettu huomioon hallinnonalan tuottavuuspotentiaalin hyödyntäminen, mikä vähentää resurssitarvetta yhteensä noin 15 milj. eurolla vuoteen 2030 mennessä. Tämä tarkoittaa uuden teknologian käyttöönottoa sekä työnteon tapojen, tietojärjestelmien, prosessien ja sääntelyn pitkäjänteistä kehittämistä. Näin voidaan parantaa oikeudenhoidon laatua ja nopeuttaa asioiden käsittelyä.

Tuomioistuimissa, Syyttäjälaitoksessa, kuluttajariitalautakunnassa sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnassa resurssilisäykset kohdistuvat ensimmäisten vuosien aikana siihen, että pidemmällä aikavälillä muodostuneet asiaruuhkat puretaan ja samalla vähennetään pitkään käsittelyssä olleiden asioiden määrää. Tämän jälkeen keskimääräiset käsittelyajat voidaan saavuttaa tavoitteiden mukaisina. Julkisen oikeusavun resurssilisäykset kohdistuvat oikeusapupalvelujen saatavuuden ulottamiseen useammalle keskituloiselle, yksityisten avustajien saatavuuden parantamiseen sekä oikeusaputoimistojen jonotusaikojen lyhentämiseen.

Ulosottolaitoksessa on tavoitteena parantaa toiminnan tuloksia ja samalla säilyttää nykyinen henkilöstömäärä. Yleisessä edunvalvonnassa ja talous- ja velkaneuvonnassa sekä asiakasmäärät että tarjottaviin palveluihin kohdistuvat resurssitarpeet kasvavat vuosittain. Myös Rikosseuraamuslaitoksessa lisäresurssien tarve kasvaa vuosittain. Laitoksen asiakasmäärä kasvaa, mutta samalla panostetaan toimiin uusintarikollisuuden vähentämiseksi, millä on merkittäviä yhteiskunnan turvallisuuteen ja talouteen kohdistuvia vaikutuksia. Oikeusrekisterikeskuksen tehtävät ovat lisääntyneet ja lisääntyvät edelleen, ja lisäresursoinnin turvin palvelutarpeeseen kyetään vastaamaan.

Taulukko 3. Oikeudenhoidon toimijoiden lisäresurssitarpeet vuoteen 2030 mennessä (milj.euroa).

Määrärahatarve	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Htv-lisäysten määrärahatarve	66,1	71,0	78,0	78,0	78,7	79,4	80,0
Rakenteellinen uudistaminen	3,4	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2	3,2
Laadun parantaminen	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2	18,2
Bruttomäärärahatarve	87,7	92,4	99,4	99,4	100,0	101,8	101,5
Tuottavuuden parantaminen				-5,0	-10,0	-15,0	-15,0
Nettomäärärahatarve (rahoitusvaje) yhteensä (pyöristetty)	90 milj.e	90 milj.e	100 milj.e	95 milj.e	90 milj.e	85 milj.e	85 milj.e

Rakenteellisella uudistamisella tarkoitetaan oikeusapu- ja edunvalvonnan keskushallintoa sekä sovittelutoiminnan valtakunnallistamista. Laadun parantamisella tarkoitetaan julkisen oikeusavun saatavuuden ulottamista keskituloisille sekä palvelun tarjonnan turvaamista yksityisten oikeusavustajien palkkiotasoa korottamalla.

Selonteon tavoitteita ja määrärahatarpeita arvioitaessa on otettava huomioon myös se, että poliisilla tutkimatta olevien rikosasioiden suuri määrä (vuoden 2021 lopussa noin 130 000) voi johtaa merkittäviin asia- ja asiakasmäärien kasvuun koko rikosketjussa. Samoin esimerkiksi ehdotukset oikeusavun tulorajojen nostamiseksi ja oikeudenkäyntien kuluriskin alentamiseksi saattaisivat johtaa myös siviiliasiamäärien kasvuun. Rikosseuraamuslaitoksen vankilakiinteistöistä yli puolet on peruskorjauksen tarpeessa, ja tiloihin liittyy lisäksi toiminnallisia muutostarpeita. Tämän vuoksi on varauduttava merkittäviin toimitilainvestointeihin seuraavan kymmenen vuoden aikana.

4 Rikollisuus ja rikosasioiden käsittely

- **Rikollisuuden kansainvälistyminen ja monimutkaistuminen haastavat viranomaistoimintaa ja ovat muuttaneet rikosasioiden jutturakennetta vaativammaksi.**
- **Rikosasioiden tutkinta- ja käsittelyajat ovat jatkuvasti kasvaneet prosessin kaikissa vaiheissa.**
- **Poliisin esitutkinnan lopettamista koskevien päätösten sekä syyttäjien tekemien esitutkinnan rajoittamispäätösten määrät ovat lisääntyneet.**

Suomessa viranomaisten tietoon tulleiden rikosten kokonaismäärä on ollut laskussa 1990-luvulta lähtien. Omaisuusrikokset muodostavat rikosten kokonaismäärästä hie- man alle puolet. Henkeen ja terveyteen kohdistuneita rikoksia, joista valtaosan muo- dostavat pahoinpitelyrikokset, sekä seksuaalirikoksia on noin 8 % kaikista rikoksista. Rikollisuuden taso vaihtelee Suomessa jossain määrin myös alueittain ja on kytkök- sissä alueiden sosioekonomisiin piirteisiin. Rikollisuus kasautuu voimakkaasti sekä te- kijöiden että uhrien osalta: melko pieni joukko aktiivisia rikoksentekijöitä tekee suurim- man osan rikoksista. Nuorten tekemien rikosten lisääntyminen ja nuorten väkivaltako- kemukset herättävät huolta. Ongelmat keskittyvät pienelle joukolle nuoria. Ulkomaaa- laistaustaiset henkilöt ovat suhteellisesti muuta väestöä useammin sekä rikoksesta epäiltyinä että joutuvat useammin rikosten uhriksi.

Rikollisuus on monimuotoisempaa kuin vuosituhaten alussa. Kansainvälistyminen ja teknologian kehittyminen ovat paitsi muuttaneet ja monipuolistaneet perinteisen rikolli- suuden muotoja myös tuoneet uusia rikoksen tekemuotoja, joita on usein vaikea tun- nistaa, tutkia ja selvittää. Rikoksentekijän vastuuseen saattaminen on aiempaa vaike- ampaa. Rikollisuus on entistä järjestäytyneempää, monikansallista ja valtioiden ja kulttuurien rajat ylittävää. Järjestäytyneen rikollisuuden ohella Suomessakin näkyvä trendi on jengirikollisuus ja sen yleistyminen. Esimerkiksi kyber- ja tietoverkkorikos- ten¹⁶ määrä on huomattavassa kasvussa, vaikka kokonaisrikollisuudesta ei vielä ole kattavia tilastotietoja. Kyberrikollisuus on vahvasti piilorikollisuutta, jossa uhrin ovat usein pitkään epä tietoisia meneillään olevasta rikoksesta ja saadessaan tiedon teke-

¹⁶ Kyberrikoksilla tarkoitetaan erilaisia tietoverkkoympäristöön kohdistuvia rikoksia (ku- ten datavahingonteko, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmien häirintä ja tietomurto) ja tietoverkkoympäristöä hyväksi käyttäen tehtäviä rikoksia. Identiteettivarkaudet ovat yleisin poliisin tietoon tulleen kyberrikollisuuden muoto. Muita tietokoneavusteisia rikok- sia ovat esimerkiksi laiton nettilataaminen, nettihäirintä ja -kiusaaminen, petokset ja haittaohjelmien lähettäminen, uhkailu ja verkkourkinta.

vät asiasta harvoin rikosilmoituksia poliisille. Tietoverkkorikollisuus on usein kansainvälistä, mutta myös suomalaiset ovat edustettuina tietoverkkorikoksista epäiltyjen joukossa. Tietoverkkorikollisuudesta tulee koko ajan ammattimaisempaa ja järjestäytyneempää. Myös huumausaineita välitetään entistä enemmän internetin anonyymipalveluissa ja maksu saatetaan hoitaa virtuaalivaluutalla. Matti Näsin rikosasioiden tilannekuvaselvityksen¹⁷ mukaan yhteiskunnan ja rikollisuuden sähköistymisen myötä jonkinlainen ”kyberkomponentti” on aiempaa useammin osana syyttäjälle syyteharkintaan tulevista asioista. Asiat koostuvat entistä useammin aiempaa pienemmistä ja yksityiskohtaisemmista palasista, joten juttujen kasaaminen on muuttunut työläemmäksi ja aikaa vievämmäksi. Kyberliitännäisten asioiden hallitseminen vaatii aikaa ja koulutusta ja tällä hetkellä niihin liittyvä osaamisen kärki on keskittynyt pienelle joukolle. Yhteiskunnan sähköistymisen vaikutukset osana rikosprosessia ovat siis varsin monitasoiset.

Rikosvastuun toteutumisen (rikos ja tekoon syyllinen selvitetään ja tuomitaan mahdollinen seuraamus) haasteita ovat pitkät käsittelyajat, avoinna olevien tapausten suuri määrä, eräiden perinteisen rikollisuuden muotojen heikko selvittämisaste sekä uudempien rikollisuusmuotojen ja tekotapojen torjunnan kasvavat voimavaratarpeet samalla, kun lievimpien rikosten selvittämistä ja piilorikollisuuden paljastamista ei ole voitu resursoida riittävästi.

Esitutkintaviranomaisten tietoon tuli vuonna 2021 yhteensä 480 000 rikoslakirikosta. Syyttäjälaitos ratkaisi 90 000 ja tuomioistuimet 60 000 asiaa. Rikoslakirikosten keskimääräinen selvitysprosentti on noin 50 %. Vakavimpien, henkeen ja terveyteen sekä fyysiseen koskemattomuuteen ja lapsiin kohdistuneiden rikosten selvittämisaste on edelleen verrattain korkea, yli 90 %. Pahoinpitelyrikoksissa selvitystaso on yli 60 % ja omaisuusrikoksissa noin 37 %. Poliisin esitutkinnan lopettamista koskevat päätökset sekä syyttäjien rajoittamisasioiden määrät ovat lisääntyneet. Syyttäjien esitutkinnan lopettamista tai toimittamatta jättämistä koskevien rajoittamispäätösten määrä on vuodesta 2004 alkaen kasvanut 1 000:sta enimmillään 20 000:een.

Rikosasioiden tutkinta- ja käsittelyajat ovat jatkuvasti kasvaneet prosessin kaikissa vaiheissa poliisin esitutkinnasta syyttäjän syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn. Käsittelyjen pitkittyminen ja siitä aiheutuva epävarmuus kuormittavat rikoksen uhria, läheisiä ja epäiltyä, heikentävät henkilötodistelun luotettavuutta sekä voivat laajemmin heikentää rikosoikeudellisen järjestelmän rikoksia ennalta estävää vaikutusta ja luottamusta oikeusjärjestelmään. Tällöin esimerkiksi rikoksista ilmoittamatta jättäminen voi lisääntyä. Erityisen huolestuttavia ovat haavoittuvassa asemassa olevia henkilöitä, ku-

¹⁷ Näsi 2022, [Rikosasioiden tilannekuva ja muutostekijät viranomaisten tilastojen ja haastattelujen valossa, s.36.](#)

ten lapsia, koskevien asioiden pitkät käsittelyajat. Vuosien 2011 ja 2021 aikana poliisin keskimääräinen esitutkinta-aika on pidentynyt 86 vuorokaudesta 167 vuorokaudteen ja esitutkinnassa avoimena olevien juttujen määrä on kasvanut ollen vuoden 2021 lopussa lähes 130 000.

Syyttäjälaitoksessa on otettu vuonna 2017 käyttöön nopean käsittelyn toiminto, jossa ratkaistaan keskitetysti sellaiset asiat, jotka eivät vaadi laajempaa oikeudellista pohdintaa. Näissä asioissa ratkaisuaika syyttäjällä on enintään neljä viikkoa asian vireille tulosta. Vaativimmissa asioissa yli puoli vuotta ja yli vuoden syyteharkinnassa olleiden asioiden määrä on kasvanut. Tavoitetilassa yksinkertaisten asioiden keskimääräinen käsittelyaika syyteharkinnassa on 1,5 kuukautta, keskivaikeiden asioiden 2,8 kuukautta ja vaativien asioiden 4 kuukautta. Syyttäjälaitoksessa ratkaisematta olevien asioiden määrä on kasvanut vuoden 2019 13 995 asiasta vuoden 2021 lopun 18 001 asiaan. Pitkään syyteharkinnassa olleiden asioiden määrä on kasvanut merkittävästi viimeisen kahden vuoden aikana.

Käräjäoikeuksissa rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 3,4 kuukautta vuonna 2011, 4,6 kuukautta vuonna 2019 ja 5,6 kuukautta vuonna 2021. Koronapandemian aikana keskeytettiin suuri määrä rikosasioiden istuntokäsittelyjä. Aiheutunutta ruuhkaa puretaan edelleen. Tavoitteellinen rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika on käräjäoikeuden kirjallisessa menettelyssä ratkaistavissa asioissa 2 kuukautta ja pääkäsittelyssä ratkaistavissa asioissa 5 kuukautta. Rikosasioiden keskimääräinen käsittelyaika hovioikeuksissa on noin 6 kuukautta. Tavoitteellinen keskimääräinen käsittelyaika hovioikeudessa on 5 kuukautta.

Liikenne rikosasioiden määrät ovat vähentyneet Syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimissa. Sakkomenettelyä muutettiin vuonna 2016 siten, että poliisi voi määrätä liikenteeseen liittyvästä rikkomuksesta tai näpistyksestä enintään 20 päiväsakon sakkorangaistuksen eikä sakkoja viedä enää syyttäjän vahvistettavaksi. Samoin vuonna 2019 sakkomenettelyn käyttöä laajennettiin siten, että ajokiellon määräämistä koskevat päätökset keskitettiin poliisille, jolloin myös perustunnusmerkistön mukaiset rattijuopumukset siirtyivät käsiteltäväksi sakkomenettelyssä. Vuonna 2020 voimaan tulleella tie liikenneuudistuksella säädettiin liikennevirhemaksuista. Uudistuksessa rikesakkorikkomukset korvattiin poliisin määräämällä hallinnollisella liikennevirhemaksulla. Uudistusten tarkoituksena oli karsia syyttäjien ja tuomioistuinten työmääriä.

Jutturakenteet ovat muuttuneet vaativammiksi, eikä oikeudellisesti selvimpiä asioita kuten edellä mainittuja liikenne rikosasioita enää tule samassa määrin syyttäjille ja tuomioistuinkäsittelyyn. Rikosasioissa on entistä enemmän kansainvälisiä yhteyksiä. Rikos on voinut tapahtua kokonaan tai osittain ulkomailla, epäilty, syytetyt tai todistajat voivat olla ulkomailla tai ulkomaalaistaustaisia ja tarvittava todistusaineisto voi olla ul-

komailta. Uusina rikollisuusmuotoina ovat tulleet muun muassa ihmiskauppa-, tietoverkko- ja viharikokset sekä ympäristörikokset. Syyttäjälaitoksessa jutturakenteen muuttuminen näkyy siinä, että asioiden painotettu vaativuus oikeudellisessa harkinnassa on kasvanut 26 % viimeisen kymmenen vuoden aikana. Käräjäoikeuksissa laajat, yli 25 pääkäsittelypäivää kestäneet rikosasiat olivat aiemmin harvinaisia, mutta nykyään tällaisia asioita käsitellään jatkuvasti.

Rikosasioiden käsittelyssä siirtymä paperisesta menettelystä sähköisiin menettelytapoihin on ollut pitkä ja kuormittava ja järjestelmien käyttöönotot, kehitystyöt sekä toiminnan muutokset jatkuvat edelleen. Tulevaisuudessa on tärkeää, että aineistojen käsittely ja tiedonvaihto toteutuvat sähköisesti koko rikosketjussa poliisilta ja muilta esitutkintaviranomaisilta syyttäjälle ja tuomioistuimeen. Rikosasioiden käsittelyyn liittyvät menettelytapasäännökset ovat jääneet jälkeen yhteiskunnan sekä teknologian kehityksestä. Säännökset tulisi arvioida ja uudistaa kokonaisuudessaan.

Käsittelyvuoroa odottavien asioiden jonot ovat rikosketjun jokaisella viranomaisella huomattavan pitkät. Kun odotusaika asian käsittelylle kertaantuu jokaisella käsittelijällä eri viranomaisessa, kokonaiskäsittelyajat muodostuvat tavallista pidemmiksi niin selvimmissä mutta erityisesti vaikeammissa rikosjutuissa. Resurssien puute näkyy myös esimerkiksi siinä, että syyttäjän ja poliisin välistä esitutkintayhteistyötä ei pystytä toteuttamaan lain edellyttämässä laajuudessa, vaikka se sujuvoittaisi prosessin läpimenoa syyteharkinnassa ja mahdollisessa oikeudenkäynnissä. Esitutkinnan laatu ja selvitettävien asioiden priorisointi paranisivat ja samalla vähentyisi myöhemmin prosessissa toteutettavien lisätutkintojen tarve.

5 Rangaistukset ja rangaistusten täytäntöönpano

- **Suomalainen yhteiskunta on objektiivisesti mitattuna turvallisempi kuin aiemmin. Rikoslain muutokset ovat tästä huolimatta olleet 2000-luvulla rangaistuskäytäntöä tiukentavia.**
- **Vuosittain vankilaan saapuu noin 5 500 henkilöä ja yhdyskuntaseuraamuksia tulee täytäntöön pantavaksi noin 3 600. Oikeusrekisterikeskuksen perittäväksi tuli vuonna 2021 yhteensä 565 000 saatavaa.**
- **Rikosseuraamusasiakkaat tarvitsevat paljon tukea ja moniammatillista kuntoutusta elämänhallinnan parantamiseksi ja rikosten uusimisen ehkäisemiseksi.**
- **Kansalliset ja kansainväliset valvontaelimet ovat kiinnittäneet huomiota vankiloiden valvontahenkilöstön riittämättömyyteen.**
- **Rikosseuraamuslaitoksen vankilaverkostoa tulee uudistaa vaikuttavan, turvallisen ja kustannustehokkaan täytäntöönpanon turvaamiseksi.**

Suomen kriminaalipolitiikan lähtökohtana on edistää turvallista ja sosiaalisesti oikeudenmukaista yhteiskuntaa, joka takaa hyvinvoinnin sen jokaiselle jäsenelle. Suomessa on perinteisesti pidetty tärkeänä rangaistusten ja rangaistusjärjestelmän yleisestävää vaikutusta. Rangaistusten täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä rangaistusta suorittavan valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen vankeusaikana. Rangaistusasteikot ja yksilöille annettavat rangaistukset eivät saa ylittää sitä, mihin teon rangaistusarvo ja muista rikoksista tuomittavat rangaistukset antavat aihetta. Rangaistustasot ovat yleisesti ottaen maltillisimpia niissä maissa, joille on tunnusmerkillistä sosiaalinen tasa-arvo. Vuonna 2017 julkaistussa kansalaisten oikeustajua koskevassa tutkimuksessa todettiin yleisenä johtopäätöksenä, ettei kansan käsitysten ja rangaistuskäytännön välillä ole suuria eroja.

Rikoslainsäädäntöön tehtävät muutokset vaikuttavat tuomioistuinten rangaistuskäytäntöön, mutta siihen voivat vaikuttaa myös muunlaiset tekijät. Esimerkiksi elinkautisvankien määrä on noin viisinkertaistunut kahdenkymmenen vuoden aikana, mutta syynä tähän ovat ennen kaikkea mielentilatutkimusten syyntakeisuusarvioinneissa tahtuneet muutokset.

Rikosoikeudellinen vastuu tulee toteuttaa tehokkaasti oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin periaatteita kunnioittaen ja asianosaisten oikeusturva taaten. Rikoksen uhrin tulee saada sellainen yhteiskunnallinen apu, turva ja tukitoimenpiteet, joihin oikeudenloukkaus ja sen synnyttämä tilanne antavat aihetta. Rangaistusten täytäntöönpanon tulee tapahtua tuomitun perus- ja ihmisoikeuksia kunnioittaen.

Kansainvälisen tutkimuksen perusteella pidempien vankeustuomioiden määräämisellä ei ole juuri havaittu rikollisuutta vähentävää vaikutusta. Yhdyskuntaseuraamusten käyttöä tulisi laajentaa erityisesti lyhyiden vankeusrangaistusten sijaan. Kustannustehokkuuden lisäksi yhdyskuntaseuraamusten keskeisenä hyötynä vankeusrangaistuksiin verrattuna on, että henkilöllä on mahdollisuus säilyttää muun muassa työpaikka ja asunto sekä ylläpitää suhteita läheisiinsä rangaistuksen suorittamisen aikana. Yhdyskuntaseuraamuksia, kuten yhdyskuntapalvelua, suorittavien määrä on kuitenkin vähentynyt 2000-luvulla. Myös vuodesta 2005 käytössä ollutta nuorisorangaistusta ja vuodesta 2011 käytössä ollutta valvontarangaistusta on viime vuosina käytetty selvästi vähemmän kuin aiemmin. Näihin rangaistuksiin tuomittujen määrät ovat olleet huomattavasti pienempiä kuin mitä lakeja säädettäessä arvioitiin.

Oikeusrekisterikeskus huolehtii sakkorangaistusten, menettämisseuraamusten, hallinnollisten maksujen ja muiden valtion saatavien täytäntöönpanosta. Oikeusrekisterikeskuksen perittäväksi tuli vuonna 2021 yhteensä 565 000 asiaa. Perittäviä tuloja kertyy vuosittain 110–130 milj. euroa. Rangaistusluonteiset hallinnolliset seuraamusmaksut ovat lisääntyneet ja niillä korvataan aiemmin rikosprosessiin päätyneitä asioita. Oikeusrekisterikeskus voi myöntää saataville maksuaikaa tai sopia esimerkiksi sakon muuntorangaistusasiaa koskevasta maksusuunnitelmasta. Maksamattomat saatavat Oikeusrekisterikeskus siirtää perittäväksi ulosottoviranomaiselle.

Rikosseuraamuslaitos vastaa vankeusrangaistusten ja yhdyskuntaseuraamusten täytäntöönpanosta ja tutkintavankeuden toimeenpanosta. Vankilaan saapuu vuosittain noin 5 500 henkilöä, joista noin 2 000 on tutkintavankeja, noin 2 000 vankeusvankeja ja noin 1 500 sakon muuntorangaistuksia suorittavia vankeja. Keskimääräinen päivittäinen vankiluku on noin 3 000. Myös yhdyskuntaseuraamusasiakkaita on päivittäin keskimäärin 3 000. Vankimäärän ennustetaan nousevan tulevina vuosina muun muassa lakimuutosten (esimerkiksi juuri toteutetun seksuaalirikossääntelyn uudistamisen) vuoksi. Suurin osa vankeusrangaistuksista on lyhyitä. Noin puolet vangeista, mukaan lukien tutkinta- ja sakkovangit, on rangaistuslaitoksessa korkeintaan kolme kuukautta. Tämä luo haasteita pitkäjänteisen asiakastyön ja tuen näkökulmasta ja korostaa palvelujatkumoiden tarvetta.

Rikosseuraamusasiakkailta korostuvat päihde- ja mielenterveysongelmat, kriisi- ja traumatausta, somaattinen sairastavuus, asunnottomuus, alhainen koulutustaso ja työllistyvyys sekä sosiaali- ja terveyspalvelujen tarve. Heidän fyysinen terveytensä ja

työkykynsä ovat ikäryhmään nähden heikolla tasolla. Erilaiset mielenterveysongelmat ovat muuta väestöä selvästi yleisempiä. Asiakkaat tarvitsevat paljon tukea elämänhallinnan parantamiseksi ja rikosten uusimisen ehkäisemiseksi. Eri asiakasryhmien (alikäiset, nuoret, naiset, ulkomaalaiset, vankilaturvallisuutta vaarantavat vangit) tarpeet vaihtelevat merkittävästi, mikä on huomioitava toiminnoissa ja turvallisuudessa.

Rikosseuraamusasiakkaille järjestetään monipuolista kuntoutus-, työ- ja koulutustoimintaa, jossa Rikosseuraamuslaitos oman toimintansa ohella tukeutuu kuntien, hyvinvointialueiden ja valtion yleisiin palveluihin. Rikosseuraamuslaitoksen kuntouttavien toimintojen tulisi rakentua hoitojatkumoiksi sosiaali- ja terveydenhuollon palveluiden sekä muiden yhteiskunnan palveluiden kanssa. Terveystieteiden järjestämisestä vankiloissa vastaa Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Vankiterveydenhuollon yksikkö, jonka kanssa yhteistyötä tulee tiivistää ja kehittää. Rikosseuraamusasiakkaille tarjottuja palveluja tulee kehittää samaan suuntaan kuin yleisesti yhteiskunnan palveluja siten, että niistä on mahdollista muodostaa luontevasti toisiaan täydentäviä jatkumia. Viranomais-, sidosryhmä- ja verkostoyhteistyön toteuttaminen ja kehittäminen on välttämätöntä myös siksi, että seuraamuksen aika on usein lyhyt välivaihe henkilön elämässä. Tukea ja palveluita tarvitaan ennen rangaistusaikaa ja sen jälkeen. Yhdyskuntaseuraamusten osalta tärkeää on yhdyskuntapalvelupaikkojen riittävyyden varmistaminen. Palveluiden kehittämisessä tulee huomioida sähköisten palvelujen kasvava tarve.

Tuloksellinen ja turvallinen täytäntöönpano edellyttää, että vankiloissa ja yhdyskuntaseuraamustoimistoissa on riittävä määrä alalle koulutettua ja osaavaa henkilöstöä. Euroopan neuvoston kidutuksen vastainen komitea on toistuvasti kiinnittänyt huomiota vangeille järjestettävän mielekkään toiminnan ja koulutetun henkilökunnan riittämättömyyteen sekä vankiterveydenhuollon resursseihin. Eduskunnan apulaisoikeusasiamiehen laitostarkastuksissa useat tarkastushavainnot viittaavat erityisesti koulutetun valvontahenkilöstön riittämättömään määrään. Kansainvälisiin suosituksiin perustuva vaatimus vähintään kahdeksan tunnin ajasta vuorokaudessa sellin ulkopuolella ei toteudu kaikkien vankien kohdalla. Tämän lisäksi toimintoja ja vankien tapauksia joudutaan perumaan liian niukkojen henkilöstöressurssien vuoksi. Erityisiä ongelmia toiminnan järjestämisessä on tutkintavangeilla, joilla on yhteydenpitorajoituksia. Myös erillään pidettävien vankien mahdollisuus vähintään kahden tunnin ihmiskontaktiin on nykyresursseilla vaikea järjestää. Vakavasti vankilaturvallisuutta vaarantavien vankien erilläänpito ja osastointi vaatii lisää henkilöstöressursseja.

Turvalliset olosuhteet ovat perusta rikosseuraamusasiakkaiden kuntoutumiselle sekä henkilöstön tulokselliselle työskentelylle ja työhyvinvoinnille. Henkilöstöressurssien niukkuus heijastuu henkilökunnan jaksamiseen ja muodostaa työturvallisuusriskin. Riittämättömät henkilöstöressurit johtavat muun muassa siihen, että vankiloissa jou-

dutaan edelleen työskentelemään yksin. Henkilökuntaan kohdistuvia uhka- ja väkivaltatilanteita raportoidaan säännöllisesti, vaikka näiden määrä ei enää viime aikoina olekaan kasvanut. Rikosseuraamuslaitos on toteuttanut useita toimia vankilaturvallisuuden parantamiseksi ja yksityöskentelyn vähentämiseksi. Jatkossakin tehdään tiivistä yhteistyötä muiden turvallisuusviranomaisten kanssa rangaistusaikaisen rikollisuuden torjuntaan ja vankilaturvallisuuteen liittyen.

Rikosseuraamuslaitoksen nykyinen vankilaverkosto ei kaikilta osin vastaa Rikosseuraamuslaitoksen tulevia tarpeita. Laaja, pienehköjä yksiköitä sisältävä ja perusparanustarpeessa oleva vankilaverkosto sitoo liikaa henkilöstöä. Osa vankiloista sijaitsee maantieteellisesti sellaisilla paikkakunnilla, joissa ei voi toteuttaa tavoitteen mukaista verkostoyhteistyötä ja kuntouttavaa toimintaa. Nykyinen vankilaverkosto on osin haasteellinen myös henkilöstön saatavuuden näkökulmasta, sillä työikäinen väestö keskittyy kasvukeskuksiin.

Rikosseuraamuslaitos ei kykene toteuttamaan rangaistusten täytäntöönpanolainsäädännön asettamia velvoitteita, mikäli resurssit säilyvät nykyisen kehyspäättöksen mukaisella tasolla. Toimintakyvyn turvaamiseksi sekä toiminnan tuloksellisuuden, turvallisuuden ja vaikuttavuuden ylläpitämiseksi Rikosseuraamuslaitokselle tulisi osoittaa yhteensä 400 htv:n lisäresurssi vuoteen 2027 mennessä. Lisähenkilöstön turvin Rikosseuraamuslaitoksen toiminnan tasoa kyettäisiin arvion mukaan nostamaan kohtuulliselle tasolle. Toiminnan tason nostaminen lainsäädännön vaatimusten edellyttämälle tasolle vaatisi arvion mukaan vielä merkittävästi suurempaa henkilöstömäärää vuoteen 2030 mennessä sekä vankilaverkoston uudistamista.

Oikeusrekisterikeskuksen täytäntöönpantavana on rikosoikeudellisia ja hallinnollisia seuraamuslajeja noin 50. Oikeusrekisterikeskuksen täytäntöönpanon resurssien turvaamiseksi lisäresurssitarve on 2–4 asiantuntijan virkaa.

6 Siviiliasioiden käsittely

- **Siviiliasioilla tarkoitetaan yleisten tuomioistuinten käsittelemiä riita- ja hakemusasioita, joita ratkaistiin käräjäoikeuksissa vuonna 2021 yhteensä noin 480 000.**
- **Keskimääräiset käsittelyajat ovat pidentyneet erityisesti käräjäoikeuden pääkäsittelyssä käsiteltävissä asioissa.**
- **Oikeudenkäyntikulujen kasvaminen on ongelma erityisesti sellaisissa riita-asioissa, joissa sovinto on mahdollinen, ja joissa osapuolet ottavat riidasta suuren oikeudenkäyntikuluriskin.**

Siviiliasioilla tarkoitetaan yleisten tuomioistuinten käsittelemiä riita- ja hakemusasioita. Laajoja riita-asioita ratkaistiin käräjäoikeuksissa vuonna 2021 noin 9 000. Laajassa riita-asiassa kysymys voi olla esimerkiksi vahingonkorvauksesta, perintöriidasta, kaupan purusta tai huoneiston vuokrasta. Noin joka viides asiosta koskee perhesuhteita eli käytännössä lapsen elatusapuun liittyvää asiaa. Summaarisia riita-asioita (riidattomat velkomusasiat) ratkaistiin 418 000. Hakemusasioista insolvenssiasioita (konkurssi-, yrityssaneeraus- ja velkajärjestelyasiat sekä ulosottovalitukset) ratkaistiin noin 8 700 ja muita hakemusasioita noin 43 000. Muista hakemusasioista yli kolmannes on riidattomia avioerohakemuksia.

Laajassa riita-asiassa käräjäoikeuden ratkaisu voidaan antaa kirjallisessa menettelyssä, suullisessa valmisteluistunnossa, vahvistamalla sovinto tai pääkäsittelyistunnossa. Summaariset riita-asiat käräjäoikeus ratkaisee kirjallisessa menettelyssä. Hakemusasioissa on kyse asioista, jotka pannaan vireille hakemuksella ja vaativat jonkin asian vahvistamista tai merkitsemistä julkiseen rekisteriin. Hakemusasiat ratkaistaan käräjäoikeuden kansliassa ilman istuntokäsittelyä, jos kukaan ei vastusta hakemusta. Jos asiassa kuullaan asiaan osallista tai todistajaa taikka asian osapuolet ovat erimielisiä, asia ratkaistaan käräjäoikeuden istunnossa.

Vuonna 2021 laajojen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli käräjäoikeuksissa 9,6 kuukautta, kun tavoitteellisena käsittelyaikana voidaan pitää 7 kuukautta. Summaaristen riita-asioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 2,6 kuukautta, kun tavoitteellisena käsittelyaikana voidaan pitää 2 kuukautta. Hakemusasioissa insolvenssiasioiden keskimääräinen käsittelyaika oli 6,6 kuukautta ja muiden hakemusasioiden 4,9 kuukautta.

Lähes joka neljännestä laajan riita-asian tuomiosta valitetaan hovioikeuteen. Valittaminen on yleisempää, jos asiassa on toimitettu pääkäsittely. Muutoksenhakuaste on

ollut viimeiset vuodet tasaisessa laskussa. Vuonna 2021 hovioikeus ratkaisi 2 500 siviiliasiaa ja keskimääräinen käsittelyaika oli 6,4 kuukautta. Asioiden tavoitteellisena käsittelyaikana hovioikeudessa voidaan pitää 5 kuukautta. Keskimääräinen käsittelyaika on lyhentynyt neljässä viidestä hovioikeudesta ja kasvanut vain Helsingin hovioikeudessa. Korkeimpaan oikeuteen saapui vuonna 2021 yhteensä 850 siviiliasiaa koskevaa valituslupahakemusta.

Keskimääräiset käsittelyajat ovat pidentyneet erityisesti kärjäoikeuden pääkäsittelyssä käsiteltävissä asioissa. Vuonna 2011 pääkäsittelyssä ratkaistiin noin 3 000 laajaa riita-asiaa ja keskimääräinen käsittelyaika oli 11,4 kuukautta. Vuonna 2021 vastaavat luvut olivat noin 1 400 asiaa ja 18,7 kuukautta. Pisimmät käsittelyajat ovat kiinteää omaisuutta koskevissa riidoissa.

Kuluvaatimusten nousu on painottunut viime vuosina yksityishenkilöiden nostamiin juttuihin, kun taas yhteisöjen alulle panemissa riidoissa vastaavaa nousua ei ole havaittu. Oikeudenkäyntikulujen kasvamisen ongelma koskee usein esimerkiksi työ- tai virkasuhteen irtisanomista tai riitaa asunnon tai kiinteistön kaupasta. Esimerkiksi lapsen huoltoa, tapaamisoikeutta tai elatusapua koskevissa riidoissa kuluriskiä vähentää se, että hävinnyttä asianosaista ei tavallisesti veloiteta korvaamaan voittaneen asianosaisen oikeudenkäyntikulua.

Laajojen riita-asioden oikeudenkäyntien keston pidentymiseen on useita syitä. Yhteiskunnallisten ongelmien monimutkaistumista on enenevästi pyritty ratkaisemaan oikeudellisen sääntelyn keinoin. Oikeusongelmat ovat monimutkaistuneet ja oikeudellisen asiantuntemuksen tarve jatkuvasti lisääntynyt. Asian eri osapuolet käyttävät riita-asian hoitamiseen enemmän aikaa kuin aiemmin ja myös pääkäsittelyt ovat pidentyneet vuodesta 2007 lukien. Kärjäoikeuksien antamat ratkaisut ovat sivumäärältään pidentyneet ja niissä viitataan aiempaa useampiin oikeuslähteisiin. Oikeudenkäynneissä riidellään myös rahan arvon muutos huomioon ottaen jatkuvasti isommista summista.

Tällä vuosituhannella on toteutettu useita lainsäädäntömuutoksia, joissa ainakin osatavoitteena on ollut oikeudenkäyntien keston lyhentäminen. Niitä ovat olleet muun muassa tuomioistuinten kokoonpanojen keventäminen, tuomioistuinverkoston uudistaminen, summaaristen riita-asioden keskittäminen tiettyihin kärjäoikeuksiin, asian kiireelliseksi määräämisestä päättäminen (oikeudenkäymiskaaren 19 luku), hovioikeuksien jatkokäsittelylupajärjestelmän käyttöönotto ja oikeudenkäynnin viivästymisen hyvittämisestä annetun lain (362/2009) säätäminen.

Kärjäoikeuden pääkäsittelyssä ratkaistavissa riita-asioissa oikeudenkäyntikulut ja oikeudenkäyntikuluriski ovat kasvaneet jo 1990-luvulta lähtien. Vuonna 2019 kantajan mediaanoikeudenkäyntikuluvaatimus oli 9 213 euroa ja vastaajan 10 246 euroa. Vuosikymmenessä kantajan oikeudenkäyntikuluvaatimukset ovat kasvaneet noin 22 % ja

vastaajan 61 %. Vuoteen 1995 verrattuna kantajan oikeudenkäyntikulut ovat 2,5-kertaistuneet ja vastaajan lähes kolminkertaistuneet. Asianosaisten yhteenlasketut oikeudenkäyntikulut ylittivät riidan intressin 41 prosentissa riita-asioista vuonna 2019.

Riita-asian asianosaiset käyttävät lähes aina avustajaa. Vain alle 10 % kantajista ajaa riita-asiaa ilman avustajaa. Ilman oikeusapua henkilö vastaa itse omista oikeudenkäyntikuluistaan, joita ovat oikeudenkäyntimaksu, avustajan palkkio, todistajille maksettavat palkkiot ja mahdolliset muut todistelusta aiheutuvat kulut. Pääsäännön mukaan riita-asian hävinnyt osapuoli määrätään korvaamaan voittaneen vastapuolen oikeudenkäyntikulut. Oikeudenkäyntikulujen määrä pelkästään kärjäoikeusvaiheessa voi nousta useisiin tuhansiin tai jopa kymmeneen tuhansiin euroihin. Jos asiaa käsitellään myös hovioikeudessa, oikeudenkäyntikulut kasvavat edelleen. Oikeudenkäyntikulujen korkea kuluriski voi vaikuttaa siihen, etteivät henkilöt uskalla viedä asiaansa tuomioistuimen käsiteltäväksi. Oikeusministeriössä on valmistunut laaja oikeudenkäyntikuluja koskeva selvitys, jonka ehdotuksista ensimmäiset toteutuvat jo tällä vaalikaudella.

7 Hallinto-oikeudelliset asiat ja niiden käsittely

- **Yhteiskunnan muutokset heijastuvat nopeasti hallintotuomioistuimiin, joihin valittamalla voi vaatia muutosta viranomaisen päätöksiin.**
- **Laadultaan yksinkertaiset ja työmäärältään kevyemmät hallinto-oikeudelliset asiat ovat vähentyneet, kun taas vaativien asioiden määrät ovat kasvaneet.**
- **Joissakin hallinto-oikeuksien asiaryhmissä keskimääräiset käsittelyajat ovat pitkiä, jopa yli puolitoista vuotta.**

Viranomaisen päätöksiin voi vaatia muutosta valittamalla hallinto-oikeuteen. Yleensä tulee ensin tehdä oikaisuvaatimus kyseiselle viranomaiselle. Hallintotuomioistuinten päätökset linjaavat ja yhtenäistävät viranomaisten toimintaa. Yhteiskunnan muutokset ja globalisaatio heijastuvat nopeasti hallintotuomioistuinten toimintaan. Varsinkin poikkeuksellisissa oloissa hallintotuomioistuinten asiamäärät voivat kasvaa merkittävästi. Esimerkiksi kansainvälistä suojelua hakevien henkilöiden saapuminen maahan, vihreä siirtymä sekä tartuntatautilain mukaiset rajoitustoimet lisäävät muutoksenhakuja hallintotuomioistuimiin. Yhteiskunnan rakenteiden monimutkaistuminen sekä sääntelyn erilaiset lähtökohdat ilmenevät myös hallinto-oikeudellisen sääntelyn monipuolistumisena.

Hallinto-oikeudellinen lainsäädäntö on hajaantunut moniin eri lakeihin ja eri hallinnonaloille. Ongelmana on, että lainsäädäntöä muutetaan pistemäisesti lisäten sen hajaantumista edelleen ja vaikeuttaen ratkaisutoimintaa. Kansallisen lainsäädännön lisäksi EU-lainsäädäntö ja sitä koskeva oikeuskäytäntö tuovat lisähaasteita asioiden käsittelyyn hallinto-oikeuksissa. Hallintotuomioistuimissa kehitys on tarkoittanut käytännön ratkaisutyössä tulkinnanvaraisuuden lisääntymistä.

Hallinto-oikeuksissa käsiteltävien asioiden kirjo on laaja ja monipuolinen. Asiat ovat merkittäviä joko yhteiskunnallisesti (esimerkiksi maankäyttöä ja rakentamista koskevat asiat) tai yksittäisen henkilön kannalta (esimerkiksi toimeentulotuki tai lapsen tahdonvastainen huostaanotto). Hallinto-oikeuksissa käsiteltävillä asioilla on lähes 300 eri asianimikettä. Tuomarit ovat yleisosaamisen ohella usein myös erikoistuneet tiettyihin oikeudenaloihin, kuten sosiaali-, kunnallis-, vero-, ulkomaalais tai ympäristö-oikeuteen. Lainoppineiden tuomareiden lisäksi hallinto-oikeuksien ratkaisukokoonpanoihin kuuluu eräissä asiaryhmissä sivutoimisia asiantuntijajäseniä, joilla on esimerkiksi lääkärin tai sosiaalityöntekijän koulutus tai hallinto-oikeustuomareita, joilla on tekniikan ja luonnontieteiden alan koulutus.

Hallinto-oikeuteen tulevien asioiden jutturakenne on ajan myötä muuttunut. Laadultaan yksinkertaiset ja työmäärältään kevyemmät asiat ovat vähentyneet, kun taas vaativien asioiden määrät ovat kasvaneet. Esimerkiksi vuoden 2016 alusta voimaan tullut oikeudenkäyntimaksujen uudistus on vähentänyt erityisesti intressiltään vähäisten asioiden kuten pysäköintivirhemaksua koskevien valitusten määrää. Hallintoasioiden oikeudenkäyntimenettelyssä on harvoin tarvetta asiamiehen käyttämiselle. Oikeudenkäynti hallinto-oikeudessa on siten edullisempaa kuin esimerkiksi riita-asian oikeudenkäynti yleisissä tuomioistuimissa.

Hallinto-oikeuksien keskimääräinen käsittelyaika oli 9,6 kuukautta vuonna 2021. Taivoitteellisena käsittelyaikana voidaan pitää 7 kuukautta. Keskimääräinen käsittelyaika ei kuitenkaan anna oikeaa kuvaa käsittelyaikojen pituudesta, sillä käsittelyajat vaihtelevat pääasiaryhmittäin 6,2 kuukaudesta (sosiaali- ja terveydenhuolto) 18,7 kuukauteen (ympäristöasiat). Myös pääasiaryhmien sisällä asioiden käsittelyajoissa on huomattavia eroja.

Asia voidaan käsitellä hallinto-oikeudessa kiireellisesti, jos se on asian luonteen vuoksi tarpeellista tai jos asian käsittelemisestä kiireellisesti säädetään laissa. Suuri osa hallinto-oikeuksissa käsiteltävistä asioista on säädetty kiireellisesti käsiteltäviksi. Sääntelyn hajanaisuus ja kiireellisesti käsiteltävien asioiden määrän jatkuva lisääminen ovat johtaneet sääntelyn vaikuttavuuden vähenemiseen. Nykyisin myös monissa laissa kiireellisesti käsiteltäviksi säädettyissä asioissa käsittelyajat ovat pitkiä.

Hallinto-oikeuksien asiarakenne on ajan myötä muuttunut vaativammaksi ja suullisten käsittelyjen määrä hallinto-oikeuksissa on ollut pitkään kasvussa. Suulliset käsittelyt ovat yleisimpiä ulkomaalais- ja lastensuojeluasioissa. Suullisen käsittelyn järjestäminen on asian selvittämisen ja usein myös koetun oikeudenmukaisuuden kannalta tarpeellista, vaikka suullisen käsittelyn järjestäminen voi pidentää asian käsittelyaikaa ja sitoo enemmän hallinto-oikeuden voimavaroja. Aiempaa monimutkaisempien asioiden ratkaiseminen edellyttää oikeuskysymysten ohella esitetyn selvityksen arviointia.

8 Erityistuomioistuinasiat

- **Suomessa erityistuomioistuimia ovat markkinaoikeus, työtuomioistuin ja vakuutusosoikeus, jotka käsittelevät erilaisia riita-, valitus- ja hakemusasioita omalla toimialallaan.**
- **Pitkät käsittelyajat on nähty ongelmana myös erityistuomioistuimissa.**

Markkinaoikeus käsittelee kilpailuun, kilpailuvalvontaan, hankintoihin sekä markkina- ja tekijänoikeudellisiin asioihin liittyvät riita-, hakemus- ja valitusasiat. Markkinaoikeuden käsittelemissä asioissa sovelletaan usein joko suoraan tai välillisesti EU- tai kansainvälisoikeudellista normistoa, jolloin asiat ovat yleensä sekä aineellisesti että menettelyllisesti haastavia. Markkinaoikeuden pitkät käsittelyajat on nähty ongelmana erityisesti hankinta-asioissa sekä teollis- ja tekijänoikeudellisissa asioissa.

Työtuomioistuin ratkaisee työ- ja virkaehtosopimuksia koskevat riita-asiat sekä käsittelee sille lain nojalla kuuluvat valitusasiat. Palvelussuhteessa noudatettavat ehdot muodostuvat useasta eri lähteestä: työlainsäädännöstä, kollektiivisopimuksista, paikallisista sopimuksista ja työsuhteisilla työsopimuksesta. Kun työpaikalla syntyy riitaa työ- tai virkaehtosopimuksen tulkinnasta, erimielisyydestä neuvotellaan pääsääntöisesti ensin sopimuksen solmineiden liittojen välillä, minkä jälkeen voidaan nostaa kante työtuomioistuimessa. Koska riidat ovat monimutkaistuneet, ne eivät välttämättä enää ole määriteltävissä yksinomaan esimerkiksi kollektiivisopimuksen tulkintaan liittyviksi vaan ovat sekoitus eri lähteisiin perustuvista vaatimuksista. Sen vuoksi ei aina ole täysin selvää, missä tuomioistuimessa asia tulisi käsitellä. Työtuomioistuimen ratkaisuun ei voi hakea muutosta.

Vakuutusosoikeus toimii toimeentuloturvaan liittyvien asioiden muutoksenhakutuomioistuimena. Vakuutusosoikeus käsittelee yksittäisen kansalaisen toimeentulon mahdollisuuksia. Sen käsittelemät asiaryhmät kuuluvat usean eri ministeriön hallinnonalalle. Sovellettavia etuuslakeja on useita ja niiden muutosten seuraaminen on tärkeää. Lakeja säädettäessä tulisi ottaa huomioon myös muutoksenhakua koskevat säädökset ja niiden toimivuus sekä yhteensopivuus muiden toimeentuloturva-asioiden kanssa. Vakuutusosoikeus on toimeentuloturva-asioissa ainoa tuomioistuin lukuun ottamatta eräitä asioita, joista on mahdollista hakea valituslupaa korkeimmalta oikeudelta.

Erityistuomioistuinten lainkäytön laadullinen taso tulee säilyttää vähintäänkin nykyisellä tasolla. Jotta tämä olisi mahdollista ilman tuomioistuinten asioiden käsittelyaikojen pidentymistä nykyisestäään, lisäresursointi on välttämätöntä.

9 Sovittelu ja vaihtoehtoiset riidanratkaisukeinot

- **Suomessa on käytössä runsaasti erilaisia vaihtoehtoisia sovittelu- ja riidanratkaisumenetelmiä, joita järjestävät esimerkiksi ministeriöiden alaiset toimijat, kunnat ja järjestöt.**
- **Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät ovat usein halvempia ja nopeampia kuin perinteinen oikeudenkäynti, ja osapuolet ovat useammin tyytyväisempiä sovintoon päättyvään asiaan.**
- **Rikosasioiden sovittelutoimistojen vuotuinen asiamäärä on vakiintunut selvästi yli 10 000 asian tasolle. Tuomioistuinsovittelussa käsitellään noin 2 400 tapausta vuosittain.**
- **Kuluttajariitalautakunnan sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan käsittelyajat ovat muodostuneet pitkiksi.**

Suomessa on käytössä runsaasti erilaisia vaihtoehtoisia sovittelu- ja riidanratkaisumenetelmiä. Moni niistä on jonkin ministeriön alaisen toimijan järjestämä. Esimerkiksi oikeusministeriön alaisuudessa on kuluttajariitalautakunta sekä yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta ja työ- ja elinkeinoministeriön alaisuudessa toimii valtakunnansovittelija. Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät voivat olla myös yhdistyksen tai liiton vastuulla, kuten Suomen Asianajajaliiton sovintomenettely tai Keskuskauppakamarin välimieslautakunnan sovittelumenettely. Myös kunnat tarjoavat vaihtoehtoisia riidanratkaisupalveluita.

Vaihtoehtoisilla riidanratkaisumenetelmillä on tunnistettu olevan paljon hyötyjä. Saavutettu sovinto on riidan osapuolten oma ratkaisu. Sovintoratkaisu on usein kestävä, koska riidan osapuolten on helpompi sitoutua yhteisymmärryksessä saavutettuun lopputulokseen kuin ulkopuolisen tahon yksin määräämään ratkaisuun. Vaihtoehtoisten riidanratkaisumenetelmien on katsottu myös olevan joustavia sekä hyvin asiakaslähteisiä erityisesti silloin, kun ne voidaan panna vireille ilman varsinaisen oikeudenkäynnin vireilläoloa. Osapuolten suhteet säilyvät parempina verrattuna perinteiseen oikeudenkäyntimenettelyyn. Vaihtoehtoiset riidanratkaisumenetelmät ovat usein halvempia ja nopeampia kuin perinteinen oikeudenkäynti. Ne vähentävät myös tuomioistuinten työmääriä.

Vuonna 2006 voimaan tulleen rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden käsittelyä koskevan lain (1015/2005) perusteella rikosasioita ja vähäisiä riita-asioita voidaan ohjata sovitteluun ennen syyteharkintaa tai syyteharkinnan kuluessa. Sovittelu toteutetaan

sovittelutoimistoissa ja palvelu on osapuolille maksutonta. Sovittelijoina toimivat tehtävään koulutetut vapaaehtoiset. Tällä hetkellä sovittelutoimistoissa on noin 100 työntekijää ja 1 400 vapaaehtoissovittelijaa ympäri maan. Vuotuinen asiamäärä on vakiintunut selvästi yli 10 000 asian tasolle. Sovittelun määrää ja laatua on vaikea kasvattaa ilman, että sovittelutoiminnalle suunnataan lisäresursseja. Rikosasioiden sovittelu kuuluu sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalle. Siirtoa oikeusministeriön hallinnonalalle valmistellaan.

Tuomioistuinsovittelulla tarkoitetaan oikeudenkäynnistä erillistä sovittelumenettelyä, jossa tuomari toimii sovittelijana riita- ja hakemusasioissa. Suurimmat asiaryhmät ovat kiinteistöriidat, erilliset elatusapukanteet sekä työoikeudelliset asiat. Mahdollisia ovat myös urakkariidat, hinnanalennukset, vahingonkorvaukset ja ylipäättään koko dispositiivisten (asiat, joissa sovinto on sallittu) asioiden kirjo. Karkean arvion mukaan tuomioistuinsovittelussa käsitellään valtakunnallisesti vuosittain noin 2 400 tapausta, joista noin puolet on lasten huoltoriitojen Follo-sovitteluja. Tuomioistuinsovittelun keskeisin kehittämishaaste liittyy sovittelun laadunvarmistukseen sekä yhtenäisyyteen ja tasalaatuisuuteen eri puolilla maata. Lisäksi palvelu ei ole riittävän tunnettu: varsin harva on tietoinen siitä, että riita- ja hakemusasioita on mahdollista ratkoa tuomioistuimessa oikeudenkäynnin sijaan myös sovittelun keinoin.

Kuluttajariitalautakunta on tuomioistuuja täydentävä ja niille vaihtoehtoinen riidanratkaisuelin, joka ohjaa kuluttajaoikeutta ja vaikuttaa siihen ratkaisukäytännöllään. Lautakunnan tavoitteena on olla joustava ja nopeasti toimiva, asiantuntijapohjainen kuluttajariitojen ratkaisuelin, jonka puoleen kuluttajat voivat kääntyä vapaamuotoisesti ja kustannuksitta. Vuonna 2021 lautakunnassa ratkaistiin 6 700 asiaa. Keskimääräinen käsittelyaika oli 14 kuukautta, jota voidaan pitää kohtuuttoman pitkänä. Kuluttajariitalautakunnan haasteena on vuosia jatkunut asioiden ruuhkautuminen. Resursseja lisäämällä asioita ratkaistaan enemmän ja käsittelyajat lyhenevät.

Oikeusministeriön yhteydessä on itsenäinen ja riippumaton yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, joka käsittelee ja ratkaisee yhdenvertaisuuslain ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain mukaan sille kuuluvat asiat. Lautakunnan tehtävänä on antaa oikeussuojaa niille, jotka ovat kokeneet tullessa syrjityksi tai tullessa syrjintään liittyvien kiellettyjen vastatoimien kohteeksi. Itsenäisellä ja riippumattomalla lautakunnalla tulee olla sekä toimivallan että käytännön toimintaedellytysten osalta mahdollisuus vastata sille kuuluvista tehtävistä ja toimia merkittävänä oikeussuojakeinona syrjintää kohtaaville. Varsin pitkiksi muodostuneiden käsittelyaikojen lyhentäminen tulee olla tavoitteena.

Hallintolainkäytön järjestyksessä käsiteltävissä asiaryhmissä ei ole käytössä järjestelmää, jossa sovintoja voitaisiin vahvistaa. Oikeusministeriön asettama työryhmä selvitti

pääministeri Marinin hallitusohjelman mukaisesti sovittelun mahdollisuuksia hallintoasioissa. Työryhmä arvioi, että edellytyksiä yleiselle hallintoasioiden sovittelujärjestelmälle ei ole. Työryhmän työssä tunnistettiin kuitenkin eräitä sellaisia asioita ja asiaryhmiä, joissa sovittelu saattaisi tulla kysymykseen.

Vaihtoehtoisista riidanratkaisukeinoista kaupallinen välimiesmenettely on tärkeä erityisesti yritysten keskinäisten riitojen ratkaisussa. Suomessa välimiesmenettelyn edellyttämää nimeämis- ja sääntöjärjestelmää ylläpitää Keskuskauppakamari. Välimiesmenettelylain uudistaminen on vireillä oikeusministeriössä.

10 Oikeudellinen neuvonta ja avustaminen

- **Oikeusapua annetaan valtion varoin henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa eikä kykene maksamaan tarvitsemastaan palvelusta.**
- **Oikeusavun tulo rajojen mataluus on johtanut siihen, että kaikki pienituloiset eivät saa oikeusapua maksutta ja kaikki keskituloiset eivät saa oikeusapua edes omavastuuosuudella.**
- **Oikeusavun tulo rajoja tulisi nostaa sekä taloudellisia edellytyksiä koskevaa laskentatapaa yksinkertaistaa.**

Julkisen oikeusavun tarkoituksena on turvata ihmisille tosiasiallinen ja yhdenvertainen mahdollisuus päästä oikeuksiinsa. Oikeusapua annetaan valtion varoin korvauksetta tai omavastuuosuudella henkilölle, joka tarvitsee asiantuntevaa apua oikeudellisessa asiassa eikä taloudellisen asemansa vuoksi kykene suorittamaan sen hoitamisen vaatimia menoja.

Oikeusapuun kuuluu oikeudellinen neuvonta, tarpeelliset toimenpiteet sekä avustaminen tuomioistuimissa ja muussa viranomaisessa sekä vapautus eräistä asian käsitteilyyn liittyvistä menoista. Oikeusavun palvelukanavina ovat perinteisen puhelin- ja käyntiasiakkuuden lisäksi etäpalvelu, chat ja sähköinen asiointi. Avustajan keskeinen tehtävä on varmistaa asiakkaansa oikeusturva prosessin eri vaiheissa. Avustaja perehtyy yhdessä asiakkaansa kanssa tämän asiaan sekä selvittää asiakkaalleen oikeusturvan kannalta parhaat vaihtoehdot, asiakkaan oikeudet ja velvollisuudet prosessissa sekä prosessin eri vaiheet. Avustajan varhainen mukaantulo prosessiin hyödyttää asiakasta ja prosessin eri osapuolia.

Oikeusaputoimistot tekevät oikeusapupäätökset sekä julkisten oikeusavustajien että yksityisten avustajien asiakkaille. Oikeusapua voi hakea mistä tahansa 22 oikeusaputoimistosta tai Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimistosta hakijan kotikunnasta riippumatta. Oikeusapua tuomioistuimissa vireillä olevissa asioissa antavat julkiset oikeusavustajat tai tehtävään suostumuksensa antaneet yksityiset avustajat (asianajajat ja luvan saaneet oikeudenkäyntiavustajat). Asioissa, joita ei hoideta tuomioistuimissa, oikeusapua antavat pääsääntöisesti julkiset oikeusavustajat. Rikosasioissa oikeusapua voidaan antaa sekä epäillylle että asianomistajalle. Samoin siviili- ja hake-musasioissa voidaan avustaa asian molempia osapuolia. Hallinto-oikeudellisissa asioissa voidaan avustaa kansalaista. Kaikissa asiaryhmissä saattaa olla useita osapuolia, joilla on oikeus oikeusapuun.

Tuomioistuimissa käsiteltävien asioiden monimutkaistuminen vaikuttaa siihen, että myös oikeusavussa hoidettavat asiat monimutkaistuvat. Prosesseissa on usein myös eri kulttuureista johtuvia erityispiirteitä.

Vuosien 2011–2021 aikana julkisille oikeusavustajille saapuneiden siviili- ja hakemus-oikeusapuasioiden määrä vaihteli vuosittain noin 35 800–43 600 asian välillä. Samaan aikaan yksityisille avustajille saapuneiden siviili- ja hakemusoikeusapuasioiden määrä vaihteli noin 7 600–18 000 asian välillä. Turvapaikka-asioiden ruuhkavuosina 2016–2018 saapuneista siviili- ja hakemusoikeusapuasioista julkiset oikeusavustajat hoitivat 71–75 %. Muina tarkastelujakson vuosina saapuneista siviili- ja hakemusoikeusapuasioista julkiset oikeusavustajat hoitivat 76–84 %. Vuosien 2011–2021 aikana julkisille oikeusavustajille saapuneiden rikosoikeusapuasioiden määrä väheni noin 8 000 asiasta noin 5 900 asiaan. Samaan aikaan yksityisille avustajille saapuneiden rikosoikeusapuasioiden määrä kasvoi noin 14 900 asiasta noin 26 000 asiaan. Saapuneista rikosoikeusapuasioista julkiset oikeusavustajat hoitivat 35 % vuonna 2011 ja 18 % vuonna 2021.

Nykyisellä määrärahasolla oikeusaputoimistoissa joudutaan vähentämään henkilöstöä. Tällöin oikeusaputoimistoissa käsiteltävien asioiden määrä vähenee ja jonotusajat pitenevät. Oikeusaputoimistoissa voitaisiin kasvattaa asiämäärää noin 4 000 asialla vuodessa sekä samalla lyhentää jonotusaikoja lisäämällä resursseja noin 40 htv:ta.

Oikeusavun tulorajojen mataluus on johtanut siihen, että kaikki pienituloiset eivät saa oikeusapua maksutta ja kaikki keskituloiset eivät saa oikeusapua edes omavastuuosuudella. Oikeusavun piiriin kuuluvien osuus väestöstä on pienentynyt vuodesta 2016 vuoteen 2018. Vuonna 2016 sen piiriin kuului 55,9 % ja kaksi vuotta myöhemmin 52,3 % 15 vuotta täyttäneistä. Oikeusavun tulorajoja nostamalla pieni- ja keskituloisten mahdollisuus saada oikeusapua paranisi. Jos pieni- ja keskituloisten mahdollisuutta saada oikeusapua parannettaisiin tulorajoja nostamalla, valtion menot nousisivat yhteensä 10,7 milj. euroa vuodessa, mistä oikeusaputoimistojen menojen osuus olisi 30 % ja yksityisten oikeusavustajien palkkioiden osuus 70 %.

Yksityisten avustajien nykyisen palvelun varmistamiseksi yksityisten avustajien palkkioita tulee korottaa. Palkkioiden tasoa ei ole korotettu vuoden 2014 jälkeen. Jo pelkän elinkustannusindeksin (vuosina 2014–2021) perusteella yksityisten avustajien palkkioiden korotustarve on 10 euroa/tunti, mikä edellyttää rahoitusta noin 7,5 milj. euroa vuodessa.

11 Velvoitteiden täytäntöönpano ulosotossa

- **Valtaosa ulosotossa vireille tulevista asioista koskee velkojan rahamääräisten saatavien täytäntöönpanoa.**
- **Ulosottolaitoksen asiakas- ja asiamäärien arvioidaan pysyvän korkealla tasolla tulevina vuosina.**
- **Ulosottomenettelyä on laajasti digitalisoitu ja toimintaa tehostettu.**
- **Merkittävää säästöpotentiaalia voidaan edelleen saavuttaa tietojärjestelmien kehittämiseen panostamalla.**
- **Ulosotto on yhteiskunnalle edullinen toiminto. Sen menoista 80 % tulee katetuksi maksuilla. Lisäksi valtiolle tilitetään veroina ja muina valtion saatavina vuosittain noin 400 milj. euroa.**

Ulosottolaitos vastaa tuomioiden ja muiden ulosottokelpoisten päätösten täytäntöönpanosta. Ulosotossa puolueettomat lainkäyttäjät huolehtivat täytäntöönpanoprosessissa asianosaisten ja sivullisten oikeusturvan toteuttamisesta. Valtaosa ulosotossa vireille tulevista asioista koskee velkojan rahamääräisen saatavan eli maksuveloitteen täytäntöönpanoa. Ulosottoviranomaisen muita tehtäviä ovat muun muassa luovutus- ja tekemisvelvoitteita, häätöjä, todistelun turvaamista, EU-pakotteita sekä lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien päätösten täytäntöönpano.

Tehokkaasti toimiva ulosotto turvaa sopimukseen perustuvan yhteiskunnan toiminnan, ylläpitää yhteiskunnassa yleistä maksumoraalia, ennaltaehkäisee velvoitteiden laiminlyöntejä ja torjuu ylivelkaantumista. Rikostuomioiden täytäntöönpanijana ulosotto ylläpitää osaltaan yleistä yhteiskuntajärjestystä ja turvaa rikoksen uhriksi joutuneen oikeuksia. Ennakoivan talousneuvonnan toiminnallaan ulosotto yhteistyössä talous- ja velkaneuvonnan kanssa ehkäisee talusongelmien syntymistä ja asioiden etenemistä ulosottomenettelyyn sekä antaa kansalaisille ja yrityksille tietoa ulosottomenettelystä.

Ulosottolaitoksen vuosittain hoitamien asioiden määrä on suuri. Ulosottolaitoksen työmäärän muutokset seuraavat yleistä taloudellista kehitystä yhteiskunnassa. Siirtyminen luotto- ja kulutusyhteiskuntaan on ollut omiaan lisäämään velkaantumisongelmia. Vireille tulleiden asioiden määrä on vakiintunut keskimäärin vajaaseen kolmeen miljoonaan asiaan vuodessa. Ulosottoon vuosittain vireille tulevista asioista noin 97 % tulee vireille sähköisesti. Ulosotossa käsitellään vuosittain yli puolen miljoonan velallisen asioita. Ulosottovelallisista yli 90 % on luonnollisia henkilöitä.

Ulosotossa tavoitteena on mahdollisimman joutuisa ja tehokas täytäntöönpano. Riipäät täytäntöönpanotoimet ovat sekä velkojan että velallisen edun mukaisia. Keskimääräinen ulosottoasioiden käsittelyaika oli 9,1 kuukautta vuonna 2021, kun tavoitteena on ollut 6–7 kuukautta. Ulosottolaitoksen euromääräinen perintätulos vuonna 2021 oli yhteensä 1,203 mrd. euroa.

Ulosottolaitoksen suorittamista toimenpiteistä peritään ulosottomaksuja. Osa täytäntöönpanotavista saatavista, kuten elatusapusaatavat, on vapautettu ulosottomaksuista. Ulosotto on tilittänyt valtiolle viime vuosina keskimäärin yli 80 milj. euroa maksutuloina. Ulosottoa voidaan pitää yhteiskunnalle edullisena valtion toimintona. Ulosottolaitoksen menoista yli 80 % tulee katetuksi valtiolle tilitettävillä maksuilla. Ulosottomaksutulojen lisäksi ulosotto tilittää valtiolle ulosottovelkojana vuosittain noin 400 milj. euroa.

Yhä useammin velvoitteiden täytäntöönpanoa hankaloittavat erilaiset keinotekoiset järjestelyt, joilla tuloja ja omaisuutta pyritään siirtämään velkojien ulottumattomiin. Varrallisuusjärjestelyt ovat muuttuneet kansainvälistymisen ja teknologisen kehityksen myötä vuosi vuodelta vaikeammin jäljitettäviksi. Ulosottoviranomaisen tulee toimintansa uskottavuuden ylläpitämiseksi pysyä tässä kehityksessä mukana, mikä edellyttää paitsi riittäviä henkilöstöresursseja myös ammattitaidon ja tietojärjestelmien jatkuvaa kehittämistä sekä viranomaisyhteistyön syventämistä.

Ulosottolaitoksen asiakas- ja asiamäärien arvioidaan pysyvän korkealla tasolla tulevinakin vuosina. Tätä indikoivat muun muassa kotitalouksien korkea velkaantumistaso, inflaatiokehitys ja korkotason nostopaineet. Tilannetta on omiaan vaikeuttamaan Ukrainan sodan ja siihen liittyvien taloudellisten pakotteiden ja vastapakotteiden vaikutukset Suomen ja muun Euroopan talouteen. EU:n pakotepäätösten täytäntöönpanon arvioidaan kuormittavan ulosoton erityistä täytäntöönpanoa vielä pitkään.

Ulosottoimen rakenneuudistus on osaltaan mahdollistanut entistä laadukkaamman ja syvällistä osaamista vaativan ulosottotutkimuksen, joka lisää henkilötyötä. Omaisuuden myyntitoimia edellyttävät asiat ovat lisääntyneet ja myyntimarkkinat muuttuneet yhä haasteellisemmiksi. Lisääntynyt työ ja sen laadukas hoitaminen edellyttävät osaaavaa henkilöstöä ja riittäviä resursseja.

Keskeisin keino ulosottoimen tehostamiseen ja tuottavuuden kasvuun on tietojärjestelmien kehittäminen. Ulosoton isot asiamäärät ja joihinkin tehtäviin sisältyvä rutiinityö mahdollistavat toiminnan edelleen tehostamisen. Merkittävää säästöpotentiaalia voidaan saavuttaa hyödyntämällä kehittyviä teknologioita, kuten robotiikkaa, tekoälyä ja analyytiikkaa. Kehittäminen vaatii kuitenkin aikaa ja taloudellista panostusta.

Ulosottolaitoksen keskeiset haasteet liittyvät rahoituksen ja kustannusten krooniseen epätasapainoon, joka yhtäältä edellyttää toimintaedellytyksiä heikentäviä henkilöstöleikkauksia eikä toisaalta mahdollista potentiaalisia ICT-kehittämishankkeita, joilla henkilötyöntarvetta voitaisiin hallitusti pidemmällä aikavälillä vähentää. Jos nykyiset alenevat määräraha-kehitykset pysyvät ennallaan, ne merkitsevät yli 120 htv:n vähennystä. Vähentämisen seurauksena asianosaisten oikeusturvan toteuttamisen mahdollisuudet heikkenevät, käsittelyajat pitenevät entisestään ja velallisten velkaantuminen on vaarassa syventyä. Henkilöstön kuormitus kasvaa ja vaativien asioiden tutkinnan laadussa havaittu myönteinen kehitys uhkaa pysähtyä. Heikentyneistä resursseista aiheutuva vähäinenkin perimistuloksen aleneminen tuottaa valtiolle tappiota enemmän kuin menojen säästöillä voitetaan.

Ulosottolaitosta on kehitetty johdonmukaisesti. Ulosottolaitos on vuonna 2020 valmistuneessa rakenneuudistuksessa vähentänyt noin 200 htv:ta ja tuottanut merkittävää säästöä valtiolle¹⁸. Tästä huolimatta laitoksen perusrahoituksen taso on riittämätön, eikä tätä voida johtamisella kompensoida. Ulosottolaitoksen kehysrahoitusta tulee korottaa 6,5 milj. eurolla, mikä mahdollistaa hallitun henkilöstösuunnittelun ja kohdennettujen vähennysten toteuttamisen pidemmällä aikajänteellä automaatiota ja muita kehittyviä teknologioita hyödyntävien ratkaisujen myötä. Määräraha-kehityksiä on mahdollista tarkastella uudelleen toiminnan kehitystyön tuloksia vastaavasti. Tämä ratkaisuvaihtoehto turvaa asianosaisten oikeusturvan laadukkaan ja tuloksellisen toteuttamisen sekä valtion fiskaaliset intressit.

¹⁸ Toteutetut htv-vähennykset merkitsevät keskiansion mukaan laskettuna vähintään 10 milj. euron vuotuisia säästöjä henkilöstökustannuksista.

12 Yleinen edunvalvonta

- **Edunvalvoja määrätään, jos henkilöltä puuttuu kyky huolehtia itseään tai omaisuuttaan koskevista asioista ja hänen taloudellinen asemansa, toimeentulonsa tai muut tärkeät edut vaarantuvat.**
- **Yleisen edunvalvonnan asiakkaita eli päämiehiä on yhteensä 44 000 ja määrä kasvaa vuosittain noin tuhannella henkilöllä.**

Päätöksen edunvalvojan määräämiseksi tekee tuomioistuin, Digi- ja väestötietovirasto (DVV) tai Ahvenanmaalla Ahvenanmaan valtionvirasto. Edunvalvojaksi voidaan määrätä joko yksityishenkilö, kuten omainen, tai yleinen edunvalvoja. Yleisten edunvalvojien osuus kaikista edunvalvonnoista on yli puolet ja osuus on kasvanut vuosi vuodelta. Yleisen edunvalvonnan palveluja järjestävät oikeusapu- ja edunvalvontapiirit alueellaan. Palveluita tuottavat 22 edunvalvontatoimistoa sekä Ahvenanmaan oikeusapu- ja edunvalvontatoimisto. Piirit voivat järjestää edunvalvontapalveluja myös ostopalveluna. Ostopalveluna tuotetaan 18 palveluntuottajan toimesta noin 10 % edunvalvontapalveluista. Valtaosin edunvalvoja määrätään hoitamaan asiakkaan taloudellisia asioita, mutta tehtävänä voi olla myös henkilöä koskevien asioiden hoitaminen, erityis-tehtävä tai edunvalvojan sijaisena toimiminen.

Edunvalvontapalveluiden tarve on kasvanut vuodesta 2011 lukien. Yleisen edunvalvonnan asiakkaita oli vuonna 2011 yhteensä noin 34 400 ja vuoden 2021 lopussa noin 43 200. Edunvalvonnan asiakkaina on kaikenikäisiä. Tarkastelujaksona 2011–2021 edunvalvontatoimistojen asiakkaista on ollut vuosittain yli 50 % alle 65-vuotiaita.

Edunvalvontatoimistojen uusien asiakkaiden hoidettavat asiat ovat entistä haastavampia ja monimutkaisempia. Osa asiakkaista on esimerkiksi aiempaa velkaantuneempia ja osa taas varakkaampia. Hoidettavat asiat edellyttävät yhä enemmän oikeudellista osaamista ja sähköisten järjestelmien käyttöä. Holhousviranomaisen (DVV) käsittely-aikojen pitkittymisen vuoksi uusien asiakkaiden tilanteet edellyttävät tavanomaista enemmän työtä.

Edunvalvontatoimistojen hallinnassa ja hoidettavana on merkittävä määrä asiakkaiden omaisuutta ja taloudellisia asioita. Vuonna 2021 asiakkaiden omaisuuden arvo oli 1,7 mrd. euroa ja velkojen 109 milj. euroa. Lisäksi asiakkaiden laskuja hoidettiin yli 2 milj. kappaletta.

Yleisen edunvalvonnan toimintamenot olivat vuonna 2021 noin 34 milj. euroa. Yleensä edunvalvojalla on oikeus saada asiakkaan varoista palkkio ja korvaus kuluistaan. Edunvalvonnan palkkioita kertyi tuloarviomomentille noin 28 milj. euroa eli 82 %

suhteessa menoihin. Vuodesta 2012 lukien edunvalvontatoimistojen resursseja on lisätty 515 htv:sta 592 htv:een. Edunvalvonnan toimintatapojen kehittämällä ja digitalisaation hyödyntämisellä (esimerkiksi verkkolaskutuksen käyttöönotto vuonna 2019) edunvalvonnan tuottavuus (asiakasmäärä/htv) on noussut vuodesta 2011 vuoteen 2021 mennessä 58:sta 66:een.

Koska asiakasmäärän arvioidaan kasvavan vuosittain noin 1 000 henkilöllä, yleiseen edunvalvontaan tarvitaan 10 htv:n lisäykset vuosittain nykyisen palvelutason mukaan arvioituna. Samalla valtiolle tuloutettavien edunvalvonnan palkkiotulojen arvioidaan kasvavan vuosittain noin 0,6 milj. eurolla.

Holhustoimesta annetun lain mukaisesti DVV valvoo edunvalvojan toimintaa muun muassa tilivalvonnalla. Lisäksi edunvalvojan tulee hakea laissa säädettyihin oikeustoi-
miin DVV:n lupa tai hyväksyntä.

Edunvalvontavaltakirjalla voi ennalta nimetä luottohenkilön hoitamaan asioita siltä varalta, ettei enää myöhemmin pysty asioista päättämään tai niitä itse hoitamaan. Edunvalvontavaltuutus on perinteistä edunvalvontaa joustavampi ja kevyempi tapa järjestää asioiden hoito, ja sen arvioidaan vähentävän erityisesti yksityisten edunvalvojen tarvetta.

13 Ylivelkaantumisen ehkäiseminen

- **Kotitalouksien velkaantumisaste, maksuhäiriöisten henkilöiden ja ulosottovelallisten määrät sekä summaaristen velkomusasioiden määrät kertovat velkaantumisongelmien syvenemisestä.**
- **Ylivelkaantuminen on omiaan lisäämään taloudellisen syrjäytymisen riskiä.**
- **Ongelmaa on pyritty ehkäisemään lainsäädännön muutoksilla, erilaisin poikkihallinnollisin toimin sekä tuki- ja neuvontapalveluja lisäämällä.**

Velkaantumisongelman syvenemisestä ja ylivelkaantumisen riskistä kertoo muun muassa kotitalouksien velkaantumisaste¹⁹, joka kipusi vuonna 2021 ennätyskalliseksi korkealle 133 prosenttiin. Maksuhäiriöisten henkilöiden määrä on pysynyt korkealla tasolla. Käräjäoikeuksissa summaaristen velkomusasioiden määrä on ollut kasvussa ja ulosottovelallisten määrä on jatkanut loivaa noususuuntaista kehitystään.²⁰

Luotto- ja kulutusyhteiskunnan toimivuus edellyttää oikeudenhoidolta yhtäältä toimivia velkomus- ja täytäntöönpanomenettelyitä sekä toisaalta määrätietoista ylivelkaantumista ehkäiseviä ja sen haittoja torjuvia toimia. Ylivelkaantumiseen liittyviä ongelmia on pyritty ehkäisemään lainsäädäntömuutoksilla. Keskeisessä roolissa velkaantumisongelmien torjunnassa ovat myös erilaiset poikkihallinnolliset hankkeet, tuki- ja neuvontapalvelujen lisääminen sekä kansalaisten talousosaamiseen panostaminen.

Talous- ja velkaneuvonta valtiollistettiin ja siirrettiin oikeusaputoimistojen tehtäväksi vuoden 2019 alusta. Asiakkaat voivat asioida haluamassaan oikeusaputoimistossa ja palvelu on maksutonta. Talous- ja velkaneuvonnan tavoittaa perinteisten puhelimen ja käyntiasiakkuuden lisäksi etäpalveluna sekä chatin ja sähköisen asioinnin välityksellä. Talous- ja velkaneuvonnassa annetaan yksityishenkilöille neuvontaa talouden ja velkojen hoidosta, selvitetään velallisen talouteen liittyvien ongelmien ratkaisumahdollisuudet sekä avustetaan velallista velkajärjestelyyn liittyvän asian hoitamisessa. Myös pienet elinkeinon- ja ammatinharjoittajat voivat saada talous- ja velkaneuvonnasta apua velkajärjestelynsä hakemiseen.

¹⁹ Velkaantumisasteella tarkoitetaan kotitalouden kokonaisvelkaa suhteessa vuotuisen käytettävissä olevaan tuloon.

²⁰ Kaikki ulosottovelalliset eivät ole ylivelkaantuneita. Valtaosalla ulosottoon päätyvistä velallisista velkamäärät ovat sängen kohtuullisia ja likviditeetti-ongelmat voivat olla väliaikaisia.

Talous- ja velkaneuvonta ja Ulosottolaitos ovat yhteistyössä käynnistäneet ylivelkaantumisen ennaltaehkäisyyn ja sen haittojen torjuntaan tähtääviä uusia toimintatapoja ja kynnyksettömiä neuvontapalveluita. Uusien toimintojen keskiössä ovat poikkihallinnollisen yhteistyön vahvistaminen sekä aktiivinen viestintä ja kampanjointi, joiden avulla lisätään kansalaisten talousosaamista ja oman talouden hallintaa kaikissa ikäryhmissä sekä parannetaan jo velkaantuneiden avunsaantia. Yksi uusista palvelumuodoista on talousneuvola, jossa asiakkaan on mahdollista ilman ajanvarausta tavata eri alojen asiantuntijoita yhdessä ja erikseen.²¹ Ulosoton ennakoivan talousneuvonnan erityisesti nuorille suuntaamat Jodel-kampanjat²² mahdollistavat velkaantumisesta keskustelun ja kysymysten esittämisen mobiilisovelluksella anonyymisti.

Talousosaamisen toiminto aloitti vuoden 2022 alussa. Siinä pyritään vahvistamaan kansalaisten talousosaamista sekä koordinoimaan eri toimijoiden välistä verkostoyhteistyötä laaja-alaisesti tehdyn toimintasuunnitelman mukaisesti. Lisäksi siinä kehitetään talousosaamisen seuranta- ja raportointia sekä kerätään ja tuotetaan materiaalia talousosaamiseen liittyen verkoston jäsenten käytettäväksi.

Vuonna 2022 eduskunta on hyväksynyt lain positiivisen luottotietorekisterin käyttöönottamiseksi. Rekisteritietoja saa käyttää muun muassa luotonannossa luonnollisen henkilön luottokelpoisuuden arvioimiseksi. Samoin eduskunta on hyväksynyt lakimuutoksen maksuhäiriömerkintöjen säilytysaikojen lyhentämiseksi. Muutosten myötä maksuhäiriömerkintä poistuu kuukauden kuluessa velkasaatavan suorittamisesta. Vuonna 2022 voimaan tulleella perintälain muutoksella myös yrityssaatavien perintäkuluille asetettiin enimmäismäärät. Hallituksen esitys²³ kuluttajansuojalain muuttamiseksi siten, että korkokatto alennetaan nykyisestä 20 prosentista 15 prosenttiin annettiin eduskunnalle syksyllä 2022. Eduskunnan käsiteltävänä olevilla ulosottokeiden muutosehdotuksilla²⁴ on tarkoitus lisätä ulosottovelallisen vapaakuukausien määrää sekä korottaa kokeiluna ja määräaikaisesti ulosoton suojaosuudet takuueläkkeen tasolle.

Oikeusaputoimistojen talous- ja velkaneuvonnassa on tärkeää, että yksityishenkilöille talousongelmien ehkäisemiseksi annettavat neuvonta- ja tukipalvelut ovat saavutettavissa oikea-aikaisesti. Lisäresursoinnilla talous- ja velkaneuvonnan asiamäärää voitaisiin kasvattaa. Lisäresursoinnilla voitaisiin myös laajentaa ennaltaehkäisevää talousneuvontaa, talousneuvolatoimintaa ja talousosaamista koko maahan.

21 Talousneuvoloissa on vuosina 2019-2021 käynyt noin 2400 asiakasta.

22 Keväällä 2022 toteutettu Jodel-kampanja tavoitti 112 000 nuorta.

23 HE 218/2022 vp.

24 HE 142/2022 vp ja HE 216/2022 vp.

14 Oikeusrekisterit ja tietojenvaihto

- **Oikeusrekisterikeskus ylläpitää oikeusrekistereitä ja luovuttaa niistä tietoja viranomaisille, yrityksille ja yksityishenkilöille.**
- **Toiminnan kansainvälistyminen ja erityisesti EU-yhteistyö ovat lisääntyneet ja lisääntyvät edelleen.**
- **Sekä tietoluovutusten että tietojenvaihdon määrät ovat kasvaneet jatkuvasti.**

Sähköisten palveluiden lisääntyminen ja yhteiskunnan digitalisaatio ovat edellyttäneet jatkuvaa tietojärjestelmien ja prosessien kehittämistä. Oikeusrekisterikeskuksella on rekisterinpidossa oikeudenhoidon tietovarantoja ja rekistereitä, joista luovutetaan vuosittain miljoonia tietoja ja tietueita eri tahoille erilaisiin säännöksiin perustuen. Oikeusrekistereitä ovat rikosrekisteri, sakkorekisteri, säilytysrekisteri, oikeushallinnon valtakunnallinen tietovaranto, eläintenpitokieltorekisteri, liiketoimintakieltorekisteri, konkurssi- ja yrityssaneerausrekisteri, velkajärjestelyrekisteri, maksukyvyttömyysrekisteri, kuulutusrekisteri sekä tuomareiden sidonnaisuus- ja sivutoimirekisteri.

Rikosrekisteristä luovutetaan otteita muun muassa lasten kanssa työskentelevien tai alihankkijan rikostaustan selvittämiseksi taikka rikosrekisteriotteen ulkomailla esittämistä varten. Luottotietoyhtiöille luovutetaan vuosittain noin 600 000 tietuetta eri rekistereistä. Osa rekisteritiedoista on saatavilla myös avoimesti verkossa, kuten kuulutusrekisteri, maksukyvyttömyysrekisteri ja tuomareiden sivutoimi- ja sidonnaisuusrekisteri. Oikeusrekisterikeskus luovuttaa myös oikeudenkäyntien perustietoja muun muassa journalistisiin tarkoituksiin.

Toiminnan kansainvälistyminen ja erityisesti EU-yhteistyö ovat lisääntyneet viime vuosina. Rikosrekisteritietojen vaihto on kehittynyt ja tulee lisääntymään, kun kolmansien maiden kansalaisten tunnistetietoja sisältävä keskusrekisteri otetaan käyttöön. Esimerkiksi rikosrekisteritietoja välittämällä parannetaan unionin sisäistä turvallisuutta ja rajaturvallisuutta. Myös liiketoimintakieltojen EU-tiedonvaihto on kehittymässä samoin kuin maksukyvyttömyysrekistereitä koskeva yhteinen EU-liittymä.

Sekä tietoluovutusten että tietojenvaihdon määrät ovat kasvaneet jatkuvasti. Oikeudenhoidon toimintaympäristön nopea digitalisoituminen, toiminnan kansainvälistyminen ja EU-tiedonvaihdon nopea kehittyminen sekä tietosuojan ja tiedonhallinnan sääntelyn uudistuminen haastavat Oikeusrekisterikeskuksen rekisterinpidon, tietoluovutusten ja tietojenvaihdon toimintoja. Viraston rooli ja asema tulevat muuttumaan, kun EU:n sisäistä turvallisuutta parantavat järjestelmät valmistuvat. Työmäärien kasvu sekä asiantuntijuusvaatimusten lisääntyminen edellyttävät Oikeusrekisterikeskukselle 8 erityisasiantuntijan lisäresursointia.

Liite 1 Toimenpide-ehdotukset

Oikeudenhoidon resurssien varmistaminen

1. Oikeudenhoidon resursseista huolehditaan pitkäjänteisesti yli hallituskausien. Pitkien käsittelyaikojen lyhentämiseksi sekä rangaistusten turvallisen täytäntöönpanon varmistamiseksi oikeudenhoitoon kohdennetaan keskipitkällä aikavälillä keskimäärin 90 milj. euron pysyvä vuosittainen lisärahoitus. Lisäresursseilla varmistetaan oikeuspalvelujen ja oikeusturvan saatavuus. Samalla oikeudenhoidon resurssit saatetaan kestäväälle pohjalle ja taloudenpidosta muodostuu vakaata, suunnitelmallista ja ennakoitavaa.
2. Oikeudenhoidon toimitilojen tulee olla toimintaa tukevia, ja tiloja ja toimintaa kehitetään samanaikaisesti. Huolehditaan tilojen tehokkaasta käytöstä valtion toimitalostrategian linjausten mukaisesti. Toimitilamenojen rahoituksesta huolehditaan.
3. Parannetaan tuottavuutta. Talouden resursseilla varmistetaan oikeudenhoidon toiminnallista suorituskykyä. Samalla hallinnonalan yhteisin toimin huolehditaan siitä, että käsittelyajoissa ja muissa laatutavoitteissa saavutettavat parannukset pidetään tavoitteellisella tasolla ja pidemmällä aikavälillä tavoitteet laadullisesti ylitetään. Näin varmistetaan määrärahojen riittävyys myös tulevaisuudessa.

Sisäisten rakenteiden ja prosessien tehostaminen

1. Osoitetaan riittävät lainvalmisteluresurssit huolehtimaan oikeudenhoidon kannalta keskeisten säädösten vaikutusten ja toimivuuden seurannasta, jotta lainsäädäntö pysyy ajantasaisena, tarkoituksenmukaisena ja helposti sovellettavana. Panostetaan lainvalmistelussa edelleen myös selkeään, täsmälliseen ja yksitulkintaiseen säädöskieleen sekä riittäviin säännöskohtaisiin perusteluihin.
2. Ajantasaistetaan rikos- ja riita-asioiden käsittelyyn liittyvät menettelysäännökset nykyistä virtaviivaisemmiksi. Lainsäädännön kehittämisessä on huomioitava sähköisen asioinnin ja sähköisten työtapojen edistäminen. Kehitetään hallintoviranomaisten päätöksentekoa muutoksenhakuvaiheen sujuvoittamiseksi.
3. Arvioidaan perustuslain muutostarpeet tuomioistuinten ja muiden oikeudenhoidon toimijoiden riippumattomuuden vahvistamiseksi.
4. Arvioidaan, mitkä asiat kuuluvat ratkaistaviksi tuomioistuimissa ja mitkä voidaan käsitellä muussa menettelyssä muissa viranomaisissa. Tavoitteena on tuomioistuinten ydintehtävän kirkastaminen sekä asioiden tarkoituksenmukainen ja tehokas käsitteleminen. Keinoja voivat olla esimerkiksi riidattoman velkomismenettelyn ja velkajärjestelyn kehittäminen sekä suoraan ulosottokelpoisten saatavien alan laajentaminen.

5. Tarkastellaan tuomioistuinten kokoonpanosääntelyä tavoitteena kohdentaa tuomioistuimen resurssit tarkoituksenmukaisesti. Laajennetaan korkeimman hallinto-oikeuden valituslupamenettelyä edelleen. Selkeytetään toimivaltasääntelyä työtuomioistuimen asioissa. Tarkastellaan lautamiesjärjestelmän tarkoituksenmukaisuus kokonaisuutena.
6. Vahvistetaan tuomioistuin käsittelyn painopisteen säilymistä ensiasteen tuomioistuin käsittelyssä.
7. Edistetään toimenpiteitä oikeudenkäyntikulujen ja –kuluriskin pienentämiseksi sekä selvitetään mahdollisuutta luoda kevennetty oikeudenkäynti pienimmille riita-asioille. Kuluttajariitalautakunnan toiminnan nykytilasta ja kehittämisvaihtoehdoista laaditaan laajapohjainen selvitys, jonka perusteella ryhdytään tarvittaviin toimenpiteisiin pitkien käsittelyaikojen kohtuullistamiseksi.
8. Selvitetään lainsäädännöllisiä ja maksupoliittisia mahdollisuuksia hillitä ulosottoasioiden tiuhaa kiertonopeutta ja lisätä ulosottoasioiden passiivirekisteröinnin houkuttavuutta.
9. Uudistetaan rangaistusten täytäntöönpanoa koskevaa lainsäädäntöä, selkeytetään seuraamusjärjestelmää ja yhdyskuntaseuraamuksiin liittyvää rikosoikeudellista prosessia sekä laajennetaan yhdyskuntaseuraamusten käyttöä.
10. Uudistetaan sakon täytäntöönpanosta annettua lakia ja arvioidaan viranomaisten välistä työnjakoa mm. sakon muuntorangaistukseen, menettämisseuraamuksiin ja rikosvahinkoasioihin liittyen.
11. Kehitetään asiantuntijoiden osaamista vastaten rikosasioiden vaativuuden kasvuun sekä kehitetään ja tiivistetään yhteistyötä rikosprosessiketjun toimijoiden välillä. Pyritään koko rikosprosessiketjussa valtakunnallisesti yhdenmukaisiin toimintatapoihin. Rikosten käsittelyprosessissa kaikkien käsittelyketjun toimijoiden väliset toimintojen yhtymäkohdat tunnistetaan ja niitä sujuvoitetaan rikosasioiden käsittelyaikojen lyhentämiseksi
12. Rikos- ja riita-asioiden sovittelutoiminta valtiollistetaan ja toiminnan ohjaus siirretään STM:n hallinnonalalta OM:n hallinnonalalle.
13. Valtioneuvoston ja operatiivisen toiminnan roolien ja vastuiden selkeyttämiseksi oikeusministeriön yhteydessä toimivista virastoista muodostetaan valtakunnalliset oikeusapu- ja edunvalvontavirasto sekä oikeushallinnon erityisviranomaiset -virasto.
14. Uudistetaan Rikosseuraamuslaitoksen vankilaverkostoa vaikuttavan, turvallisen ja kustannustehokkaan täytäntöönpanon turvaamiseksi. Toteutetaan Rikosseuraamuslaitoksen organisaatiouudistuksen toinen vaihe, jossa tarkastellaan rikosseuraamuskeskusten yksiköiden rakennetta ja tehtäviä sekä rikosseuraamusalan koulutusjärjestelmää.

15. Selvitetään mahdollisuudet luoda luottojen yksilöintiin liittyvä järjestelmä, jossa kaikille luotoille annettaisiin yksilöintitunnus. Tunnus toimisi luoton yksilöivänä tietona koko luoton elinkaaren ajan kaikissa järjestelmissä, joissa sitä käsitellään. Yksilöintitunnus voisi parantaa luottojen hallintaa, sujuvoittaa luottojen käsittelyyn liittyviä prosesseja ja mahdollistaa prosessien edelleen kehittämisen.
16. Huolehditaan oikeudenhoidon tietojärjestelmien toimintavarmuudesta, ylläpidosta ja jatkokehittämisestä sekä varmistetaan koko prosessiketjun järjestelmien yhteensopivuus. ICT-ohjauksessa vahvistetaan tuottavuuden näkökulmaa.
17. Viranomaisyhteistyötä tehostetaan järjestelmien rajapintoja lisäämällä, esimerkiksi yhteydet oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan ja edunvalvonnan järjestelmien sekä Digi- ja väestötietoviraston, Kelan ja veron järjestelmien välillä.
18. Ulosottolaitoksen tietojärjestelmiä ja niihin liittyviä viranomaisten välisiä rajapintaratkaisuja kehitetään täytäntöönpanoprosessien tuottavuuden kohentamiseksi.
19. Kehitetään henkilöstörakennetta, henkilöstön osaamista ja työhyvinvointia. Työtapojen kehittymistä tuetaan tavoitteellisella johtamisella. Tuomioistuinharjoittelusta pyritään kehittämään koko oikeushallintoa palveleva ja rekrytointeja edistävä lakimiesuran vaihe.

Oikeuspalvelujen saatavuuden ja asiakaspalvelujen parantaminen

1. Oikeuspalveluille asetetaan palvelulupaus keskimääräisten käsittelyaikojen lyhentämiseksi sekä muiden palvelutavoitteiden saavuttamiseksi.
2. Kehitetään yksityishenkilöille ja yhteisöille tarjottavia sähköisiä asiointipalveluita asioinnin ja oikeudenkäyntimenettelyn sujuvoittamiseksi.
3. Selvitetään käsittelykielen valintaan vaikuttavia seikkoja rikos- ja riita-asioissa.
4. Kehitetään tuomioistuinsovittelua tavoitteena madaltaa riidan osapuolten kynnystä saattaa asiansa käsiteltäväksi ilman avustajaa (esim. asiointiportaali, joka ohjaisi saattamaan asian vireille ja ilmoittamaan tarvittavat tiedot asian vireille saattamiseksi).
5. Julkisen oikeusavun saatavuutta parannetaan korottamalla oikeusapuun oikeuttavaa tulorajaa, yksinkertaistamalla hakemuserusteita, luomalla sähköinen avustajien päivystysjärjestelmä sekä korottamalla yksityisten oikeusavustajien palkkioita.
6. Yhteistyöverkostojen toimintaa kehitetään. Tavoitteena on tiiviillä yhteistyöllä parantaa muun muassa ulosoton, talous- ja velkaneuvonnan asiakkaiden talousosaamista sekä yleisen edunvalvonnan palveluja.
7. Käynnistetään selvitystyö Ulosottolaitoksen asiakkaiden käynti- ja puhelinasiointia koskevasta palveluntarpeesta. Ulosottolaitoksen toimipaikkaverkostoa ja puhelinpalveluvalmiuksia kehitetään selvityksen johtopäätöksiä vastaavasti.

8. Arvioidaan kokonaisuutena rangaistusta suorittavien sosiaalietuuksia sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen yhteydessä.
9. Selkeytetään rikosseuraamusasiakkaille järjestettävien palvelujen rahoitusvastuut (hyvinvointialueet/kunnat/Rikosseuraamuslaitos/Vankiterveydenhuolto) ja poistetaan järjestelmästä hoitojatkumoi- ta estävät rakenteet. Kehitetään päihde- ja mielenterveysongelmaisten vankien palveluita, hoitoon sijoittamista ja hoitojatkumoi- ta.

Liite 2 Toimijaesittelyt

Tuomioistuinlaitos

- Organisaatio** Yleisiä tuomioistuimia ovat korkein oikeus, hovioikeudet (5) ja kärjäoikeudet (20). Yleisiä hallintotuomioistuimia ovat korkein hallinto-oikeus, alueelliset hallinto-oikeudet (6) ja Ahvenanmaan hallintotuomioistuin. Erityistuomioistuimia ovat markkinaoikeus, työtuomioistuin ja vakuutus-oikeus. Tuomioistuinten keskushallintotehtävistä vastaa Tuomioistuinvirasto.
- Tehtävät** Tuomioistuinten tehtävä on antaa oikeusturvaa käsittelemällä ja ratkaisemalla niiden toimivaltaan kuuluvia lainkäyttöasioita. Korkein oikeus käyttää ylintä tuomiovaltaa riita- ja rikosasioissa ja korkein hallinto-oikeus hallintolainkäyttöasioissa. Ylimmät tuomioistuimet ohjaavat oikeuskäytäntöä ratkaisullaan. Ne myös valvovat lainkäyttöä omalla toimialallaan ja voivat tehdä valtioneuvostolle esityksiä lainsäädäntötoimeen ryhtymisestä. Kärjäoikeudet käsittelevät ensimmäisenä tuomioasteena rikos-, riita- ja hakemusasioita. Hovioikeuden päätehtävänä on kärjäoikeuksien tuomioista ja päätöksistä tehtyjen valitusten ratkaiseminen. Hallinto-oikeus ratkaisee valitusten perusteella, onko valituksenalainen viranomaisen päätös lainmukainen.
- Tuomioistuinviraston tehtävä on huolehtia tuomioistuinten toimintaedellytyksistä. Tuomioistuinviraston tehtävä on huolehtia siitä, että tuomioistuimet kykenevät käyttämään tuomiovaltaa laadukkaasti ja että tuomioistuinten hallinto on tehokkaasti ja tarkoituksenmukaisesti järjestetty. Virasto osallistuu tuomioistuinlaitoksen yleiseen kehittämiseen, vastaa tuomioistuinten tulosohjauksesta ja toimitilahallinnosta sekä huolehtii tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä. Tuomioistuinvirasto huolehtii myös talous- ja henkilöstöhallinnon tukitehtävistä ja koulutuksen järjestämisestä henkilöstölle yhteistyössä tuomarikoulutuslautakunnan kanssa.

Resurssit Vuonna 2021 tuomioistuinlaitoksen henkilötyövuosien määrä oli 3440.

Vuonna 2021 tuomioistuinlaitoksen toimintamenot olivat yhteensä 311 milj. euroa. Menoista 71 % kohdentui palkkamenoihin, 13 % toimitilamenoihin, 11 % ICT-menoihin ja 6 % muihin menoihin.

Tunnusluvut Vuonna 2021

- Tuomioistuimissa ratkaistiin yhteensä 591 681 asiaa
- Korkein oikeus ratkaisi 1 855 asiaa ja korkein hallinto-oikeus 5 081 asiaa, käräjäoikeudet ratkaisivat yhteensä 554 652 asiaa, hovioikeudet 7 816 asiaa ja hallinto-oikeudet 17 894 asiaa, markkina-oikeus ratkaisi 510 asiaa, työtuomioistuin 116 asiaa ja vakuutus-oikeus 3 757 asiaa

Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit

Organisaatio	Suomessa on kuusi oikeusapu- ja edunvalvontapiiriä eli Etelä-Suomen, Itä-Suomen, Kaakkois-Suomen, Lounais-Suomen, Länsi- ja Sisä-Suomen sekä Pohjois-Suomen piirit. Oikeusaputoimistoja sekä edunvalvontatoimistoja on kumpiakin 23 ja toimipaikkoja on yhteensä noin 160. Keskushallinnon tehtävät hoidetaan oikeusministeriössä.
Tehtävät	<p>Oikeusapu- ja edunvalvontapiirit järjestävät alueellaan julkisen oikeusavun, talous- ja velkaneuvonnan sekä yleisen edunvalvonnan palveluja. Edunvalvonnan palveluja tuotetaan osaksi myös ostopalveluna. Piirin hallinto huolehtii henkilöstö- ja taloushallinnosta.</p> <p>Oikeusaputoimistot tekevät oikeusapupäätökset ja avustavat oikeudenkäynnissä henkilöitä, jotka eivät taloudellisen asemansa vuoksi pysty itse vastaamaan oikeudenkäynnin kustannuksista. Lisäksi oikeusaputoimistot tarjoavat näille henkilöille muita heidän tarvitsemiin oikeudellisia palveluja: avustavat sovintoneuvotteluissa, laativat asiakirjoja sekä antavat oikeudellista neuvontaa. Oikeusaputoimistoissa annetaan myös talous- ja velkaneuvontaa yksityishenkilöille ja pienimuotoista yritystoimintaa harjoittaville ammatin- ja elinkeinonharjoittajille.</p> <p>Yleisen edunvalvonnan tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta asioistaan, jotka vaativat hoitoa eivätkä tule asianmukaisesti hoidetuksi muulla tavoin. Valtaosin edunvalvoja määrätään hoitamaan asiakkaan taloudellisia asioita, mutta tehtävänä voi olla myös henkilöä koskevien asioiden hoitaminen, erityistehtävä tai edunvalvojan sijaisena toimiminen.</p>
Resurssit	<p>Vuonna 2021 Oikeusapu- ja edunvalvontapiirien henkilötyövuosien määrä oli 1171, joista 389 htv:ta kohdistui oikeusapupalveluihin, 190 htv:ta talous- ja velkaneuvontaan ja 592 htv:ta yleiseen edunvalvontaan.</p> <p>Vuonna 2021 oikeusapu- ja edunvalvontapiirien toimintamenot olivat yhteensä 77 milj. euroa. Menoista 74 % kohdentui palkkamenoihin, 7 % toimitilamenoihin, 11 % ICT-menoihin ja 8 % muihin menoihin.</p>

Tunnusluvut Vuonna 2021

- Oikeusaputoimistoissa käsiteltiin noin 44 000 asiaa
- Oikeusavussa siviiliasioita oli noin 60 % ja rikosasioita oli noin 40 %
- Oikeusavun jonotusaika oli keskimäärin 14 päivää
- Oikeusavun tulot olivat yhteensä noin 4 milj. euroa
- Talous- ja velkaneuvossa käsiteltiin noin 29 600 asiaa
- Yhdellä talous- ja velkaneuvojalla oli keskimäärin 150 asiakasta
- Yleisen edunvalvonnan asiakkaita oli noin 43 200
- Henkilötyövuotta kohden edunvalvonnan asiakkaita oli 66
- Yleisen edunvalvonnan asiakasmaksuista kertyvät tuotot olivat noin 28 milj. euroa.

Ulosottolaitos

Organisaatio	Ulosottolaitos on valtakunnallinen virasto, jota johtaa valtakunnanvouti apunaan apulaisvaltakunnanvouti. Virasto koostuu keskushallintoyksikkönä toimivasta valtakunnanvoudin kansliasta sekä operatiivisia täytäntöönpanotehtäviä ja niiden tukitoimintoja hoitavista kahdeksasta toimintayksiköstä. Ulosottolaitoksen asiakaspalvelua tarjotaan 64 toimipaikassa eri puolilla Suomea.
Tehtävät	<p>Ulosottolaitoksen perustehtävänä on tuomioiden ja muiden ulosotto- kelpoisten päätösten täytäntöönpano. Täytäntöönpanotehtävät on ja- ettu perustäytäntöönpanoon, laajaan täytäntöönpanoon ja erityistäy- täntöönpanoon sen mukaisesti, kuinka laajamittaiseen tutkintaan ja millaisiin toimenpiteisiin veloitteen täytäntöönpano antaa aihetta. Täytäntöönpanotehtäviä hoitavat puolueettomat lainkäyttäjät, ulosotto- miehet. Ulosottomiehinä toimivat ulosottotarkastajat, ulosottoylitarkas- tajat, kihlakunnanvoudit ja johtavat kihlakunnanvoudit. Myös valtakun- nanvouti ja apulaisvaltakunnanvouti toimivat ulosottomiehinä, vaikka heidän tehtävänsä painottuvatkin viraston strategiseen ja operatiivi- seen johtamiseen.</p> <p>Valtakunnanvoudin kanslia huolehtii Ulosottolaitoksen toimintaedelly- tyksistä ja vastaa sen toiminnan tuloksellisuudesta. Keskushallinnon tehtäviä ovat ulosottotoimen hallinnollinen ohjaus, kehittäminen ja val- vonta, henkilöstön osaamisen kehittäminen sekä tietojärjestelmien yl- läpito ja kehittäminen. Osana keskushallintoa toimii ulosoton ennakoivi- n talousneuvonnan yksikkö, jonka tehtävänä on sidosryhmäyhteis- työn, viestinnän ja kampanjoinnin avulla ehkäistä talousongelmien syntymistä ja asioiden etenemistä ulosottomenettelyyn.</p>
Resurssit	<p>Vuonna 2021 Ulosottolaitoksen henkilötyövuosien määrä oli 1195.</p> <p>Vuonna 2021 Ulosottolaitoksen toimintamenot olivat yhteensä 105 milj. euroa. Menoista 80 % kohdentui palkkamenoihin, 7 % toimi- lamenoihin, 10 % ICT-menoihin ja 3 % muihin menoihin.</p>
Tunnusluvut	<p>Vuonna 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Ulosotossa tuli vireille 2,84 miljoonaa asiaa ja käsiteltiin 2,79 miljoonaa asiaa – Ulosottoasioita käsiteltiin keskimäärin 9,1 kuukautta – Ulosoton asiakkaana oli 560 000 eri velallista, joista luonnollisia henkilöitä oli yli 90 prosenttia

- Ulosottolaitoksen perintätulos oli 1,203 miljardia euroa
- Ulosoton perintätuloksesta tilitetään valtiolle veroina ja muina valtion saamisina vuosittain noin 400 miljoonaa euroa
- Ulosottomaksutuloja tilitettiin valtiolle 83,7 miljoonaa euroa. Ulosottolaitoksen menoista yli 80 prosenttia tulee katetuksi asianosaisilta perittävillä maksuilla.

Syyttäjälaitos

Organisaatio	Syyttäjälaitos on valtakunnallinen virasto, joka koostuu keskushallinto-yksikkönä toimivasta valtakunnansyyttäjän toimistosta ja viidestä syyttäjälaikeesta: Etelä-Suomi, Länsi-Suomi, Pohjois-Suomi, Itä-Suomi ja Ahvenanmaa. Syyttäjälaitoksella on 30 toimipaikkaa eri puolilla Suomea. Syyttäjälaitosta johtaa maan ylimpänä syyttäjänä valtakunnan-syyttäjä.
Tehtävät	<p>Syyttäjä huolehtii poliisin tai muun esitutkinaviranomaisen esitutinnan valmistuttua syyteharkintaratkaisujen tekemisestä ja syytteiden ajamisesta tuomioistuimessa. Syyttäjä osallistuu myös tarvittavissa määrin esitutkintaan. Syyttäjän velvollisuuksiin kuuluu myös asianomistajan korvausvaatimusten ajamista, turvaamistoimiasioita (takavarikot ja vakuustakavarikot), rikoshyödyn jäljittämistä ja sen vaatimista valtiolle sekä ulkomaisten tuomioiden täytäntöönpanoon saattamista.</p> <p>Syyttäjä osallistuu kansainväliseen oikeusaputyöhön osana esitutkintaa ja syyteharkintaa sekä hoitaa Suomen ja muiden EU:n jäsenvaltioiden sekä pohjoismaiden välistä rikoksen johdosta tapahtuvaa luovuttamista koskevia asioita. EU:n jäsenvaltioiden välisessä rikosoikeudellisessa yhteistyössä toimivalta on muutoinkin pääsääntöisesti keskitetty syyttäjälle. Lisäksi syyttäjä toimii tutkinnanjohtajana poliisien tekemäksi epäiltyjen rikosasioiden esitutkinnassa.</p>
Resurssit	<p>Vuonna 2021 Syyttäjälaitoksen henkilötyövuosien määrä oli 559, joista syyttäjien määrä oli 409 htv:ta.</p> <p>Vuonna 2021 Syyttäjälaitoksen toimintamenot olivat yhteensä 52 milj. euroa. Menoista 79 % kohdentui palkkamenoihin, 7 % toimitilamenoihin, 12 % ICT-menoihin ja 2 % muihin menoihin.</p>
Tunnusluvut	<p>Vuonna 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Syyteharkintaan saapui 89 256 asiaa ja syyteharkinnassa ratkaistiin 89 001 asiaa – Ratkaisuja yhtä syyttäjähenkilötyövuotta kohden oli 218. – Vuoden 2021 lopussa ratkaisematta olevia asioita oli 18 001, joista 6–12 kk syyteharkinnassa avoinna olleita asioita oli 4 707 ja yli 12 kuukautta syyteharkinnassa avoinna olleita asioita 1 186.

Rikosseuraamuslaitos

Organisaatio	Rikosseuraamuslaitoksessa on neljä valtakunnallista vastuualuetta, jotka vastaavat kehittämisestä ja ohjauksesta, asiakasprosesseista, hallinto- ja tukipalveluista sekä operatiivisesta toiminnasta. Operatiivisen toiminnan vastuualueelle kuuluu 11 rikosseuraamuskeskusta yksikköineen (vankilat, yhdyskuntaseuraamustoimistot). Vankiloita on yhteensä 28, joista 15 on suljettuja vankiloita ja 13 avovankiloita. Yhdyskuntaseuraamustoimistoja on 12 ja niillä on yhteensä 23 toimipistettä. Rikosseuraamusalan tutkinto- ja täydennyskoulutusta toteuttaa Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.
Tehtävät	Rikosseuraamuslaitos panee täytäntöön tuomioistuinten määräämät vankeusrangaistukset ja sakon muuntorangaistukset, huolehtii tutkintavankeuden toimeenpanosta sekä vastaa vapaudessa toimeenpantavista yhdyskuntaseuraamuksista. Vankeuden täytäntöönpanon tavoitteena on lisätä vangin valmiuksia rikoksettomaan elämäntapaan edistämällä vangin elämänhallintaa ja sijoittumista yhteiskuntaan sekä estää rikosten tekeminen rangaistusaikana. Yhdyskuntaseuraamuksen tavoitteena on rangaistuksen täytäntöönpanon aikana tukea tuomittua hänen sosiaalisen selviytymisensä edistämiseksi sekä lisätä hänen valmiuksiaan elää rikoksetonta elämää. Tutkintavankeuden tarkoituksena on turvata rikoksen esitutkinta, tuomioistuinkäsittely ja rangaistuksen täytäntöönpano sekä estää rikollisen toiminnan jatkaminen.
Resurssit	Vuonna 2021 Rikosseuraamuslaitoksen henkilötyövuosien määrä oli 2571, joista valvonta- ja ohjaustehtäviin kohdentui 1422 htv:ta.
Menot	Vuonna 2021 Rikosseuraamuslaitoksen toimintamenot olivat yhteensä 238 milj. euroa. Menoista 57 % kohdentui henkilöstökuluihin, 18 % toimitilavuokriin, noin 7 % ICT-menoihin ja 18 % muihin menoihin.
Tunnusluvut	Vuonna 2021 <ul style="list-style-type: none"> – Keskimääräinen päivittäinen vankiluku oli 2 809, joista tutkintavankeja oli 603. Vangeista naisia oli 214 ja alle 21-vuotiaita 88. Vangit edustivat 71 eri kansalaisuutta. – Yhdyskuntaseuraamuksia suorittavia asiakkaita oli päivittäin keskimäärin 3174, joista naisia oli 375 ja alle 21-vuotiaita 506. – Vangeista sijoitettuna suljettuihin vankiloihin 59,6 %, avovankiloihin 33,3 % ja valvottuun koevapauteen 7,1 %.

- Yhdyskuntaseuraamusasiakkaista ehdonalaisessa vapaudessa 35,2 %, valvontarangaistuksessa 0,9 %, yhdyskuntapalvelussa 39,4 %, ehdollisessa vankeudessa 24,3 % ja nuorisorangaistuksessa 0,3 %.
- Vapautuneiden vankeusvankien rangaistuslaitoksessa suorittama aika: enintään 3 kk 38 %, yli 3 kk – 1 v 29 %, yli 1 v – 2 v 19 %, yli 2 v 14 %.

Oikeusrekisterikeskus

Organisaatio	Oikeusrekisterikeskus on oikeusministeriön alainen virasto, jonka toiminta jakautuu viranomaistehtäviin ja ICT-palvelukeskustoimintaan.
Tehtävät	<p>Oikeusrekisterikeskus toimii oikeusministeriön hallinnonalan tietojärjestelmien ja rekisterien rekisterinpitäjänä oikeusrekistereissä, joita ovat mm. rikosrekisteri, sakkorekisteri, oikeushallinnon valtakunnallinen tietovaranto, liiketoimintakieltorekisteri, konkurssi- ja yrityssaneeraus-rekisteri, velkajärjestelyrekisteri ja maksukyvyttömyysrekisteri. Rekisterinpitoon kuuluu tietojen luovuttaminen eri kanavia pitkin eri tahoille eri säädöksiin perustuen.</p> <p>Oikeusrekisterikeskus huolehtii sakkoihin, menettämisseuraamuksiin, muuntorangaistuksiin, seuraamusmaksuihin ja muihin saataviin liittyvistä täytäntöönpanotehtävistä ja käyttää valtion puhevaltaa näissä tehtävissä. Oikeusrekisterikeskus vastaa myös EU-maiden välisestä täytäntöönpanoyhteistyöstä rikoshyötyyn sekä taloudellisiin seuraamuksiin liittyvissä asioissa. Oikeusrekisterikeskus huolehtii lisäksi rikoslain 10 luvun 11 §:n perusteella suoritettavien korvausten maksamisesta rikoksen asianomistajalle.</p> <p>Lisäksi Oikeusrekisterikeskus huolehtii hallinnonalan tietojärjestelmien ylläpidosta ja kehittämisestä yhteistyössä hallinnonalan virastojen kanssa siten kuin palvelusopimuksissa on sovittu. Oikeusrekisterikeskus toimii myös hallinnonalan ICT-hankintojen hankintayksikkönä.</p>
Resurssit	<p>Vuonna 2021 Oikeusrekisterikeskuksen henkilötyövuosimäärä oli 164.</p> <p>Vuonna 2021 Oikeusrekisterikeskuksen toimintamenot olivat 7,7 milj. euroa. Lisäksi hallinnonalan ICT-palvelutoimintaan kohdistui menoja 7,4 milj. euroa, jotka katetiin hallinnonalan sisäisillä palvelumaksuilla.</p>
Tunnusluvut	<p>Vuonna 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Oikeusrekisterikeskuksen perittäväksi tuli yhteensä 565 000 asiaa. – Perittäviä tuloja kertyi 97 milj. euroa. – Rikosrekisteritietoja luovutettiin viranomaisille yhteensä 580 000 kertaa ja henkilö-, yritys- ja yhteisöasiakkaille rikosrekisteriotteita yhteensä 117 000 kertaa. – Rekisteritietojärjestelmästä luovutettiin otteita 11.000 kpl; massa-luovutuksia tehtiin 110.000 kpl. – Tuomiorekisteriin kirjattiin 335.000 kpl velkomusasioita, jotka luovutettiin sähköisesti luottotietoyrityksille.

- Oikeusrekisterikeskuksen viranomaistoiminnassa yhdellä henkilötyövuodella saatiin täytäntöön pantua noin 17 200 saatavaa kustannusten ollessa 7,1 euroa per saatava.
- Rekisteritietoja luovutettiin vastaavasti noin 49 000 kpl yhdellä henkilötyövuodella ja kustannus oli 1,9 euroa per tietoluovutus.
- Hallinnonalan eri toimialojen kanssa tehdyt ICT-palvelutuotannon palvelusopimukset huomioiden Oikeusrekisterikeskuksen käytettävissä olevia määrärahoja oli yhteensä 110 miljoonaa euroa.

Kuluttajariitalautakunta

Organisaatio	Kuluttajariitalautakunta on kuluttajien ja yritysten välisissä oikeudellisissa riidoissa ratkaisusuosituksia antava asiantuntijaelin, joka toimii oikeusministeriön hallinnonalalla. Lautakunnassa on päätoiminen puheenjohtaja ja päätoiminen varapuheenjohtaja sekä vähintään kymmenen sivutoimista lakimiesjäsentä ja sivutoimisia asiantuntijajäseniä. Lautakunta toimii jakautuneena asiaryhmittäin jaostoihin. Jaostoon kuuluu viisi jäsentä, joista yksi määrätään toimimaan jaoston puheenjohtajana. Lautakunnassa on täysistunto, jonka puheenjohtajana toimii lautakunnan puheenjohtaja tai varapuheenjohtaja sekä kahdeksan jäsentä.
Tehtävät	Kuluttajariitalautakunta ennaltaehkäisee, sovittelee ja ratkaisee sen toimivaltaan kuuluvia riita-asioita. Lautakunta ohjaa osapuolia sovintoon sekä antaa kirjallisia ratkaisusuosituksia kuluttajien ja elinkeinonharjoittajien välisiin sekä asuntoa koskeviin yksityisten välisiin oikeudellisiin erimielisyyksiin.
Resurssit	Vuonna 2021 kuluttajariitalautakunnan henkilötyövuosimäärä oli 35. Vuonna 2021 lautakunnan toimintamenot olivat yhteensä 3 milj. euroa.
Tunnusluvut	Vuonna 2021 <ul style="list-style-type: none"> – Kuluttajariitalautakuntaan saapui noin 5 700 asiaa ja asioita ratkaistiin noin 6 700. – Noin 6 600 asian käsittely siirtyi seuraavaan vuoteen. – Keskimääräinen käsittelyaika oli 14 kuukautta.

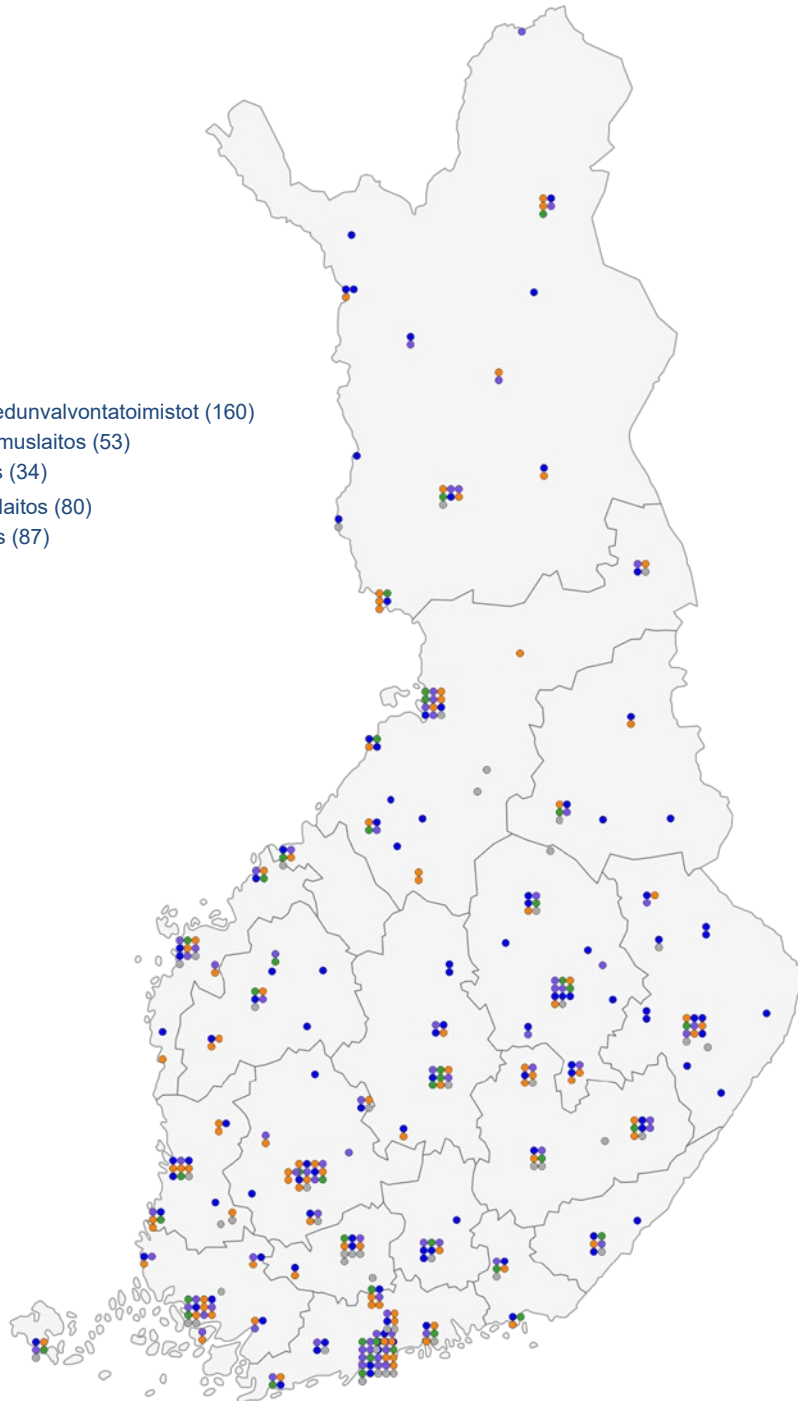
Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta

Organisaatio	Oikeusministeriön yhteydessä on itsenäinen ja riippumaton yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta, joka käsittelee ja ratkaisee yhdenvertaisuuslain (1325/2014) ja naisten ja miesten välisestä tasa-arvosta annetun lain (609/1986) mukaan sille kuuluvat asiat. Lautakunnassa on puheenjohtaja ja vähintään 13 sivutoimista muuta jäsentä. Puheenjohtajan ja vähintään seitsemän sivutoimisen jäsenen tulee olla lainoppineita. Jäsenellä on puheenjohtajaa lukuun ottamatta henkilökohtainen varajäsen. Lautakunnalla on päätoiminen pääsihteeri ja lisäksi pää- tai sivutoimisia esittelijöitä sekä muuta henkilöstöä.
Tehtävät	<p>Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan tehtävänä on antaa oikeus-suojaa niille, jotka ovat kokeneet tulleen syrjityksi tai tulleen syrjintään liittyvien kiellettyjen vastatoimien kohteeksi. Lautakunta valvoo yhdenvertaisuuslain ja tasa-arvolain noudattamista yksityisessä toiminnassa sekä julkisessa hallinto- ja liiketoiminnassa.</p> <p>Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunta voi kieltää jatkamasta tai uusimasta syrjintää tai vastatoimia ja asettaa päätöksen noudattamisen tehosteeksi uhkasakon ja tuomita sen maksettavaksi. Lautakunta voi määrätä asianomaisen ryhtymään kohtuullisessa määräajassa toimenpiteisiin yhdenvertaisuuslaissa säädettyjen velvollisuuksien täyttämiseksi. Lautakunnan päätöksistä voi hakea muutosta hallinto-oikeudelta.</p>
Resurssit	<p>Yhdenvertaisuus- ja tasa-arvolautakunnan henkilötyövuosimäärä vuonna 2021 oli 4.</p> <p>Lautakunnan toimintamenot olivat vuonna 2021 yhteensä 0,4 milj. euroa.</p>
Tunnusluvut	<p>Vuonna 2021</p> <ul style="list-style-type: none"> – Lautakuntaan saapuneita hakemuksia ratkaistiin 66. – Lautakunta antoi syrjintää koskevia kieltopäätöksiä 14, joista uhkasakolla tehostettuja kolme. – Suurin asiaryhmä on vammaisten henkilöiden syrjintää koskevat hakemukset, joita koskien on myös annettu eniten kieltopäätöksiä.

Liite 3 Oikeuslaitoksen toimipaikkaverkosto

Toimialat

- Oikeusapu-/edunvalvontatoimistot (160)
- Rikosseuraamuslaitos (53)
- Syyttäjälaitos (34)
- Tuomioistuinlaitos (80)
- Ulosottolaitos (87)

Liite 4 Oikeuslaitoksen keskeisiä tilastotietoja

Vuonna 2021 yhden arkipäivän aikana

Syyttäjälaitoksessa valmistui keskimäärin **371** syyteharkintaa

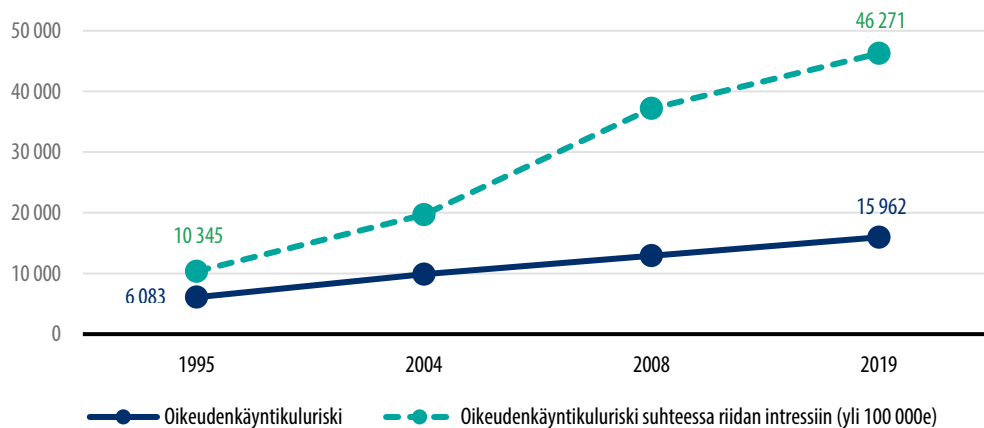
Oikeusaputoimistoissa tehtiin keskimäärin **100** oikeusapupäätöstä

Käräjäoikeuksissa ratkaistiin keskimäärin **232** rikosasiaa,
1 741 summaarista asiaa ja **254** muuta riita- ja hakemusasiaa

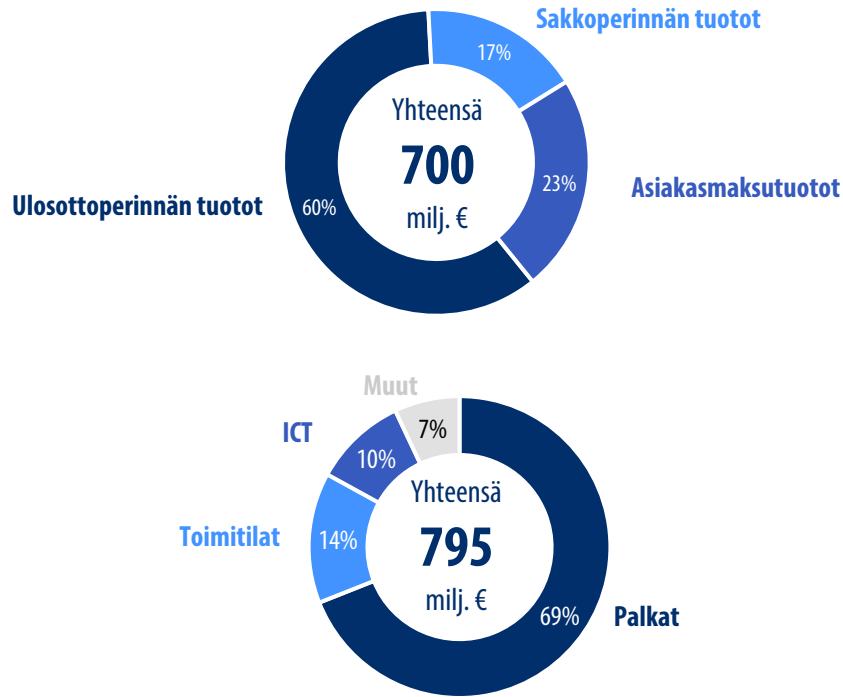
Hallinto-oikeuksissa ratkaistiin keskimäärin **75** riita- ja hakemusasiaa

Ulosottolaitoksessa tehtiin keskimäärin noin **4 000** ulosmittauspäätöstä

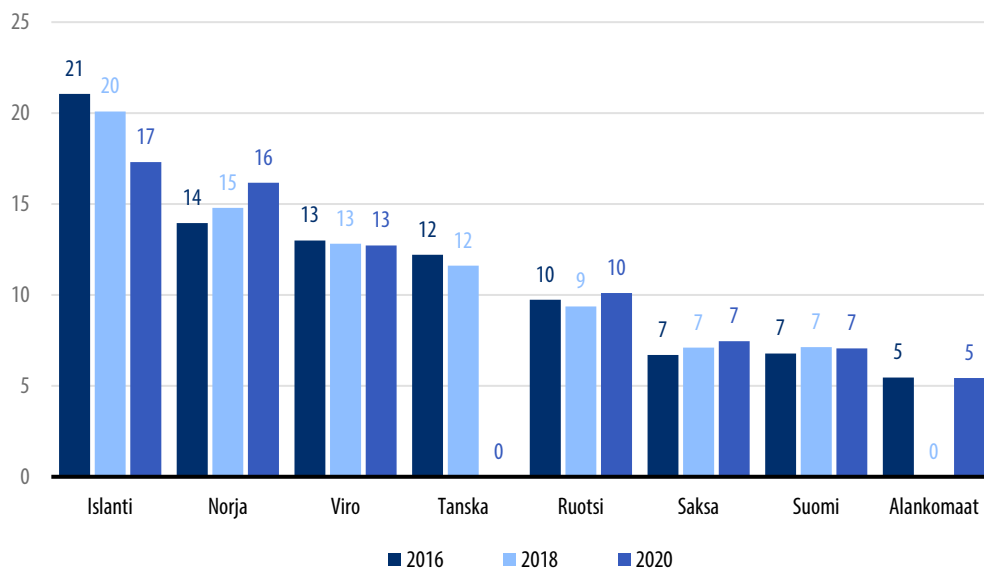
Keskimääräisen oikeudenkäyntikuluriskin kehitys euroina vuodesta 1995 vuoteen 2019

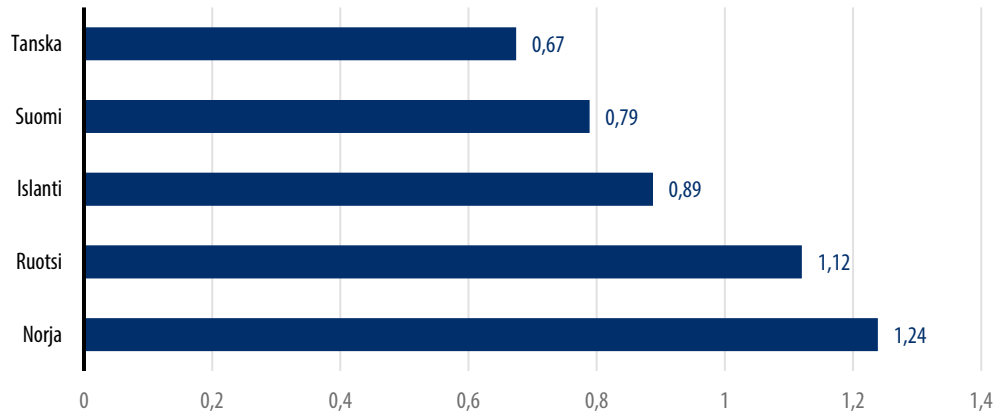
Oikeuslaitoksen tuotot valtionhallinnolle ja toimintamenot vuonna 2021

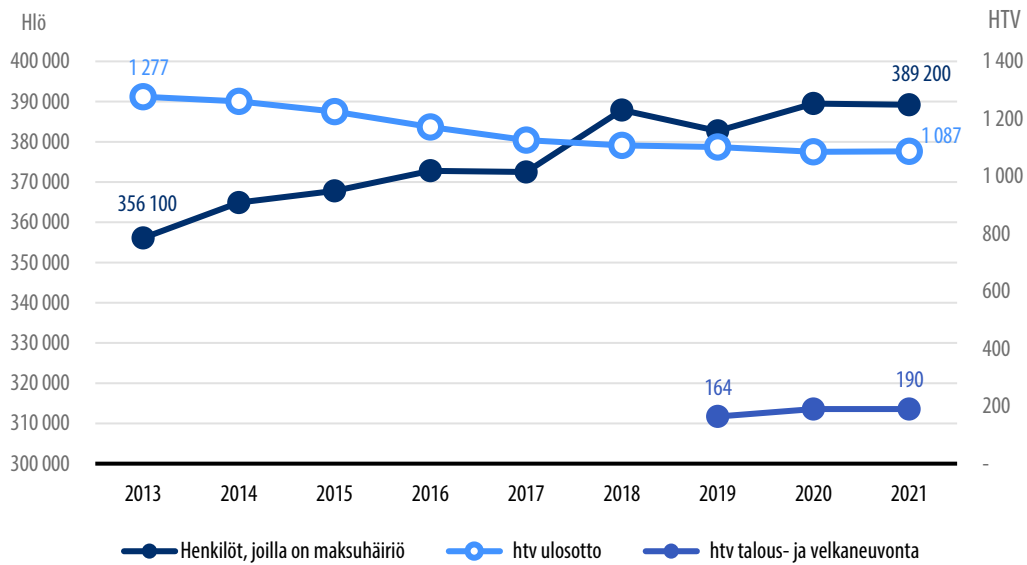
Syyttäjien määrä eräissä vertailumaissa, syyttäjää per 100 000 asukasta

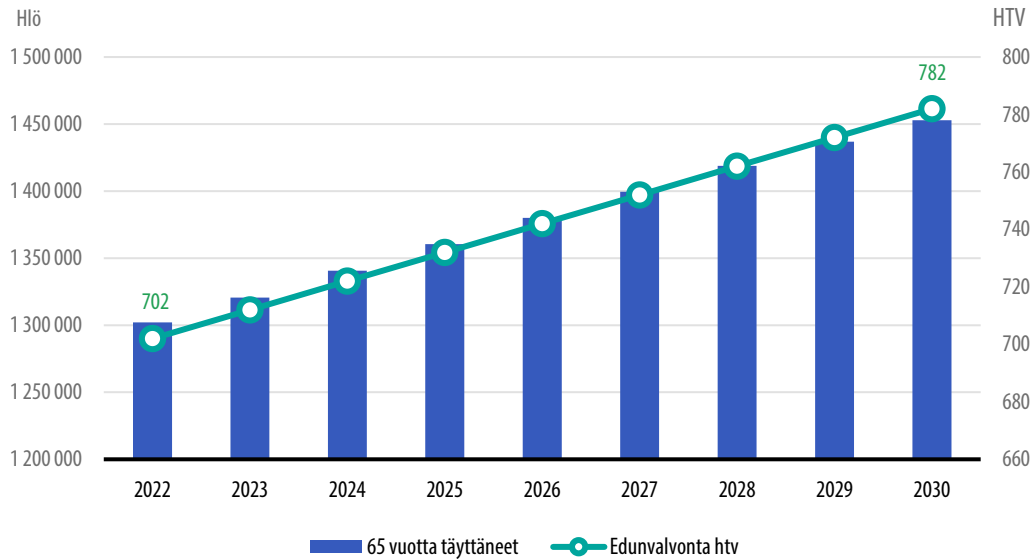
Vankilahenkilökunnan määrä Pohjoismaissa, vankilahenkilökuntaa per vanki

Maksuhäiriöisten henkilöiden ja Ulosottolaitoksen sekä talous- ja velkaneuvonnan htv-määrien kehitys vuosina 2013–2021

Ennuste yli 65-vuotiaiden henkilöiden sekä edunvalvonnan htv-tarpeen määristä vuosina 2022–2030

Vuonna 2021

Vankeuspäivä vankia kohden suljetussa laitoksessa maksoi 251 euroa

Vankeuspäivä avolaitoksessa vankia kohden maksoi 178 euroa

Valvontarangaistus päivä asiakasta kohden maksoi 118 euroa

Yhdyskuntapalvelupäivä asiakasta kohden maksoi 14 euroa

Lähteet

Eduskunta. Oikeudenkäyntikulut riita-asioissa. Osoitteessa: https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/oikeudenkayntikulut-riita-asioissa.aspx. Viitattu 10.10.2022.

Euroopan komissio 2022. Oikeusvaltiokertomus 2022. Luku: Oikeusvaltiotilanne Suomessa. Euroopan komissio. Osoitteessa: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/59_1_194044_coun_chap_finland_fi.pdf. Viitattu 10.10.2022.

Näsi 2022. Näsi, Matti 2022. Rikosasioiden tilannekuva ja muutostekijät viranomaisten tilastojen ja haastattelujen valossa. Oikeusministeriön julkaisu, Selvityksiä ja ohjeita 2022:12. Oikeusministeriö Helsinki. Osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-322-3>. Viitattu 10.10.2022.

Oikeusministeriö 2022. Oikeudenkäytön kehitystyöryhmän arviomuistio 2022. Oikeusministeriö, Helsinki. Osoitteessa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-400-538-8>. Viitattu 26.10.2022.

Raitio & Rosas & Pohjankoski 2022. Raitio, Juha & Rosas, Allan & Pohjankoski, Pekka 2022. Oikeusvaltiollisuus Euroopassa ja Suomessa. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:39. Valtioneuvoston kanslia, Helsinki. Osoitteessa <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-383-088-2>. Viitattu 10.10.2022.

Sarasoja, Laura & Carling Chris 2020. Oikeudenkäyntikulut pääkäsitellyssä ratkaistussa riita-asioissa 2019. Edilex2020/36 Artikkelit. Edita Publishing Oy. Osoitteessa: <https://www.edilex.fi/artikkelit/21403.pdf>. Viitattu 10.10.2022.

World Justice Project 2021. WJP Rule of Law Index. Finland. World Justice Project. Osoitteessa: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/country/2021/Finland/>. Viitattu 10.10.2022.

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVESTO
valtioneuvosto.fi
julkaisut.valtioneuvosto.fi

ISBN: 978-952-383-938-0 PDF
ISSN: 2490-0966 PDF